

Z P R A V O D A J

KANCELÁŘE VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE
pro zastupování České republiky před
EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Ročník 4 / Číslo 3
Říjen 2016

Připravován ve spolupráci
s analytickými útvary
Ústavního soudu,
Nejvyššího soudu,
Nejvyššího správního
soudu a Kanceláře
veřejného ochránce práv.

Přináší ve formě anotací
informace o aktuální
judikatuře ESLP vydané
proti ČR i ostatním
státům Rady Evropy.

Vychází čtvrtletně
v elektronické formě
([archiv zde](#)).

Z projevů pronesených
při otevření budovy Soudu
dne 29. června 1995:

„Palác lidských práv obohatil
Štrasburk o další mistrovské
dílo architektury, které
použitými materiály a estetikou
navozuje určitou lehkost,
plynulost, transparentnost a
otevřenost vůči městu. [Tato
budova], stojící naproti Paláci
[Rady] Evropy a Evropskému
parlamentu, doplňuje
třístrannou pyramidu, na níž je
evropská demokracie založena,
a slouží současně jako
její základna i vrchol.“

[Catherine Trautmann,
starostka města Štrasburku]

KONTAKT

Kancelář vládního zmocněnce pro
zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
e-mail: kvz@msp.justice.cz
web: www.justice.cz

Databáze judikatury
web: eslp.justice.cz

SLOVO ÚVODEM

Nedávno tým kanceláře vládního zmocněnce absolvoval školení v oblasti lektorských dovedností. Po fázi teorie nás lektorka našeho lektorského kursu natočila na video a komentovala naše cvičné výkony. Pro daný účel jsme použili naši obvyklou šablonu powerpointové prezentace s fotografií Evropského soudu pro lidská práva na pozadí. Lektorka, profesí psycholožka, následně prohlásila, že ten obrázek jakési továrny na ni působí dost depresivně.

Inu, kromě sentimentu spojeného s tím, že budovu Paláce lidských práv před jednadvaceti lety otevíral český prezident Václav Havel, o čemž svědčí pamětní deska ve vestibulu, není snadné se vzhledu budovy zastávat. Nemohu totiž pominout ani postřeh zasloužilého britského lidskoprávního advokáta [Anthonyho Lestera of Herne Hill](#), který se mi svěřil na okraj jednoho ze dvou jednání před Soudem, která jsme spolu, byť proti sobě, absolvovali, se svojí kritikou pro změnu vnitřního uspořádání budovy. Minulý týden ve středu jsem měl znovu příležitost si uvědomit, jak ohromná je v jednacím sále fyzická vzdálenost mezi účastníky řízení a zasedajícími soudci. Svědčí tohle všechno o něčem víc než o architektonickém díle, které se líbí nebo nelíbí? Těžko říct. Každopádně platí, že i lidská práva, která tento Soud prosazuje a chrání, provázejí paradoxy.

Před týdnem jsme [před velkým senátem obhajovali](#) postup státu ve věci [Regner proti České republice](#), která se týkala soudního přezkumu odnětí prověrky pro styk s utajovanými informacemi, k němuž se Národní bezpečnostní úřad uchýlil na základě vyhrazeného dokumentu zpravodajské služby. Cestou ven z případného odsouzení, a tedy výkonem rozsudku, může být i snížení standardu ochrany v podobě jasného vyloučení potenciálně nedostatečného soudního přezkumu v těchto věcech, jako to udělal přímo dotčený baltský stát po rozsudku ve věci [Ternovskis proti Lotyšsku](#). Tento týden ostatně řešil podobnou situaci jako ve výše jmenované české věci rovněž náš Ústavní soud, a to u [soudního přezkumu udělování státního občanství](#).

V tomto čísle Zpravodaje pak naleznete anotaci rozsudku velkého senátu Soudu ve věci [Biao proti Dánsku](#), v níž byla shledána diskriminace kvůli poskytnutí výjimky jedné skupině občanů, která ji zvýhodnila oproti jiné skupině občanů. A třeba se naplní černý scénář načrtnutý v odchylných stanoviscích soudců, podle něhož je dost dobře možné, že napříště nebude předmětná výhoda přiznána nikomu, čímž se nepříznivě nerovné zacházení také spolehlivě vyloučí. Na poli diskriminace, byť ve sféře oné druhé větve evropského práva, tedy práva unijního, se náš Ústavní soud ostatním navzdory proslavil svým [pevným postojem](#) v otázce tzv. slovenských důchodů, ač se proti výhodě doplácení rozdílů v důchodech vyslovil [Soudní dvůr v Lucemburku](#) na základě předběžné otázky Nejvyššího správního soudu.

V čase, kdy se večery prodlužují, vám každopádně přeji příjemnou četbu našeho čtvrtletníku.

JUDr. Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

OBSAH

Rozsudky a rozhodnutí Soudu proti České republice	3	Ochranná výchova	21
Rodinné právo	3	Rozsudek ze dne 19. května 2016 ve věci <i>D. L. proti Bulharsku</i>	21
Rozhodnutí ze dne 31. května 2016 ve věci <i>Štulíř a ostatní proti České republice</i>	3	Rezoluce Rady bezpečnosti OSN	23
Spravedlivý proces	4	Rozsudek velkého senátu ze dne 21. června 2016 ve věci <i>Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku</i>	23
Rozhodnutí ze dne 31. května 2016 ve věci <i>Meissner a ostatní proti České republice</i>	4	Stavební právo	26
Rozsudky a rozhodnutí Soudu proti jiným státům než České republice	6	Rozsudek ze dne 21. dubna 2016 ve věci <i>Ivanova a Cherkezov proti Bulharsku</i>	26
Cizinecké právo	6	Svoboda projevu	28
Rozsudek ze dne 19. května 2016 ve věci <i>J. N. proti Spojenému království</i>	6	Rozhodnutí ze dne 10. května 2016 ve věci <i>Salihu a ostatní proti Švédsku</i>	28
Rozsudek velkého senátu ze dne 24. května 2016 ve věci <i>Biao proti Dánsku</i>	7	Rozsudek velkého senátu ze dne 17. května 2016 ve věci <i>Karácsony a ostatní proti Maďarsku</i>	29
Rozsudek ze dne 30. června 2016 ve věci <i>Taddeucci a McCall proti Itálii</i>	10	Rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2016 ve věci <i>Baka proti Maďarsku</i>	31
Doživotní trest	11	Trestní řízení	34
Rozsudek velkého senátu ze dne 26. dubna 2016 ve věci <i>Murray proti Nizozemsku</i>	11	Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci <i>Sîrghi proti Rumunsku</i>	34
Právo Evropské unie	13	Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci <i>Przydział proti Polsku</i>	35
Rozsudek velkého senátu ze dne 23. května 2016 ve věci <i>Avotiņš proti Lotyšsku</i>	13	Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci <i>I. C. proti Rumunsku</i>	37
Financování politických stran	16	Vyšetřování špatného zacházení	37
Rozsudek ze dne 26. dubna 2016 ve věci <i>Cumhuriyet Halk Partisi proti Turecku</i>	16	Rozsudek ze dne 5. dubna 2016 ve věci <i>Cazan proti Rumunsku</i>	37
Kriminalizace špatného zacházení	18	Rozsudek ze dne 12. dubna 2016 ve věci <i>M. C. a A. C. proti Rumunsku</i>	39
Rozsudek ze dne 12. dubna 2016 ve věci <i>R. B. proti Maďarsku</i>	18	Závěrem...	41
Občanství	19		
Rozsudek ze dne 21. června 2016 ve věci <i>Ramadan proti Maltě</i>	19		

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI ČESKÉ REPUBLICE

RODINNÉ PRÁVO

Rozhodnutí ze dne 31. května 2016 ve věci č. 24654/12 – Štulíř a ostatní proti České republice

Výbor první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že stížnost, v níž stěžovatelé namítali zejména porušení práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, je nepřijatelná pro zjevnou neopodstatněnost.

I. Skutkové okolnosti

Celkem čtyři stěžovatelé (otec nezletilý K. Š., nezletilá K. Š., teta a babička nezletilé) namítali, že v souvislosti se zákazem styku stěžovatele s nezletilou nařízeným předběžným opatřením došlo k porušení práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

V roce 2008 došlo k odloučení stěžovatele a jeho manželky. V řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti byla nezletilá stěžovatelka svěřena do péče matky. Styk nezletilé se stěžovatelem nebyl rozsudkem o svěřeni do péče upraven.

Po návratu z dovolené, kterou nezletilá strávila společně se stěžovatelem, si začala stěžovat na neadekvátní chování otce. Zpráva o psychologickém vyšetření, které bylo provedeno Dětským krizovým centrem, o. s., konstatovala, že nezletilá může být stěžovatelem pohlavně zneužívána. Na základě této zprávy podala matka nezletilé Obvodnímu soudu pro Prahu 8 návrh na vydání předběžného opatření spočívajícího v povinnosti stěžovatele zdržet se styku s nezletilou. Obvodní soud dne v květnu 2010 předběžné opatření vydal.

V červnu 2010 bylo proti stěžovateli z podnětu veřejného opatrovníka zahájeno trestní stíhání. V únoru 2014 však bylo zrušeno jako nezákonné, neboť výpovědi nezletilé byly označeny za procesně nepoužitelné, přičemž s ohledem na charakter prověřovaného jednání nebylo možné opatřit další důkazy.

Stěžovatel se proti rozhodnutí o předběžném opatření odvolal. V červenci 2010 Městský soud v Praze odvolání zamítl. Stěžovatel usnesení následně neúspěšně napadl ústavní stížností. Ústavní soud však v usnesení z října 2011 vyjádřil názor, že v otázce úpravy styku nezletilé s otcem a s rodinou otce nelze pasivně vyčkávat výsledku trestního řízení.

V listopadu 2011, rok a půl po vydání předběžného opatření o zákazu styku, obvodní soud z úřední moci zahájil řízení o úpravě styku stěžovatele s nezletilou. Rozsudkem z dubna 2014 bylo předběžné opatření o

zákazu styku zrušeno a stěžovateli byl přiznán asistovaný styk s nezletilou v rozsahu jedné hodiny v každém lichém týdnu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K PŘIJATELNOSTI

a) Oprávnění stěžovatele zastupovat nezletilou stěžovatelku v řízení před Soudem

Část stížnosti podanou za stěžovatelku Soud shledal *ratione personae* neslučitelnou s Úmluvou, neboť stěžovatel dle jeho názoru nebyl oprávněn nezletilou v řízení před Soudem zastupovat.

Oprávnění rodiče zastupovat nezletilé dítě v řízení před Soudem záleží na posouzení, zda druhá strana sporu, kterou vnitrostátní právní úprava opravňuje k zastupování dítěte, může účinně chránit práva, která dítěti zaručuje Úmluva. Z judikatury Soudu vyplývá, že v případě konfliktu mezi zájmy dítěte a opatrovníkem ustanoveným vnitrostátními orgány existuje nebezpečí, že některé zájmy dítěte uniknou pozornosti Soudu a dítěti bude v důsledku toho odepřena účinná ochrana práv zaručených Úmluvou. Proto je například rodiči, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti, přiznáno právo zastupovat své nezletilé dítě před Soudem za účelem ochrany jeho zájmů.

Od výše uvedených závěrů se však Soud ve své judikatuře odchyluje v případě sporů mezi rodiči týkajících se styku dítěte s tím z rodičů, kterému dítě nebylo svěřeno do péče. Tyto spory totiž nestaví rodiče do pozice proti státu, kde by státní orgány mohly být považovány za subjekty nezpůsobilé účinně chránit všechna práva dítěte vyplývající z Úmluvy, jak je tomu například v případě odebrání dítěte z péče rodičů. Naopak u sporů vyplývajících z konfliktů mezi rodiči o styk s dítětem je ochranou zájmů dítěte pověřen rodič mající dítě ve své péči. Pouhá skutečnost, že stěžovatel je rodič nezletilého dítěte, není v těchto situacích dostatečným základem pro podání stížnosti jako zastupce dítěte (viz též *Z. proti Slovinsku*, č. 43155/05, rozsudek ze dne 30. listopadu 2010, § 112–115 a judikatura zde citovaná).

Nezletilá stěžovatelka byla rozhodnutím soudu svěřena do péče matky, stěžovatel tudíž ve světle výše uvedeného nebyl oprávněn nezletilou před Soudem zastupovat.

b) K nedostatku postavení oběti v případě třetí a čtvrté stěžovatelky

Soud se ztotožnil s námitkou vlády, že třetí a čtvrtá stěžovatelka (teta a babička nezletilé) nemohou být považovány za přímé ani nepřímé oběti porušení práv vyplývajících z Úmluvy. Stěžovatelky jednak nebyly

účastny řízení o úpravě poměrů nezletilé, jelikož zákaz styku směřoval výhradně vůči stěžovateli a stěžovatelky se úpravy styku s nezletilou nedomáhaly, jednak neprokázaly existenci rodinných vazeb a skutečnost, že by v životě nezletilé hrály „zásadní roli“. Soud tudíž předmětnou část stížnosti považoval za neslučitelnou s Úmluvou *ratione personae*.

B. K ODŮVODNĚNOSTI

Soud v první řadě shledal, že zákaz styku stěžovatele s nezletilou nepochybně představoval zásah do jeho práva na respektování rodinného života. Toto opatření bylo však dle názoru Soudu přijato na základě zákona, který dočasnou úpravu poměrů ve formě předběžného opatření předvídal, a sledovalo legitimní zájem ochrany práv dítěte a prevence kriminality. Zákaz styku dle Soudu rovněž splňoval požadavek nezbytnosti v demokratické společnosti, neboť stěžovatel byl stíhán na základě věrohodné výpovědi nezletilé, která byla podložena psychologickým vyšetřením ve specializovaném zařízení.

Soud však dále zkoumal, zda se předmětné opatření v průběhu času nestalo nepřiměřené. Pozornosti Soudu nešlo, že řízení o úpravě styku bylo z úřední moci zahájeno až 18 měsíců po vydání předběžného opatření o zákazu styku. Soud ovšem uznal, že vnitrostátní orgány v mezidobí přiměřenost opatření přezkoumávaly, neboť se zabývaly dalšími početnými návrhy stěžovatele. Oproti tomu stěžovatel dle Soudu nevyvinul skutečné úsilí k tomu, aby byl vztah mezi ním a nezletilou před vnitrostátními orgány objasněn – nepodrobil se znaleckému zkoumání a dokumenty předložené Soudu svědčily o nedostatku spolupráce s vnitrostátními orgány.

V důsledku výše uvedeného Soud sdílel názor vnitrostátních soudů ohledně nemožnosti rozhodnout o styku stěžovatele s nezletilou před skončením trestního stíhání, neboť nebylo možné zaručit, že styk pro dítě nebude představovat újmu. Vnitrostátní orgány dle Soudu postupovaly v souladu s nejlepším zájmem dítěte a ve snaze nastolit rovnováhu mezi dotčenými zájmy. Soud proto předmětnou část stížnosti prohlásil za nepřijatelnou pro zjevnou neopodstatněnost.

SPRAVEDLIVÝ PROCES

Rozhodnutí ze dne 31. května 2016 ve věci č. 34827/11 – Meissner a ostatní proti České republice

Výbor tří soudců první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že stížnost, v níž stěžovatelé namítali porušení zásady kontradiktornosti v rámci posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem, tj. porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, je nepřijatelná pro zjevnou neopodstatněnost.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou vnuky a závětními dědici A. M., která do r. 1939 vlastnila 1/8 domu s pozemkem v Praze. Zbýlé části nemovitosti patřily jejímu švagrovi a jeho synům.

V listopadu 1939 za nacistické okupace byla nemovitost prodána pojišťovací společnosti, aniž byla kupní cena rodině Meissnerových, která byla židovského původu, vyplacena. V roce 1947 bylo na základě dekretu č. 103/1945 Sb. a vyhlášky č. 2088/1946 Sb. vlastnické právo k nemovitosti vloženo ve prospěch nové pojišťovny, národního podniku, kterou následovala další pojišťovna (také národní podnik) v roce 1948. Konečně v roce 1953 bylo k nemovitosti vloženo vlastnické právo ve prospěch československého státu na základě zákona č. 85/1952 Sb.

V roce 1994 A. M. neúspěšně požádala hlavní město Prahu, na které vlastnické právo přešlo v roce 1993, o vydání majetku a podala žalobu na vydání ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Po smrti A. M. v roce 1995 v řízení pokračovali stěžovatelé.

Obvodní soud pro Prahu 1 přiznal každému ze stěžovatelů 1/5 požadovaného majetku s tím, že k přechodu na stát došlo v rozhodném období a že městem provedená přestavba nebrání vydání, neboť k ní došlo až po podání žádosti o vydání. Odvolací soud rozsudek potvrdil co do 1/40 majetku pro každého stěžovatele a ve zbytku zrušil, neboť obvodní soud se dostatečně nezabýval otázkou, zda A. M. svědčilo právo na 7/8 dotčeného majetku, které kdysi patřily jejím příbuzným zahynuvším za války. Nejvyšší soud rozsudek zrušil v části nařizující vydání, jelikož nesouhlasil s jejich výkladem ustanovení § 8 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích ohledně majetku, jenž prošel zásadní přestavbou.

V novém řízení obvodní soud žalobu stěžovatelů s odkazem na zadaný znalecký posudek zamítl s tím, že provedená přestavba zásadně změnila charakter nemovitosti a brání jejímu vydání, ačkoli současně potvrdil, že k přechodu majetku na stát došlo v rozhodném období a A. M. měla na vydání nárok. Odvolací soud rozsudek potvrdil a konstatoval, že jedinou spornou otázkou ve věci je rozsah přestavby nemovitosti.

Nejvyšší soud nové dovolání v únoru 2010 odmítl. V odůvodnění nejprve konstatoval, že přestavbu lze považovat za natolik zásadní, že sama o sobě brání vydání nemovitosti. Dále se nicméně rozhodl posuzovat, zda tato výjimka ob stojí ve světle dalších okolností, a shledal, že existuje ještě další překážka vydání, která způsobuje bezpředmětnost dalšího řízení.

Nejvyšší soud totiž došel k závěru, že k přechodu majetku na stát nedošlo až v roce 1953, ale před rozhodným obdobím, neboť konstitutivní účinek měl v projednávaném případě dekret č. 103/1945 Sb., o znárod-

nění soukromých pojišťoven, nikoli až zapsání vlastnictví podle zákona č. 85/1952 Sb. Pojišťovna vlastníci předmětnou nemovitost tedy byla dle jeho názoru znárodněna *ex lege* již v roce 1945.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že Nejvyšší soud posoudil věc nad rozsah jimi uplatňovaných dovolacích důvodů, když na základě vlastního dokazování došel k závěru, že k přechodu majetku na stát došlo před rozhodným obdobím, což nikdy předtím nebylo předmětem řízení, a stěžovatelé tedy nedostali možnost se k této otázce vyjádřit.

Vláda v souladu s rozhodnutím Ústavního soudu, kterým byla ústavní stížnost stěžovatelů odmítnuta, argumentovala, že názor Nejvyššího soudu o okamžiku přechodu majetku na stát byl vyřčen pouze coby *obiter dictum* nezpůsobilé ovlivnit hlavní důvod odmítnutí dovolání, kterým bylo nesplnění požadavku zásadního významu po právní stránce.

Soud nejprve konstatoval, že v rozhodné době byla právní úprava přípustnosti dovolání poměrně složitá. Dle tehdejšího znění § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu bylo dovolání přípustné proti rozsudku či usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a dovolací soud dospěl k názoru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Zásadní vý-

znam napadeného rozhodnutí přitom nezakládalo samotné řešení sporné otázky v rozporu s hmotným právem.

Soud dále konstatoval, že v předmětném rozhodnutí o odmítnutí dovolání Nejvyšší soud vyjádřil pochybnosti o správném použití hmotného práva na případ stěžovatelů. Navzdory tomu však Nejvyšší soud neměl za to, že napadené rozhodnutí vyvolává otázku zásadního právního významu, neboť otázka týkající se povinnosti zkoumat rozsah přestavby nemovitosti byla v judikatuře soudů ustálená. Dovolání proto odmítl jako nepřipustné.

Soud se ztotožnil s argumentem vlády, že hypotetická úvaha Nejvyššího soudu o správnosti použití hmotného práva, kterou Nejvyšší soud podrobně nerozvedl, byla vyslovena toliko *obiter dictum* a nebyla důvodem pro odmítnutí dovolání. Dle Soudu Nejvyšší soud pouze upozornil na ustanovení právních předpisů, která soudy nižšího stupně opomněly vzít v úvahu. K jejich výkladu ovšem sám nepřistoupil. Soud rovněž přihlédl ke skutečnosti, že právní předpisy zmíněné Nejvyšším soudem jsou veřejně přístupné. Dále shledal, že stěžovatelé v dovolání nenamítali, že otázka přechodu předmětných nemovitostí na stát měla zásadní právní význam, a jejich námitky učiněné v tomto smyslu byly Ústavním soudem odmítnuty.

Námitky ohledně spravedlivosti řízení Soud tudíž prohlásil za nepřijatelné pro zjevnou neopodstatněnost.

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI JINÝM STÁTŮM NEŽ ČESKÉ REPUBLICE

CIZINECKÉ PŘÁVO

Rozsudek ze dne 19. května 2016 ve věci č. 37289/12 – J. N. proti Spojenému království

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že absence zakotvení maximální možné délky trvání zajištění a automatického soudního přezkumu zákonnosti zbavení svobody ve vnitrostátní právní úpravě zajištění cizinců za účelem vyhoštění není v rozporu s čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. Současně Soud shledal, že nedostačená aktivita vnitrostátních orgánů během rok a tři čtvrtě trvajících zajištění stěžovatele za účelem vyhoštění vedla k porušení tohoto ustanovení Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2003 stěžovatel přicestoval z Íránu do Spojeného království a požádal zde neúspěšně o azyl. Během pobytu ve Spojeném království byl stěžovatel pravomocně odsouzen za sexuálně motivovanou trestnou činnost. Poté, co vykonal trest odnětí svobody, byl dne 31. března 2005 zajištěn za účelem vyhoštění. V září téhož roku stěžovatel uvedl, že se chce dobrovolně navrátit do Íránu. Ač íránská ambasáda zprvu odmítala vydat stěžovateli náhradní cestovní doklady, nakonec v listopadu 2007 souhlasila pod podmínkou podpisu prohlášení, které zavazuje stěžovatele k návratu. Dne 17. prosince 2007 byl stěžovatel propuštěn ze zajištění, kam se dne 14. ledna 2008 vrátil poté, co porušil podmínky propuštění (konkrétně povinnost podniknout kroky k získání cestovních dokladů – stěžovatel odmítal podepsat předmětné prohlášení). Britské orgány následně opakovaně nabádaly stěžovatele k dobrovolnému návratu do Íránu, ten však odmítal spolupracovat.

Stěžovatel neúspěšně podal tři návrhy na propuštění ze zajištění na kauci. Dle vnitrostátních orgánů totiž mohl své zajištění ukončit tím, že podepíše předmětné prohlášení. V prosinci 2009 správní soud nařídil propuštění stěžovatele a shledal, že jeho zajištění bylo počínaje dnem 14. září 2009 nezákonné, jelikož vnitrostátní orgány nepostupovaly s náležitou péčí a rychlostí, aby stěžovatele vyhostily. V květnu 2011 bylo stěžovateli přiznáno odškodnění ve výši více než 6 000 liber.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že systém cizinecké detence ve Spojeném království nesplňuje požadavky vyplývající z čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. Poukazoval zejména na

to, že v právních předpisech není stanovena ani maximální přípustná délka zbavení svobody, ani automatický soudní přezkum zákonnosti zbavení svobody. Dále namítal, že délka jeho zajištění za účelem vyhoštění nebyla přiměřená k dosažení sledovaného účelu.

a) *Slučitelnost právního režimu cizinecké detence ve Spojeném království s požadavky čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy*

Soud se neztotožnil s tvrzením stěžovatele, že z judikatury Soudu na poli čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy vyplývá povinnost státu stanovit maximální přípustnou dobu trvání zbavení svobody nebo zavést automatický soudní přezkum zajištění.

Dle Soudu není pochyb, že existence či naopak absence nepřekročitelných lhůt je jedním z aspektů, které je třeba vzít v úvahu pro potřeby celkového posouzení, zda byla relevantní právní úprava „dostatečně přístupná, přesná a předvídatelná“, resp. zda existovaly „dostatečné procesní záruky proti svévoli“. Takové lhůty však samy o sobě nejsou nezbytné ani dostatečné k tomu, aby zajistily soulad s požadavky vyplývajícími z čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy (např. *Gallardo Sanchez proti Itálii*, č. 11620/07, rozsudek ze dne 24. března 2015, § 37; a *Auad proti Bulharsku*, č. 46390/10, rozsudek ze dne 11. října 2011, § 131). Ač tzv. návratová směrnice EU (směrnice 2008/15/ES ze dne 16. prosince 2008, o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí) stanoví horní limit zajištění za účelem vyhoštění na 18 měsíců, není závazná pro Spojené království a nepředstavuje jediný v Evropě možný model, který by vyhovoval čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. Instrumenty přijaté v rámci Rady Evropy ostatně neobsahují doporučení, aby státy stanovily maximální přípustnou délku zajištění cizinců (srov. rezoluci Parlamentního shromáždění č. 1707 z roku 2010 či vodítka k nuceným návratům přijatá Výborem ministrů v roce 2005). V každém případě dle Soudu existence či absence zákonných lhůt nemůže být posuzována samostatně, ale systém zajištění cizinců musí být zkoumán ve svém celku s ohledem na konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu, přičemž není namístě státům ukládat jednotný model. Ve světle uvedeného Soud rozhodl, že požadavek na kvalitu zákona podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy nevyžaduje, aby státy v právních předpisech zakotvily maximální přípustnou délku zajištění cizinců.

Stejně tak uvedené ustanovení Úmluvy dle Soudu nevyžaduje automatický soudní přezkum zákonnosti zajištění cizinců, ač Soud může zohlednit účinnost existujících prostředků nápravy při celkovém posouzení, zda vnitrostátní právo poskytovalo dostatečné pro-

cesní záruky proti svévoli. Tento závěr ostatně odpovídá znění čl. 5 odst. 4 Úmluvy, dle kterého má osoba zbavená svobody „právo“ podat návrh na řízení, ve kterém by soud rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody. Kromě toho Soud oporu pro tvrzení stěžovatele, že automatický soudní přezkum je nezbytný, našel ani v mezinárodním právu (srov. výše zmíněnou návratovou směrnici, rezoluci Parlamentního shromáždění a vodítka Výboru ministrů).

Ve Spojeném království může cizinec kdykoliv podat žádost o soudní přezkum zákonnosti svého zajištění a splnění požadavků čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. V rámci tohoto přezkumu jsou vnitrostátní soudy povinny použít zásady vyplývající z vnitrostátního práva, jež se téměř shodují s těmi, které Soud na poli čl. 5 odst. 1 písm. f) vyvinul pro ověření, zda bylo zbavení svobody svévolné [viz rozsudek Vrchního soudu (Anglie a Wales) ze dne 13. prosince 1983 ve věci *R v Governor of Durham Prison, ex parte Hardial Singh*, z něhož vyplývají požadavky, aby zajištění sledovalo účel výkonu pravomoci danou osobu vyhostit, aby doba zajištění byla přiměřená za všech okolností, aby zajištěná osoba byla propuštěna, je-li patrné, že vyhoštění nelze realizovat v přiměřené době, a aby vnitrostátní orgány jednaly s náležitou péčí a rychlostí]. Pakliže tyto podmínky nejsou splněny, zajištění je podle vnitrostátního práva nezákonné a vnitrostátní orgány musí dotyčnou osobu propustit.

V zásadě by proto tento systém dle Soudu neměl vést ke zvýšenému nebezpečí svévole, jelikož umožňuje zajištěné osobě kdykoliv napadnout zákonnost a soulad zajištění s Úmluvou. Ve světle výše uvedeného pak nelze tvrdit, že nezakotvením maximální přípustné délky zbavení svobody a automatického přezkumu zákonnosti zajištění je vnitrostátní právo nedostatečně přístupné, přesné a předvídatelné nebo že neposkytuje dostatečné procesní záruky proti svévoli. Systém zajištění cizinců ve Spojeném království tak dle Soudu vyhovuje požadavkům čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy.

b) *Soulad zajištění stěžovatele v období od 14. ledna 2008 do 14. září 2009 s požadavky vyplývajícími z čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy*

Soud se zabýval pouze výše uvedeným obdobím zajištění stěžovatele, jelikož část stížnosti týkající se jeho zajištění v prvním období, tj. od 31. března 2005 do 17. prosince 2007, prohlásil za nepřijatelnou pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy. Nadto vzhledem k tomu, že v rámci druhého období zajištění (od 14. ledna 2008 do 4. prosince 2009) vnitrostátní soud označil zajištění stěžovatele za nezákonné počínaje dnem 14. září 2009 a přiznal mu zadostiučinění, Soud shledal, že od uvedeného data stěžovatel nemohl tvrdit, že je „obětí“ porušení Úmluvy ve smyslu jejího článku 34. Proto Soud nadále zkoumal soulad zajištění stěžovatele s požadavky vyplývajícími z čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy pouze pro období od 14. ledna 2008 do 14. září 2009.

Soud v rovině obecných zásad připomněl, že zajištění za účelem vyhoštění je v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy jen tehdy, pokud je řízení o vyhoštění v běhu a je vedeno s náležitou péčí (*Chahal proti Spojenému království*, č. 22414/93, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 1996, § 113). Soud též připomněl, že obdobné požadavky dle Soudního dvora EU vyplývají i z článku 15 návratové směrnice (viz výše) a článku 9 směrnice 2013/33/EU ze dne 26. června 2013, kterou se stanoví normy pro přijímání žadatelů o mezinárodní ochranu.

Soud na jedné straně akceptoval, že trestná činnost stěžovatele a riziko jejího opětovného páchání byly aspekty, které musely být zohledněny při hledání rovnováhy, zda jeho zajištění bylo „rozumně vyžadováno“ za účelem realizace jeho vyhoštění. Na druhé straně však je třeba vzít do úvahy, že před rozhodným obdobím již stěžovatel byl zajištěn po dobu 2 let a 8 měsíců. Vnitrostátní orgány tak měly jednat s ještě větší péčí. Od poloviny roku 2008 však příslušné orgány pouze vyzývaly stěžovatele ke změně postoje a k podpisu prohlášení, ač bylo zřejmé, že tak stěžovatel neučiní. Podle vnitrostátního soudu nevyhověl tento postup požadavku náležité péče a rychlosti, avšak tento soud z uvedeného zjištění nevyvodil závěr o porušení stěžovatelova práva na svobodu a shledal porušení stěžovatelových práv až v období po 14. září 2009. Dle Soudu však pro svůj závěr o neporušení práva na svobodu vnitrostátní soud neuvedl dostatečné důvody, a proto je třeba mít za to, že stěžovatelovo zajištění nebylo v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy již od poloviny roku 2008, kdy vnitrostátní orgány přestaly v řízení o vyhoštění postupovat s náležitou péčí.

Rozsudek velkého senátu ze dne 24. května 2016 ve věci č. 38590/10 – *Biao proti Dánsku*

Velký senát Soudu rozhodl dvanácti hlasy proti pěti, že zvýhodněné zacházení při posuzování žádostí o sloučení rodiny se státními občany Dánska, kteří jsou občany nejméně 28 let, mělo nepřiměřeně škodlivý dopad na skupinu státních občanů, kteří nabyli občanství Dánska později během života a kteří stejně jako stěžovatelé byli z velké části jiného etnického původu. Jelikož pro toto zacházení podle Soudu neexistovaly naléhavé nebo velmi závažné důvody, došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou manželé. První stěžovatel je dánský občan původem z Toga, kde žil do svých šesti let a posléze ve věku 21 až 22 let. V mezidobí žil 15 let v Ghaně, kde chodil deset let do školy. V roce 1993 přicestoval do Dánska, kde získal na základě manželství uzavřeného s dánskou občankou (v roce 1998 se rozvedl) povolení k trvalému pobytu. Naučil se dán-

sky a v Dánsku pracoval. V roce 2002 získal dánské občanství.

Druhá stěžovatelka se narodila v Ghaně, kde také vyrůstala. V roce 2003, ve věku 24 let, se v Ghaně vdala za prvního stěžovatele a okamžitě po svatbě požádala v Dánsku o udělení povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny. V té době byl v platnosti cizinecký zákon, který povoloval sloučení rodiny v případě, že oba manželé měli souhrnné vazby na Dánsko silnější než vazby na jakoukoli jinou zemi. Žádost druhé stěžovatelky byla zamítnuta s tím, že vazby manželů na Ghanu byly silnější než jejich vazby na Dánsko. Posléze druhá stěžovatelka přijela do Dánska na základě turistického víza. Následně se spolu s prvním stěžovatelem přestěhovali do Švédska, kde se jim narodil syn. Druhá stěžovatelka tak v Dánsku pobývala pouze čtyři měsíce.

Na základě novely cizineckého zákona z roku 2003 se s účinností od 1. ledna 2004 podmínka prokázání silnějších souhrnných vazeb páru na Dánsko netýkala osob, které byly minimálně 28 let dánskými občany. Současně se výjimka týkala i osob, které se narodily v Dánsku nebo do Dánska přijely jako malé děti, za předpokladu, že v Dánsku legálně pobývaly po dobu 28 let.

Stěžovatelé se proti zamítnutí žádosti o udělení povolení k pobytu druhé stěžovatelce odvolali. Tvrdili, že byli při posuzování svých vazeb na Dánsko nepřímou diskriminováni vůči osobám, které se staly dánskými občany narozením, jelikož takové osoby byly bez dalšího vyjmuty z podmínky prokázání silnějších souhrnných vazeb na Dánsko, zatímco osoby, které získaly dánské občanství později než narozením, mohly být z prokázání splnění této podmínky vyjmuty až po 28 letech. V případě prvního stěžovatele by se tak stalo až po dosažení věku 59 let.

Zamítnutí žádosti o udělení trvalého pobytu pro druhou stěžovatelku za účelem sloučení rodiny následně potvrdily i další vnitrostátní orgány, včetně soudů s tím, že oba stěžovatelé měli silné vazby na Ghanu, když první stěžovatel sám uvedl, že jedinou podmínkou pro to, aby se rodina mohla usadit v Ghaně, byla, že tam první stěžovatel získá placené zaměstnání. Námitku nepřímé diskriminace mezi státními občany Dánska, kteří se jimi stali narozením, a státními občany Dánska cizího původu, kteří dánské státní občanství získali až po narození, soudci odmítli.

Stěžovatelé setrvali ve Švédsku. První stěžovatel dojížděl každý den ze Švédska do Dánska za prací. O sloučení rodiny v Dánsku znovu nepožádali.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

V rozsudku ze dne 25. března 2014 senát druhé sekce Soudu jednomyslně shledal, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, a čtyřmi hlasy proti třem, že nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmlu-

vy. Věc byla na žádost stěžovatelů následně postoupena velkému senátu Soudu.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé poukazovali na skutečnost, že tím, že jim vnitrostátní orgány neumožnily sloučení rodiny, došlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy. Tvrdili, že byli nepřímou diskriminováni uplatněním pravidla 28 let, podle kterého se podmínka prokázání silnějších souhrnných vazeb páru na Dánsko než na jinou zemi nevztahovala na osoby, které byly občany Dánska po dobu 28 let, a osoby nemající dánskou státní příslušnost, avšak které se v Dánsku narodily nebo v Dánsku vyrostly a které v zemi legálně žily 28 let.

Soud připomněl, že podle jeho ustálené judikatury spočívá článkem 14 Úmluvy zakázaná diskriminace v rozdílném zacházení s osobami nacházejícími se ve srovnatelné situaci, a to bez objektivního a rozumného zdůvodnění, tj. když nesleduje legitimní cíl nebo pokud použité prostředky nejsou přiměřené cíli, kterého má být dosaženo. Diskriminace ve smyslu článku 14 Úmluvy zahrnuje i případy, kdy je s osobou či skupinou osob zacházeno bez náležitých důvodů méně výhodně, i když zvýhodněné zacházení není Úmluvou vyžadováno (*Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému království*, č. 9214/80, 9473/81 a 9474/81, rozsudek pléna ze dne 28. května 1985, § 82). Při posouzení, zda rozdíly v jinak srovnatelných situacích odůvodňují odlišné zacházení, požívají státy prostoru pro uvážení, jehož šíře závisí na konkrétních okolnostech případu. Jde-li o obecná opatření přijatá v rámci hospodářské či sociální politiky, je prostor států pro uvážení široký (*Carson a ostatní proti Spojenému království*, č. 42184/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. března 2010, § 61). Současně ale rozdílné zacházení na základě národnostního původu vyžaduje velmi pádné důvody (*Gaygusuz proti Rakousku*, č. 17371/90, rozsudek ze dne 16. září 1996, § 42). Navíc rozdílné zacházení, které je výhradně či v rozhodující míře založeno na etnickém původu, je v demokratické společnosti neobhájitelné, jelikož se jedná o formu rasové diskriminace (*D. H. a ostatní proti České republice*, č. 57325/00, rozsudek velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007, § 176).

Ve vztahu k projednávané věci Soud předně uvedl, že odmítnutí povolit sloučení rodiny a nepoužití výjimky z pravidla 28 let na případ stěžovatelů spadá do působnosti článku 8 Úmluvy, byť právo na sloučení rodiny není článkem 8 Úmluvy zaručeno. Na projednávanou věc se tedy uplatní i článek 14 Úmluvy.

Soud dále konstatoval, že není sporu o tom, že došlo k rozdílnému zacházení mezi prvním stěžovatelem, který byl dánským občanem méně než 28 let, a osobami, které byly dánskými občany více než 28 let. Pokud byla osoba dánským občanem více než 28 let,

uplatnila se výjimka z požadavku prokázání silnějších společných vazeb páru na stát. Výjimku splňovaly rovněž osoby, které sice nebyly dánskými občany, ale byly 28 let legálně usazeny v Dánsku, a to od raného dětství.

Soud již v minulosti připustil, že rozdílné zacházení může mít podobu nepřiměřeně nepříznivého dopadu politiky nebo opatření, které jsou sice vyjádřeny neutrálně, avšak na určitou skupinu osob mají diskriminační účinek (*Hugh Jordan proti Spojenému království*, č. 24746/94, rozsudek ze dne 4. května 2001, § 154). Taková situace se může rovnat zakázané nepřímé diskriminaci, ke které může dojít i bez diskriminačního úmyslu (např. *D. H. a ostatní proti České republice*, cit. výše, § 184).

Soud proto zkoumal, zda mělo uplatňování pravidla 28 let v praxi za následek nepřiměřeně škodlivý dopad na osoby, které stejně jako první stěžovatel získaly státní občanství později a byly jiného než dánského etnického původu. Soud připomněl, že v roce 2002 byla podmínka prokázání silnějších souhrnných vazeb páru na Dánsko rozšířena i na dánské občany. Záhy však vyšlo najevo, že toto rozhodnutí mělo za následek, že dánští občané, kteří opustili vlast, měli problém vrátit se do Dánska se svými zahraničními partnery. Proto byla od 1. ledna 2004 do zákona zakotvena výjimka z této podmínky pro občany, kteří měli občanství alespoň 28 let.

Ačkoli nebyly k dispozici statistiky ohledně uplatňování výjimky založené na 28letém trvání občanství, bylo dle Soudu nepochybné, že občané, kteří nabyli občanství později během života, z této výjimky nemohli těžit. Dle Soudu bylo také zřejmé, že většina těchto osob, stejně jako stěžovatel, byly cizího etnického původu, zatímco osoby, které výjimky mohly využít, byly zpravidla dánského etnického původu.

Soud proto shledal, že příslušné pravidlo nepřímou zvýhodňovalo dánské občany dánského etnika a poškozovalo dánské občany jiného etnika, včetně stěžovatele. Jelikož v současné demokratické společnosti nemůže být rozdílné zacházení, které je založeno výlučně nebo v rozhodující míře na etnickém původu osoby, nikdy odůvodněné a rozdílné zacházení založené na občanství je přípustné jen z naléhavých či velmi pádných důvodů, mohlo by být dle Soudu zacházení, jehož obětí se stal stěžovatel, v souladu s článkem 14 Úmluvy jen tehdy, pokud by pro něj existovaly naléhavé či velmi pádné důvody, které nejsou nijak spojeny s etnickým původem dotčených osob.

K otázce, zda vůbec namítané zacházení sleduje legitimní cíl, Soud toliko konstatoval, že není nutné, aby rozhodl, zda nepřímá diskriminace byla úmyslným následkem, jak tvrdili stěžovatelé, či zda cíl uvedený vládou (zvýhodnit skupinu státních občanů, která měla dlouhodobé a trvalé vazby na Dánsko) byl legitimní ve smyslu Úmluvy, jelikož klíčové pro posouzení věci

je to, zda pro dané zacházení existovaly naléhavé nebo velmi závažné důvody nesouvisející s etnickým původem.

Žalovaný stát zavedl pravidlo prokázání silnějších souhrnných vazeb páru na Dánsko a výjimku pro občany s občanstvím trvajícím alespoň 28 let jednak s odůvodněním, že Dánové cizího původu ve velké většině případů uzavírají manželství s osobou stejného původu, což znesnadňuje integraci páru do společnosti, a jednak proto, že bezvýjimečné pravidlo by znesnadnilo dánským občanům žijícím v zahraničí návrat do země se svým zahraničním partnerem. Dle Soudu jsou však tyto důvody spekulativní, zejména pokud jde o čas, kdy lze obecně říci, že státní příslušník si vytvořil natolik silné vazby na Dánsko, že sloučení rodiny s partnerem cizí státní příslušnosti by bylo z hlediska integrace úspěšné. Úspěšné začlenění do společnosti totiž není jen otázkou doby trvání státní příslušnosti. Soud si povšiml, že k tomu, aby první stěžovatel nabyl občanství, musel mít trvalý pobyt v Dánsku po dobu nejméně devíti let, musel prokázat znalost dánštiny a dánských reálií a být finančně soběstačný. Pro použití pravidla 28 let nemohlo být nijak vzato v úvahu, že v době odmítnutí sloučení rodiny byl první stěžovatel nejen dánským občanem po dobu dvou let, ale nadto žil v zemi více než deset let, byl čtyři roky ženatý s dánskou státní příslušnicí, pracoval v zemi více než šest let a jeho syn byl po něm dánským státním příslušníkem. Dle Soudu však uvedené skutečnosti jsou relevantní při posuzování síly vazeb prvního stěžovatele na stát za účelem zjištění, zda sloučení rodiny s manželkou cizinkou má potenciál být z integračního hlediska úspěšné. Soud též dodal, že důvody opřené o tvrzený obvyklý model manželství dánských občanů cizího původu a z něj vyplývajících potíží při integraci považuje za předpojaté a neobjektivní domněnky, které nemohou odůvodnit odlišné zacházení s určitou skupinou občanů (*mutatis mutandis*, *Konstantin Markin proti Rusku*, č. 30078/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. března 2012, § 142–143).

Soud dále konstatoval, že namítané zacházení je velmi obtížné sladit se současnými standardy a vývojem lidských práv. Dle čl. 5 odst. 2 Evropské úmluvy o státním občanství, kterou Dánsko ratifikovalo spolu s dalšími 20 členskými státy Rady Evropy, se má každý smluvní stát řídit zásadou nediskriminace mezi svými státními občany, ať již nabyli státní občanství narozením, nebo je získali později. Byť se podmínky pro udělení souhlasu se sloučením rodiny v členských státech Rady Evropy liší, jediné Dánsko rozlišuje mezi různými skupinami vlastních státních občanů. Právo Evropské unie vztahující se ke sloučení rodiny též nečiní rozdíl mezi těmi, kteří nabyli státní občanství narozením, a těmi, kterým bylo uděleno později. Konečně řada nezávislých orgánů, např. Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti (ECRI), Výbor OSN pro od-

stranění všech forem rasové diskriminace či komisař Rady Evropy pro lidská práva, vyjádřila názor, že pravidlo 28 let představuje nepřímou diskriminaci.

Soud proto rozhodl, že s ohledem na velmi úzký prostor pro uvážení, kterého stát v projednávané věci používá, žalovaná vláda neprokázala, že existovaly přesvědčivé nebo velmi závažné důvody nesouvisející s etnickým původem ospravedlňující nepřímý diskriminační účinek pravidla 28 let, které upřednostňovalo dánské státní příslušníky dánského etnického původu a znevýhodňovalo naturalizované občany Dánska. Proto došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku připojil své souhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque, který sdílel názor většiny o porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy, ale nesouhlasil s odůvodněním rozsudku, zejména pokud jde o závěr, že vnitrostátní orgány nezamýšlely diskriminační účinek zavedeného pravidla. Dále je dle jeho názoru načase zrevidovat závěry učiněné před více než třiceti lety v rozsudku *Abdulaziz, Cabales a Balkandali proti Spojenému království* (cit. výše).

Soudkyně Yudkivska sdílela názor, že pravidlo 28 let mělo nepřímý účinek na upřednostňování dánských státních příslušníků dánského původu, avšak dle jejího názoru článek 14 Úmluvy nebyl porušen, jelikož závěr většiny může vést toliko k tomu, že výhodnější zacházení, kterého stěžovatelé nemohli využít, nebude na příště dostupné nikomu.

Obdobně pak odmítli názor většiny i soudci Villiger, Mahoney a Kjølbro a soudkyně Jäderblom.

Rozsudek ze dne 30. června 2016 ve věci č. 51362/09 – *Taddeucci a McCall proti Itálii*

Senát první sekce Soudu šesti hlasy proti jednomu shledal, že odepřením povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny stěžovatelů, páru osob stejného pohlaví, došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy, a to i přesto, že vnitrostátní právo takový postup neumožňovalo ani u nesezdaných heterosexuálních párů.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatel je občanem Itálie, druhý občanem Nového Zélandu. Od roku 1999 spolu žili jako pár na Novém Zélandu. V prosinci 2003 se stěžovatelé přestěhovali do Itálie, přičemž druhý stěžovatel poté, co mu uplynulo povolení k pobytu za účelem studia, požádal o udělení povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny s prvním stěžovatelem. V říjnu 2004 policie jeho žádost odmítla s poukazem na vnitrostátní právní úpravu, dle níž lze partnerovi italského občana takové povolení udělit pouze v případě, že se jedná o manželský pár. V dané době přitom Itálie neposkytovala

párům osob stejného pohlaví možnost uzavřít manželství ani žádnou jinou formu právního uznání. Následné soudní řízení skončilo v neprospěch stěžovatelů. V červenci 2009 – poté, co obdrželi rozhodnutí dovolacího soudu – stěžovatelé přesídlili do Nizozemska, kde druhý stěžovatel získal povolení k pobytu jako *de facto* partner občana Evropské unie. Stěžovatelé posléze v tomto státě uzavřeli sňatek.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé před Soudem namítali, že odepřením povolení k pobytu druhého z nich došlo k diskriminaci na základě jejich sexuální orientace.

Soud v prvním kroku rozhodoval o použitelnosti ustanovení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 v projednávané věci. Připomněl, že dle jeho judikatury spadá stabilní vztah osob stejného pohlaví pod pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy (*Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, rozsudek ze dne 24. června 2010, § 94). Byť článek 8 nezahrnuje povinnost státu respektovat výběr rodiny, kde bude žít, a neobsahuje tak právo na sloučení rodiny, rozhodnutí v oblasti imigrace mohou zasáhnout do práv chráněných článkem 8 Úmluvy, pakliže dotčené osoby mají v daném státě dostatečně silné osobní či rodinné vztahy, které mohou být rozhodnutím vážně dotčeny (*Moustaquim proti Belgii*, č. 12313/86, rozsudek ze dne 18. února 1991, § 36). V projednávané věci spolu stěžovatelé v době vydání předmětného opatření v Itálii žili již 10 měsíců, přičemž ve vztahu v té době byli již 5 let. Důsledkem namítaného opatření bylo, že stěžovatelé nadále nemohli spolu pobývat v Itálii, co dle Soudu představovalo zásah do jednoho ze stěžejních prvků jejich rodinného života, a tedy i do jejich práva chráněného článkem 8 Úmluvy. Soud následně délku trvání tohoto zásahu vymezil obdobím od října 2004 (kdy byla žádost druhého stěžovatele odmítnuta policií) do července 2009 (kdy stěžovatelé v důsledku zamítnutí jejich žaloby kasačním soudem opustili Itálii). Dle Soudu pozdější události, zejména otázka, zda sňatek stěžovatelů uzavřený následně v Nizozemsku otevřel druhému stěžovateli možnost získat povolení k pobytu v Itálii, není pro posouzení projednávané věci relevantní.

Soud dále připomněl, že k diskriminaci ve smyslu článku 14 Úmluvy dochází v případě rozdílného zacházení s osobami nacházejícími se ve srovnatelné situaci nebo v případě stejného zacházení s osobami, které jsou v podstatně odlišné situaci, pokud pro takový postup neexistuje objektivní a rozumné odůvodnění (*Thlimmenos proti Řecku*, č. 34369/97, rozsudek velkého senátu ze dne 6. dubna 2000, § 44). K projednávané věci Soud uvedl, že se stěžovateli – nesezdaným homosexuálním párem – nebylo zacházeno odlišně než s nesezdaným heterosexuálním párem, jeli-

kož italské právo umožňovalo udělit povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny pouze u manželů. Soud však dospěl k závěru, že stěžovatelé se ve skutečnosti nenacházeli ve srovnatelné situaci s nesezdaným heterosexuálním párem, jelikož v rozhodné době nemohli v Itálii uzavřít manželství. Příslušná právní úprava tudíž představovala nepřekonatelnou překážku získání předmětného povolení toliko u homosexuálních párů. Znamená to, že stěžovatelé byli v podstatně odlišné situaci než nesezdané heterosexuální páry, ale bylo s nimi zacházeno stejným způsobem. Došlo tedy k naplnění druhé z výše zmíněných variant zacházení spadajících do působnosti článku 14 Úmluvy.

Soud proto dále zkoumal, zda mělo toto stejné zacházení objektivní a rozumné odůvodnění. Připomněl, že rozlišování na základě sexuální orientace vyžaduje „obzvláště pádné a přesvědčivé důvody“ (*Smith a Grady proti Spojenému království*, č. 33985/96 a 33986/96, rozsudek ze dne 27. září 1999, § 90). V projednávané věci vláda uvedla pouze jediný sledovaný cíl, a to ochranu tradiční rodiny. Soud nicméně shledal, že pokud jde o vydávání povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny se stejnopohlavním partnerem, uvedený cíl, který za určitých okolností může být považován za legitimní, nelze považovat za důvod „obzvláště pádný a přesvědčivý“, kterým by bylo možné ospravedlnit diskriminaci na základě sexuální orientace (*mutatis mutandis*, *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09 a 32684/09, rozsudek velkého senátu ze dne 7. listopadu 2013, § 92). Soud přitom zdůraznil, že se nevyjadřuje k otázce, zda byl žalovaný stát v rozhodné době povinen poskytnout stejnopohlavním párům možnost právního uznání jejich svazku. Pokud tak ale Itálie nečinila a zároveň bez náležitého důvodu nezacházela s heterosexuálními a homosexuálními páry v oblasti povolení k pobytu odlišně (a nezohlednila tak skutečnost, že jenom první z těchto skupin mohla uzavřít manželství, a tím vyhovět podmínkám pro získání povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny), dopustila se tím vůči stěžovatelům zakázané diskriminace. Úzký výklad pojmu „rodinný příslušník“, který použily v projednávané věci vnitrostátní orgány, nezohlednil dostatečně situaci stěžovatelů a nemohl poskytnout objektivní a rozumné odůvodnění pro odmítnutí zacházet se stěžovateli odlišně než s nesezdanými heterosexuálními páry. Navíc dle údajů, které v řízení před Soudem předložily různé mezinárodní nevládní organizace jakožto vedlejší účastníci a které žalovaná vláda nezpochybnila, v poslední době lze na celosvětové i evropské úrovni sledovat zřetelný trend směrem k uznání stejnopohlavních partnerů za „členy rodiny“ pro účely imigračního práva.

Ve světle uvedeného Soud dospěl k závěru, že k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy došlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Spano a Bianku v souhlasném stanovisku zdůraznili, že byť Úmluva nezavazuje členské státy, aby umožnili stejnopohlavním párům přístup k manželství, pokud tak neučiní, může to – jak ilustruje i projednávaný případ – v různých oblastech znamenat diskriminační zacházení v rozporu s článkem 14 Úmluvy.

Soudce Sicilianos v nesouhlasném stanovisku uvedl, že přístup Soudu v této věci odporuje jeho dosavadní judikatuře, dle níž jsou nesezdané homosexuální páry ve srovnatelné situaci s nesezdanými heterosexuálními páry (např. *X a ostatní proti Rakousku*, č. 19010/07, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2013, § 111–112; *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, cit. výše, § 78). V projednávané věci tedy nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8, avšak mohlo dojít k porušení článku 8 Úmluvy samostatně.

DOŽIVOTNÍ TREST

Rozsudek velkého senátu ze dne 26. dubna 2016 ve věci č. 10511/10 – *Murray proti Nizozemsku*

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl, že doživotní trest uložený psychicky nemocnému stěžovateli byl *de facto* nesnížitelný, protože mu nebyla umožněna léčba, které by mu dala šanci na nápravu, a tím na podmíněné propuštění či upuštění od výkonu zbytku trestu. Došlo tak k porušení stěžovatelových práv chráněných článkem 3 Úmluvy. Podle Soudu bylo konstatování porušení Úmluvy dostatečným spravedlivým zadostiučiněním.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl v březnu 1980 pravomocně odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody za vraždu šestileté dívky. Prvních 19 let byl stěžovatel umístěn ve věznicí na ostrově Curaçao, ve které bylo v roce 1990 vytvořeno zvláštní oddělení pro vězně s duševními chorobami či vážnými poruchami chování. Zde byl stěžovatel podroben psychiatrickému pozorování a byla mu nabídnuta psychiatrická léčba jeho poruchy osobnosti. V prosinci 1999 byl stěžovatel přemístěn do věznice na ostrově Aruba, a to na základě jeho opakovaných žádostí o tento transfer z důvodu blízkosti své rodiny. V této věznicí nebyla do prosince 2013 dostupná psychiatrická pomoc.

V listopadu 2011 nabyla účinnosti novela trestního zákoníku, která zavedla pravidelný přezkum uložených trestů. V této souvislosti došlo i k přezkumu stěžovateli uloženého doživotního trestu, přičemž v září 2012 soud rozhodl, že trest uložený stěžovateli i po 33 letech svůj účel plní. Kromě tohoto přezkumu stěžovatel po celou dobu výkonu trestu pravidelně žádal o udělení milosti guvernérem ostrova Curaçao. V březnu

2014 bylo jedné z jeho žádostí o milost vyhověno, jelikož mu byla diagnostikována neléčitelná rakovina v konečném stádiu. Stěžovatel byl propuštěn a ještě téhož roku zemřel.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že jeho trest odnětí svobody na doživotí byl v rozporu s článkem 3 Úmluvy *de jure a de facto* nesnížitelný.

Senát třetí sekce Soudu v rozsudku ze dne 10. prosince 2013 dospěl k závěru, že uložením trestu na doživotí a nemožností jeho snížení nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy, jelikož v listopadu 2011 (přibližně 20 měsíců po podání stížnosti k Soudu) byl ve vnitrostátním právním řádu zaveden pravidelný přezkumný mechanismus, který splňuje požadavky stanovené ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království* (č. 66069/09 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013, § 119–122). Věc byla následně na žádost stěžovatele postoupena velkému senátu Soudu.

a) Obecné zásady

Soud předeslal, že se v minulosti nezabýval specifickým případem možnosti snížení doživotního trestu odnětí svobody osoby trpící duševní nemocí či postižením. Zopakoval tedy obecné zásady vztahující se k ukládání doživotních trestů, rehabilitaci a naději na propuštění, zdravotní péči u vězňů s duševním onemocněním a shrnul je do obecných požadavků vyplývajících z článku 3 Úmluvy v těchto specifických situacích.

Samotné uložení doživotního trestu odnětí svobody není v rozporu s článkem 3 Úmluvy, nicméně uložení nesnížitelného trestu odnětí svobody na doživotí může tento rozpor vyvolat. Doživotní trest odnětí svobody může být v souladu s článkem 3 Úmluvy jen tehdy, existuje-li vidina propuštění, tedy možnost přezkumu na základě přiměřeně přesných a objektivních kritérií, zda trest i nadále sleduje legitimní penologický cíl (*Vinter a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 104–118 a 122).

Zbavení svobody jedince, aniž by bylo usilováno o jeho nápravu, a bylo mu tak umožněno svobodu opět v budoucnosti získat, by bylo v rozporu s lidskou důstojností, která je samotnou podstatou celé Úmluvy. Z toho důvodu musí být odsouzeným poskytnuta i odpovídající zdravotní péče včetně převozu do specializovaného zařízení. Za tím účelem je nutné individuálně posoudit potřeby vězně tak, aby daná léčba vedla k usnadnění jeho nápravy a snížení rizika recidivy. Toto posouzení by mělo také odrážet pravděpodobnost úspěšnosti dané formy léčby, jelikož nelze po státu vyžadovat, aby umožnil vězni léčbu, která ve skutečnosti nemá realisticky předvídatelný dopad ve vztahu k nápravě vězně.

Doživotně odsouzení tedy musí vykonávat trest v takových podmínkách a s poskytnutím takové péče, aby jim byla dána reálná příležitost se napravit a měli naději na propuštění. Nenabídnutí takové možnosti může ve výsledku znamenat, že doživotní trest se stal *de facto* nesnížitelným.

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Soud konstatoval, že již psychiatrický posudek z roku 1979 doporučil, aby byla stěžovateli poskytnuta potřebná ústavní léčba nebo byla v rámci vězeňského režimu přijata opatření k prevenci stěžovatelovy recidivy. V rozhodné době však nebyl v právním řádu Nizozemských Antil zakotven institut nařízené ústavní léčby a umístění stěžovatele do zařízení v kontinentální části Nizozemska, kde by mu mohla být léčba poskytnuta, nebylo proveditelné. Soud v této souvislosti zdůraznil, že stát se nemůže zbavit povinnosti poskytnout vězňům trpícím duševní nemocí adekvátní lékařskou péči za účelem jejich nápravy, a to bez ohledu na to, zda o poskytnutí takové péče požádali.

Žalovaná vláda nerozporovala tvrzení stěžovatele podložené relevantními důkazy, že během jeho pobytu ve věznicích na ostrovech Curaçao a Aruba byla psychiatrická a psychologická pomoc nedostatečná. Současně však uvedla, že v omezené míře byla určitá forma psychiatrické pomoci stěžovateli poskytnuta. Soud se tak zabýval otázkou, zda tato psychiatrická pomoc byla dostačující do té míry, aby stěžovateli umožnila nápravu, a stát tak splnil svoji povinnost vyplývající z Úmluvy.

Soud sice shledal, že byla učiněna určitá opatření a umožněno přemístění stěžovatele do věznice na ostrově Aruba. Ač hlavním záměrem nebyla náprava stěžovatele, lze jej vnímat jako pozitivní krok k ní vedoucí. Nicméně i nadále bylo riziko možné recidivy ze strany stěžovatele považováno za natolik vysoké, že nebyl považován za způsobilého k udělení milosti či podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň ale nebyly zhodnoceny jeho léčebné potřeby ani mu nabídnuty žádné formy léčení za účelem rehabilitace. Vazba mezi nedostatkem potřebné psychiatrické péče a přetrvávajícím rizikem recidivy vyplývá přitom v projednávané věci i z rozhodování soudu v rámci posuzování žádostí o milost a v rámci přezkumného řízení. V obou těchto případech bylo konstatováno, že stěžovatel nepodstoupil žádnou léčbu, která by mohla napomoci změně jeho osobnosti a nápravě.

Soud proto dospěl k závěru, že nedostatek léčby či i jen zhodnocení léčebných potřeb a možností stěžovatele znamenaly, že jakákoliv žádost o milost či nově zavedené přezkumné řízení nemohly vést k závěru, že stěžovatel učinil dostatečný pokrok směrem ke své nápravě a jeho trest odnětí svobody již nesplňuje svůj účel. Doživotní trest odnětí svobody stěžovatele byl proto *de facto* nesnížitelný, čímž došlo k porušení článku 3 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku připojil své souhlasné stanovisko soudce Silvis, který upozornil na důležitou změnu, kterou rozsudek přináší svým důrazem na pozitivní povinnost státu poskytnout doživotně odsouzeným vězňům s poruchou osobnosti (či jinou duševní nemocí) dostatečnou podporu, aby měli možnost se napravit, a stali se tak způsobilými k případnému propuštění.

Soudce Pinto de Albuquerque ve svém částečně souhlasném stanovisku domýšlel důsledky dvou důležitých závěrů vyplývajících z rozsudku – povinnosti států podpořit resocializaci vězňů prostřednictvím individualizovaných plánů výkonu trestu a povinnosti zavést přezkumný mechanismus s jasně definovanými kritérii, včetně posouzení účelu pokračujícího trestu.

Ve svém částečně nesouhlasném stanovisku odmítl soudci Spielmann, Sajó a Pinto de Albuquerque a soudkyně Karakas, že by konstatování porušení Úmluvy mělo představovat dostatečné spravedlivé zadostiučinění.

PRÁVO EVROPSKÉ UNIE

Rozsudek velkého senátu ze dne 23. května 2016 ve věci č. 17502/07 – Avotiņš proti Lotyšsku

Velký senát Soudu šestnácti hlasy proti jednomu rozhodl, že uznáním a nařízením výkonu rozsudku, který kyperský soud vynesl v řízení, jehož se stěžovatel nemohl účastnit, neboť mu bylo doručováno na nesprávnou adresu, nedošlo ze strany lotyšských soudů postupujících podle nařízení Brusel I k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel podepsal v květnu 1999 dlužní úpis ve prospěch kyperské společnosti F. H. Ltd. („společnost“), kterým uznal dluh vůči jmenované společnosti ve výši 100 000 amerických dolarů. Pro případ budoucího sporu obsahovalo uznání dluhu doložku o volbě kyperského práva, stejně jako ustanovení svěřující pravomoc k řešení sporů výlučně tamním soudům.

V roce 2003 žalovala společnost stěžovatele před soudem v Limassolu o zaplacení dlužné jistiny s příslušenstvím. Soud doručoval relevantní listiny na adresu v Lotyšsku, kterou společnost uvedla, na té se však stěžovatel nezdržoval, a řízení se tak neúčastnil. V květnu 2004 vynesl kyperský soud v nepřítomnosti stěžovatele rozsudek, kterým mu stanovil povinnost uhradit žalující společnosti jistinu s příslušenstvím a náklady řízení. Dle odůvodnění rozsudku byl stěžovatel náležitě informován o datu jednání, na které se však nedostavil. V únoru 2005 se společnost obrátila

na lotyšské soudy s žádostí o výkon předmětného rozsudku.

Lotyšský soud rozhodl bez nařízení jednání tak, že v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech („nařízení Brusel I“) uznal kyperský rozsudek a nařídil jeho výkon. Stěžovatel se údajně o existenci kyperského rozsudku, jakož i o usnesení lotyšského soudu dozvěděl až v červnu 2006. Samotný rozsudek o zaplacení sporné částky před kyperskými soudy stěžovatel nerozporoval, bránil se pouze proti usnesení o nařízení jeho výkonu. Poukazoval přitom na čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I, dle něhož se rozhodnutí neuzná, jestliže žalovanému, v jehož nepřítomnosti bylo rozhodnutí vydáno, nebyl doručen návrh na zahájení řízení nebo jiná rovnocenná písemnost způsobem, který mu umožňuje přípravu na jednání před soudem, ledaže žalovaný nevyužil žádný opravný prostředek proti rozhodnutí, i když k tomu měl možnost. Krajský soud sice stěžovatelovým námitkám vyhověl, nejvyšší soud však jeho rozhodnutí zrušil a nařídil výkon kyperského rozsudku.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Rozsudkem ze dne 25. února 2014 senát čtvrté sekce Soudu čtyřmi hlasy proti třem rozhodl, že nařízením výkonu kyperského rozsudku vyneseno v nepřítomnosti stěžovatele lotyšské soudy neporušily právo stěžovatele na spravedlivé projednání věci dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. K žádosti stěžovatele byla věc postoupena velkému senátu.

A. PŘEDBĚŽNÉ ÚVAHY

Velký senát Soudu nejprve k přijatelnosti stížnosti poznamenal, že spor o zaplacení dluhu se nepochybně týká závazku stěžovatele občanskoprávní povahy, a proto je čl. 6 odst. 1 Úmluvy obecně použitelný. Původně sice stěžovatel namítal i porušení práva na spravedlivý proces v řízení před kyperskými soudy, tuto námitku však Soud prohlásil za nepřijatelnou pro uplynutí předepsané šestiměsíční lhůty již v částečném rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 3. března 2010. Velký senát se proto dále zabýval výlučně námitkou namířenou vůči Lotyšsku, byť při zkoumání, zda lotyšské soudy nepochybily, musel přihlídnout i k okolnostem, jež nastaly v nalézacím řízení. Ve svých dalších úvahách Soud vycházel z toho, že k uznání a výkonu rozsudku došlo na základě unijního aktu, konkrétně nařízení Brusel I, jehož výklad náleží v první řadě Soudnímu dvoru Evropské Unie („SDEU“) v rámci řízení o předběžné otázce a použití soudům členských států v jejich dvojjediném postavení soudů vnitrostátních a unijních. V pravomoci Soudu bylo tedy toliko posoudit, zda řízení o uznání a výkonu rozsudku došlo požadavkům plynoucím z čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

a) Odpovědnost státu za opatření přijatá při plnění mezinárodních závazků („doktrína Bosphorus“)

Dle ustálené judikatury Soudu zůstávají státy odpovědné za porušení Úmluvy, k nimž došlo v důsledku opatření přijatých s cílem dostat povinností plynoucím z členství v mezinárodní organizaci, na niž přenesly část svých svrchovaných pravomocí. Tyto závazky Soud posuzuje ve světle zásad, které blíže rozvedl v rozsudcích *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Şirketi proti Irsku* (č. 45036/98, rozsudek velkého senátu ze dne 30. června 2005) a *Michaud proti Francii* (č. 12323/11, rozsudek ze dne 6. prosince 2012), jimiž byla založena doktrína rovnocenné úrovně ochrany lidských práv. Opatření přijatá při plnění jiných mezinárodních závazků jsou obecně ospravedlnitelná, pakliže daná mezinárodní organizace poskytuje ochranu lidských práv na úrovni, kterou lze jak po stránce hmotné, tak co do procesního mechanismu kontroly jejich dodržování považovat za rovnocennou, tj. nikoliv nutně identickou, ale srovnatelnou s ochranou dle Úmluvy. Je-li úroveň ochrany v rámci dané mezinárodní organizace skutečně srovnatelná, vyvstává domněnka, že se stát neodchýlil od požadavků Úmluvy, jestliže pouze plnil povinnosti plynoucí ze svého členství v dané organizaci. I když je zmíněná domněnka založena, může být v konkrétním případě vyvrácena, pakliže by se ochrana práv zaručených Úmluvou projevila v dané věci zjevně nedostatečnou. Státy naopak zůstávají vždy plně odpovědné za opatření přijatá mimo rámec plnění povinností souvisejících s členstvím v dané mezinárodní organizaci, jakož i tehdy, pokud při provádění takových mezinárodních závazků disponují prostorem pro vlastní uvážení (*M. S. S. proti Belgii a Řecku*, č. 30696/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 2011, § 338).

b) Domněnka srovnatelné úrovně ochrany lidských práv v rámci Evropské unie

Použitím výše uvedených zásad ve vztahu k Evropské unii („EU“) Soud v minulosti dospěl k závěru, že tato mezinárodní organizace *sui generis* skýtá v zásadě srovnatelnou úroveň ochrany lidských práv. Zohlednil přitom, že katalog lidských práv, která se těší ochraně v rámci EU, odpovídá výčtu práv obsažených v Úmluvě. Nadto SDEU podmiňuje platnost unijních aktů jejich souladem s lidskými právy, přičemž hojně odkazuje na Úmluvu a judikaturu Soudu. Přijetím Lisabonské smlouvy se navíc úroveň ochrany dále zvýšila. Dle platného znění článku 6 Smlouvy o EU získala Listina základních práv EU („Listina“) stejnou právní sílu jako zakládací smlouvy. Kromě toho třetí odstavec daného ustanovení přiznává právům zaručeným Úmluvou, jakož i těm plynoucím ze společných ústavních tradic členských států postavení obecných zásad unijního práva. Konečně čl. 52 odst. 3 Listiny stanoví, že pokud Listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou, je smysl a rozsah

těchto práv stejný jako smysl a rozsah práv stanovených Úmluvou. I přesto, že přístup jednotlivců k SDEU je dle unijního práva – na rozdíl od článku 34 Úmluvy – značně omezen, označil Soud za srovnatelnou i procesní úroveň ochrany těchto práv, když vyzdvihl stěžejní roli, již v tomto směru SDEU sehrává.

c) Předpoklady pro použití domněnky rovnocenné ochrany in abstracto a jejich splnění in concreto

Z dosavadní judikatury Soudu vyplývají dvě podmínky, jejichž kumulativní splnění je předpokladem, aby mohla být v konkrétním případě použita domněnka rovnocenné ochrany. Předně je nezbytné, aby stát skrze napadené opatření toliko plnil závazky plynoucí z členství v dané mezinárodní organizaci, aniž by při jejich realizaci požíval prostoru pro vlastní uvážení. Druhou podmínkou je zapojení unijního kontrolního mechanismu určeného ke kontrole dodržování lidskoprávních závazků, typicky prostřednictvím podání předběžné otázky k SDEU (*Michaud proti Francii*, cit. výše, § 113–115).

Soud se proto dále zabýval tím, zda byly v projednávané věci tyto podmínky splněny. Ve vztahu k první podmínce naznal, že k uznání a výkonu rozsudku došlo na základě unijního nařízení, které je na rozdíl od směrnice přímo použitelné v právních řádech členských států. Jelikož nařízení nevyžaduje další provedení, neponechává obecně členským státům v tomto směru prostor pro vlastní uvážení. Nově Soud doplnil, že při určení, zda konkrétní ustanovení ponechává členským státům prostor pro uvážení, je třeba vzít v potaz relevantní judikaturu SDEU. Vzhledem k tomu, že z judikatury SDEU k čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I, jehož se stěžovatel dovolával, bylo patrné, že prostor pro uvážení státy nemají, Soud považoval první podmínku za splněnou.

Oproti dosavadní judikatuře se Soud v situaci, kdy lotyšské soudy předběžnou otázku k SDEU ohledně výkladu čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I nepodaly, vyjádřil obsáhleji i k druhé podmínce. Dle Soudu je namístě tuto podmínku vykládat bez zbytečného formalismu a s přihlédnutím ke zvláštní povaze řízení o předběžných otázkách. Nelze tedy bezpodmínečně vyžadovat, aby vnitrostátní soudy ex officio předběžnou otázku podaly, a to zejména když v rámci vnitrostátního řízení nevyvstávají pochybnosti co do výkladu unijního práva, nebo tehdy, kdy SDEU v podobné věci již závazný výklad slučitelný s Úmluvou poskytl (srov. též rozsudek SDEU ze dne 6. října 1982, *Cilfit a další*, 283/81, EU:C:1982:335). Soud zároveň zdůraznil, že při uplatnění těchto výjimek musejí vnitrostátní soudy vždy náležitě zdůvodnit, proč nebylo potřebné předběžnou otázku pokládat. V opačném případě by mohlo nepoložení předběžné otázky samo o sobě založit odpovědnost státu za porušení článku 6 Úmluvy (*Dhahbi proti Itálii*, č. 17120/09, rozsudek ze dne 8. dubna 2014, § 31–34). V projednávané věci však stěžovatel o podání předběžné otázky nikterak neusiloval a nepředložil

žádný argument, jenž by vyvolával pochybnosti ohledně výkladu čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I, případně o jeho slučitelnosti s právem na spravedlivý proces. Na rozdíl od věci *Michaud proti Francii* (cit. výše), kde vnitrostátní soud výslovně odmítl návrh stěžovatele, aby byla předběžná otázka položena, a tím *de facto* zbavil SDEU příležitosti vyložit unijní normu souladně s lidskoprávními závazky, v projednávané věci stěžovatel její podání nenavrhol. Soud proto rozhodl, že domněnka rovnocenné ochrany je na projednávaný případ použitelná.

d) K (ne)vyvrácení této domněnky z důvodu zjevně nedostatečné ochrany

V dalším kroku Soud zkoumal, zda okolnosti projednávané věci nepoukazují na to, že by unijní ochrana byla zjevně nedostatečná, čímž by byla domněnka srovnatelné ochrany vyvrácena. Na tomto místě se Soud zprvu vyjádřil obecně k vzájemnému uznávání soudních rozhodnutí a především k související zásadě vzájemné důvěry, na níž je nařízení Brusel I založeno. V souladu s touto zásadou by prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí vydaného v jiném členském státě mělo být na území členského státu bez dalšího meritorního zkoumání učiněno. Soud si byl vědom významu této zásady při utváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva dle článku 67 Smlouvy o fungování EU, jakož i legitimacy cílů, které jsou spoluprací v oblasti justice sledovány. Prostředky k dosažení těchto cílů však nesmí být rozporné se základními právy dotčených osob. V nedávném [posudku 2/13](#), jímž byla přístupová dohoda EU k Úmluvě shledána v rozporu s unijním právem, SDEU mimo jiné uvedl, že „*při uplatňování unijního práva mohou být členské státy povinny na základě unijního práva předpokládat dodržování základních práv ze strany ostatních členských států, takže nemohou – až na výjimečné případy – ověřovat, zda tento jiný členský stát skutečně v konkrétním případě dodržel základní práva zaručená Unií*“ (viz § 192 posudku). Takový přístup dle Soudu skutečně může v konkrétních případech vyústit v porušení Úmluvy, což by mohlo svědčit o zjevné nedostatečnosti ochrany. Soud se proto musí vždy ubezpečit, že zásada vzájemné důvěry nebyla uplatněna automaticky a čistě mechanicky na úkor práv dotčených jednotlivců. Z toho plyne, že členské státy mohou dát volný průchod zásadě vzájemného uznávání tam, kde ochrana práv zaručených Úmluvou nebude zároveň zjevně nedostatečná. Vznese-li však účastník řízení závažné a odůvodněné námitky nasvědčující tomu, že ochrana práv v jeho věci mohla být zjevně nedostatečná, a unijní právo není s to zjednat nápravu, nemohou mu odepřít ochranu a tyto námitky nepřezkoumat s prostým odůvodněním, že toliko uplatňují unijní právo.

I přes shora uvedené však Soud ve věci stěžovatele ochranu za zjevně nedostatečnou nepovažoval. Na poli práva na spravedlivý proces Soud připomněl, že zásady kontradiktorního řízení a rovnosti zbraní vyža-

dují, aby strana sporu obdržela přiměřenou příležitost předložit svůj případ za podmínek, které ji oproti protistraně podstatně neznevýhodňují (*Gorraiz Lizarraga a ostatní proti Španělsku*, č. 62543/00, rozsudek ze dne 27. dubna 2004, § 56). Článek 6 odst. 1 Úmluvy však nestanoví žádné požadavky ohledně doručování soudních písemností. Dále naznal, že požadavek vtělený do čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I, tj. aby byly vyčerpány všechny prostředky nápravy v zemi, kde bylo rozhodnutí vydáno, není *a priori* neslučitelný s Úmluvou, která je ostatně rovněž založena na požadavku předchozího vyčerpání všech dostupných prostředků nápravy. Použitelnost čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I je podmíněna vynaložením úsilí o revizi rozsudku skrze opravné prostředky, které byly ve státě jeho vydání dostupné. Stěžovatel však před kyperskými soudy žádné takové prostředky nevyužil, což vyvolává nutně otázku, zda byly k dispozici.

V této souvislosti Soud podrobil kritice přístup nejvyššího soudu, který bez dalšího uložil důkazní břemeno stran dostupnosti a vyčerpání takových prostředků nápravy na stěžovatele. Jestliže se vnitrostátní soudy odmítly touto klíčovou otázkou pro uplatnění čl. 34 odst. 2 nařízení Brusel I zabývat v kontradiktorním řízení a své závěry o existenci dostupných prostředků nápravy podrobněji nezdůvodnily, mohlo by to dle Soudu vést k závěru, že se ochrana základních práv ukázala být zjevně nedostatečnou. Přestože postup nejvyššího soudu označil Soud za politováníhodný, nerozhodl o tom, že ochrana práv poskytnutá stěžovateli byla zjevně nedostatečná, a přistoupil k vlastnímu přezkumu, zda kyperský právní řád obsahoval prostředek nápravy, který stěžovatel využít mohl. Dospěl přitom k závěru, že kyperské právo stěžovateli poskytovalo realistickou možnost podat odvolání, a to i navzdory značnému časovému odstupu od vynesení rozsudku. Kyperské právo ukládá soudům povinnost, a nikoli jen možnost, zrušit rozsudek, pakliže účastník řízení hájitelným způsobem tvrdí, že nebyl k jednání řádně předvolán. Nadto, v pochybnostech o účinnosti prostředku nápravy jsou stěžovatelé povinni pokusit se jej využít. Na této skutečnosti podle Soudu nic nemění ani to, že rozsudek kyperského soudu neobsahoval poučení o daném prostředku nápravy, neboť čl. 6 odst. 1 Úmluvy nezakotvuje požadavek, aby byli účastníci řízení o dostupných opravných prostředcích poučováni. Bylo tedy na stěžovateli, aby po seznámení s rozsudkem ověřil, a to případně i s využitím právní pomoci, zda nějaký prostředek nápravy existuje, a pokud ano, aby jej řádně vyčerpал. Stěžovatel jakožto investiční poradce si musel být vědom následků, které s sebou nese podepsání dlužního úpisu, v němž je jako rozhodné zvoleno právo jiného státu a pravomoc k projednání sporů svěřena cizozemským soudům. Svou nečinností tak stěžovatel do značné míry přispěl ke vzniku situace, na niž si v řízení před Soudem stěžoval, byť s požadovanou mírou obezřetnosti mohl

sám předejít vzniku újmy. Soud proto dospěl k závěru, že k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy nedošlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Lemmens a Briede připojili k rozsudku své společné souhlasné stanovisko, neboť se s názorem většiny rozcházel v hodnocení postupu nejvyššího soudu. Dle jejich názoru z čl. 6 odst. 1 Úmluvy neplyne pravomoc Soudu vyjadřovat se k otázce rozvržení důkazního břemene mezi účastníky vnitrostátního řízení, což je úlohou vnitrostátního zákonodárce, potažmo soudů. Dle těchto soudců je použití zásad plynoucích z doktríny srovnatelné úrovně ochrany relevantní jen tehdy, pokud stát uplatňoval unijní právo a vnitrostátní řízení zároveň vykazovalo určité nedostatky. Jelikož dle jejich přesvědčení nejvyšší soud nepochybil, nebylo namístě řešit daný případ z tohoto pohledu.

K rozsudku dále připojil své nesouhlasné stanovisko soudce Sajó, dle jehož názoru vzhledem k tomu, že stěžovatel nebyl zúčastněn na řízení před kyperskými soudy, není možné mu ve vykonávacím stádiu řízení přičíst k tíži, že v nalézacím řízení nečerpal dostupné prostředky nápravy. Většina soudců sice pokárala nejvyšší soud za to, že blíže nezkoumal existenci a účinnost takového prostředku nápravy, nicméně následně paradoxně naznačila, že tento nedostatek nečiní úroveň ochrany zjevně nedostatečnou. V neposlední řadě soudce vyjádřil své výhrady ke zdůvodnění doktríny ekvivalentní ochrany spočívajícím v zájmu na mezinárodní spolupráci, neboť na její úkor nelze obětovat základní lidská práva, zvláště když tento důvod není zmíněn v žádné z omezujících klauzulí obsažených v Úmluvě.

FINANCOVÁNÍ POLITICKÝCH STRAN

Rozsudek ze dne 26. dubna 2016 ve věci č. 19920/13 – *Cumhuriyet Halk Partisi* proti *Turecku*

Senát druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že turecká právní úprava kontroly hospodaření politických stran nebyla dostatečně jasná a předvídatelná, a proto finanční sankce, které na jejím základě byly stěžovatelce, politické straně, za zjištěné nedostatky v jejích výdajích uloženy, nebyly zákonné ve smyslu článku 11 Úmluvy, čímž došlo k porušení stěžovatelčiny svobody sdružování.

I. Skutkové okolnosti

Na základě turecké ústavy jsou všechny politické strany povinny předkládat každý rok ústavnímu soudu konsolidovanou účetní závěrku. Ústavní soud posuzuje soulad příjmů a výdajů politických stran se zá-

sadami, které jsou zakotveny v ústavě a zákoně o politických stranách.

Stěžovatelka, republikánská strana, předložila v řádných termínech, tedy do konce následujícího kalendářního pololetí, své konsolidované účetní závěrky za roky 2008 a 2009. V dubnu 2011 si ústavní soud vyžádal k některým výdajům, které považoval za problematické, doplňující informace a dokumenty. Požádal též o originály faktur, účtenek či jiné dokumentace k některým výdajům, u nichž tyto doklady chyběly. Stěžovatelka na výzvu ústavního soudu odpověděla, avšak některé účty nebyla schopna dohledat.

V červenci 2012 ústavní soud vydal rozhodnutí, v němž shledal, že stěžovatelčiny příjmy a výdaje byly z finančního hlediska přesné a příjmy z větší části v souladu s právními předpisy. U některých výdajů však ústavní soud konstatoval, že nemohou být považovány za výdaje učiněné při sledování cílů politické strany, případně za výdaje vynaložené jménem politické strany na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Jednalo se např. o výdaje za pohoštění vynaložené předsedou mládežnické sekce strany během volební kampaně nebo uhrazení obědů policistům, zaměstnancům obcí či novinářům. Ústavní soud za protiprávní označil též výdaje za letenky, pokud byly vystaveny na jméno fyzické osoby, a nikoli politické strany, nebylo-li zároveň přiloženo rozhodnutí příslušného orgánu strany schvalující cestu. Ústavní soud za nezákonné považoval i výdaje na soudní poplatky členů stěžovatelky, i když se spor týkal její činnosti, pokud stěžovatelka nebyla účastníkem řízení, či dary předsedy strany při společenských příležitostech. U jiných výdajů ústavní soud konstatoval, že nebyly doloženy příslušnými doklady, byť jinak tyto výdaje byly v souladu s právními předpisy. Ústavní soud proto rozhodl, že stěžovatelka je povinna státu uhradit částku odpovídající nezákonným výdajům v celkové výši cca 1,1 mil. eur. Ohledně některých pochybení stěžovatelky vydal ústavní soud toliko napomenutí.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že rozhodnutí ústavního soudu, kterým jí byly uloženy citelné finanční sankce, jí způsobily závažné potíže při financování svých pozdějších politických aktivit, čímž došlo k porušení její svobody sdružování chráněné článkem 11 Úmluvy.

Soud úvodem uznal, že dohled nad financováním politických stran je nezbytný, jelikož zajišťuje důvěru veřejnosti v politický proces, transparentnost a řádné fungování demokracie, a proto sám o sobě z pohledu článku 11 Úmluvy nevyvolává otázky. Mezi smluvními stranami Úmluvy navíc neexistuje jednotná praxe, jak dohlížet nad hospodařením politických stran, a proto státy požívají širokého prostoru pro uvážení, jak dohled vykonávat a jaké sankce uplatňovat. Prostor

pro uvážení nicméně není neomezený, a pakliže dohled nad financováním vyústí v omezení činnosti politické strany, dojde tím zpravidla k zásahu do jejího práva na svobodu sdružování.

V projednávané věci Soud vyhodnotil částku, kterou byla stěžovatelka povinna uhradit, jako nezanedbatelnou. Dopad tohoto opatření pro stěžovatelku byl zvýšen i tím, že o rok později se konaly krajské volby. Soud proto shledal, že finanční sankce uložená ústavním soudem byla zásahem do svobody sdružování stěžovatelky. Na tomto závěru dle Soudu nic nemění ani skutečnost, že část příjmů stěžovatelky pochází ze státního rozpočtu, poněvadž okolnost, že stát přispívá politickým stranám na jejich činnost, mu nedává neomezené oprávnění zasahovat do jejich činnosti.

Soud dále zdůraznil, že dohled nad financováním politických stran nesmí být v žádném případě použit jako nástroj politické kontroly nad stranami, a to ani s odůvodněním, že politické strany jsou financovány z veřejného rozpočtu. Aby systém kontroly nemohl být zneužitelný, musí zákon splňovat vysoký standard předvídatelnosti, a to jak ve vztahu k požadavkům na financování stran a jeho kontrolu, tak ohledně ukládání sankcí za zjištěná porušení. Potřebu chránit autonomii politických stran a úzce vymežit možnost státních zásahů zdůrazňuje ostatně i Benátská komise a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

V projednávané věci si Soud povšiml, že zákon o politických stranách nenabízí žádné vodítko ohledně toho, jak bude pro účely kontroly hospodaření vykládán pojem „cíle politické strany“ a jaké činnosti budou považovány za vybočující z těchto cílů. Zákon sice stanovil, které příjmy nejsou dovoleny, nestanovil však to samé pro výdaje. Zákon též nedefinoval povahu a rozsah dohledu ústavního soudu. Dle Soudu tedy byla příslušná zákonná ustanovení na první pohled nejasná. Na druhou stranu však samotná skutečnost, že zákon může být vykládán více způsoby, neznamená, že nespĺňuje požadavek na předvídatelnost stanovený Úmluvou.

V projednávané věci proto bylo důležité, zda judikatura ústavního soudu byla soudržná, jasná a přesná, aby stěžovatelce umožnila předvídat, jak poněkud nejasné požadavky zákona budou v praxi vykládány a uplatňovány. Soud shledal, že tomu tak nebylo a v rozhodné době se stěžovatelka nemohla opřít o ustálenou rozhodovací praxi ústavního soudu. Navíc také rozhodnutí v její věci trpěla celou řadou vnitřních rozporů, kdy obdobné výdaje byly v některých případech uznány za zákonné a v jiných nikoli, a to bez jasného vysvětlení. U některých výdajů pak z rozhodnutí nevyplývalo, zda jsou ústavním soudem považovány za nezákonné proto, že se vymykají cílům stěžovatelky, nebo jen proto, že nebyly schváleny příslušným orgánem strany. Tato právní nejistota byla navíc umocněna délkou řízení před ústavním soudem, pro

kteřé zákon nestanovil žádné lhůty. Ústavní soud měl s ohledem na to, jaké finanční důsledky jeho rozhodnutí pro stěžovatelku mělo, postupovat se zvláštní péčí, což ovšem řízení v délce trvání dvou, resp. tří let nespĺnilo. Postupoval-li by ústavní soud rychleji, stěžovatelka mohla včas své jednání upravit a vyhnout se tak dalším sankcím.

Ohledně pravidel pro ukládání sankcí Soud shledal, že ani zákon, ani rozhodovací praxe ústavního soudu neposkytovala žádná vodítka pro určení, za jaká porušení zákona může být udělena finanční sankce a za jaká naopak postačí napomenutí. S ohledem na závažné důsledky, které pro politické strany finanční sankce mohou mít, Soud zdůraznil, že příslušné vnitrostátní zákony musí jasně stanovit, za jakých okolností lze uložit citelné sankce.

Závěrem Soud uvedl, že v moderních společnostech zahrnuje činnost politických stran široké spektrum aktivit od čistě politických počinů po různé doplňkové činnosti, které jsou nicméně pro politickou existenci strany zásadní. Vyčerpávající kritéria pro učení, které činnosti mohou být považovány za souladné s cíli politické strany, je jistě velmi obtížné stanovit. S ohledem na důležitou úlohu, kterou politické strany zastávají v demokratické společnosti, je však nezbytné, aby právní předpisy, které umožňují zasáhnout do jejich svobody sdružování, jako například právní předpisy definující pravidla kontroly hospodaření, byly formulovány tak, aby poskytovaly rozumná vodítka ohledně toho, jak budou v praxi vykládány a používány. Dle Soudu nedostatek přesnosti příslušných zákonných ustanovení spolu se skutečností, že ústavní soud k těmto ustanovením nerozvinul soudržnou rozhodovací praxi, způsobily, že stěžovatelka byla zbavena možnosti náležitě upravit své výdaje. Příslušný zákon proto nespĺňoval požadavek předvídatelnosti ve smyslu článku 11 Úmluvy a zásah do stěžovatelčiny svobody sdružování tak nebyl zákonný. Došlo proto k porušení článku 11 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále poukazovala na nespravedlivost řízení před ústavním soudem.

Soud konstatoval, že délku předmětného řízení zahrnul do svého posouzení na poli článku 11 Úmluvy, a proto není nezbytné se jí zabývat i z pohledu článku 6 Úmluvy. V předmětné věci šlo dále o vysoce technickou záležitost spočívající v prověření účtů stěžovatelky, a proto z pohledu článku 6 Úmluvy není nezbytné, aby se konalo ústní jednání. Stěžovatelka měla možnost se vyjádřit ke všem výdajům, které ústavní soud považoval za problematické, a doplnit k nim další informace a podklady. Soud konečně připomněl, že článek 6 Úmluvy neobsahuje právo na opravný prostředek, proto ani skutečnost, že se proti rozhodnutí ústavního soudu stěžovatelka nemohla odvolat, není v rozporu s požadavky práva na spravedlivý proces.

KRIMINALIZACE ŠPATNÉHO ZACHÁZENÍ

Rozsudek ze dne 12. dubna 2016 ve věci č. 64602/12 – R. B. proti Maďarsku

Senát čtvrté sekce Soudu šesti hlasy proti jednomu rozhodl, že vnitrostátní orgány porušily pozitivní závazky vyplývající z článku 8 Úmluvy, když neprovedly účinné vyšetřování rasisticky motivovaného slovního násilí. Námitky stěžovatelky, že předmětné rasistické nadávky a výhrůžky dosáhly intenzity ponižujícího zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy, a stát tedy neúčinným vyšetřením tohoto incidentu porušil i tento článek ve spojení s článkem 14 Úmluvy, Soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

I. Skutkové okolnosti

V březnu 2011 pořádalo několik pravicových hnutí demonstrace a pochody ve vesnici G., která je domovem početné romské menšiny. V průběhu demonstrací čtyři muži přišli k obydlí stěžovatelky a přes plot jí nadávali do špinavé Romky a hrozili, že v romské části vesnice postaví „dům z krve Romů“. Jeden z mužů byl ozbrojen sekýrou, k násilnému incidentu však nedošlo.

Stěžovatelka proti dotyčným osobám podala trestní oznámení. Orgány činné v trestním řízení nicméně vyšetřování posléze zastavily, neboť dospěly k závěru, že výše popsané jednání nenaplnilo skutkovou podstatu trestného činu obtěžování ani násilí vůči příslušníku etnické menšiny.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 14 ÚMLUVY

Stěžovatelka v první řadě namítala, že ji vnitrostátní orgány neochránily před rasisticky motivovanými urážkami a výhrůžkami, které dle jejího názoru představovaly nelidské a ponižující zacházení, a že ohledně tohoto jednání neprovedly účinné vyšetřování.

Soud předně posuzoval, zda v projednávané věci rasisticky motivovaný slovní útok překročil minimální práh závažnosti ve smyslu článku 3 Úmluvy. Sama stěžovatelka uváděla, že neutrpěla žádná fyzická zranění, a za újmu považovala psychologické dopady výhrůžek na ni a ostatní příslušníky romské menšiny.

Soud s ohledem na předložené důkazy uznal, že demonstrace, které probíhaly po dobu dvou týdnů, byly rasisticky motivované a jejich účelem bylo u příslušníků romské komunity vyvolat strach. Soud však odlišil věc stěžovatelky od případů, kdy výhrůžky založené na diskriminačním motivu vyústily ve fyzické útoky (např. *Identoba a ostatní proti Gruzii*, č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015) či šlo o dva měsíce trvající značné duševní útrapy spočívající ve výhrůžkách

smrti a soustavném ponižování (*P. F. a E. F. proti Spojenému království*, č. 28326/09, rozhodnutí ze dne 23. listopadu 2010). Ačkoliv v projednávané věci byly pravicové skupiny v blízkosti stěžovatelčina obydlí přítomny po dobu několika dní, Soud shledal, že situace byla soustavně sledována policií. Ze spisu dále nevyplývalo, že by mezi demonstranty a Romy došlo ke skutečné konfrontaci. Projevy namířené vůči stěžovatelce, ačkoliv byly otevřeně diskriminační a učiněné v rámci pochodů s rasistickým podtextem, nebyly proto dle Soudu natolik závažné, aby vyvolaly strach, úzkost a pocity méněcennosti takové intenzity, aby se na ně vztahoval článek 3 Úmluvy.

Námitku porušení pozitivních povinností vyplývajících z článku 3 ve spojení s článkem 14 Úmluvy Soud tudíž označil za nepřijatelnou pro zjevnou neopodstatněnost.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že vnitrostátní orgány nepřijaly vůči demonstrantům náležitá trestněprávní opatření, která by je odradila od rasisticky motivovaného obtěžování. Dále namítala porušení pozitivních závazků státu spočívající v selhání provést účinné vyšetřování incidentu.

Soud nejprve poznamenal, že podáním trestního oznámení stěžovatelka řádně vyčerpala vnitrostátní prostředky nápravy a nebyla povinna zahájit občansko-právní řízení.

Z judikatury Soudu vyplývá, že jednání, které není natolik závažné, aby bylo posouzeno jako nelidské či ponižující zacházení na poli článku 3 Úmluvy, může představovat porušení některých z aspektů práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy (např. *Costello-Roberts proti Spojenému království*, č. 13134/87, rozsudek ze dne 25. března 1993, § 36). Soud považoval za stěžejní, že důvod verbálního útoku na stěžovatelku byla její příslušnost k etnické menšině, což dle jeho názoru nezbytně ovlivnilo stěžovatelčin soukromý život ve smyslu etnické identity.

Soud upozornil, že na poli článku 3 Úmluvy mají vnitrostátní orgány při vyšetřování násilných incidentů povinnost přijmout rozumná opatření za účelem odhalení jejich rasistických motivů (*Abdu proti Bulharsku*, č. 26827/08, rozsudek ze dne 11. března 2014, § 29). Na poli článku 8 Úmluvy Soud již rovněž dovodil, že výhrůžky a způsobení menších zranění mohou ze strany vnitrostátních orgánů vyžadovat přijetí trestněprávních opatření (*Sandra Janković proti Chorvatsku*, č. 38478/05, rozsudek ze dne 5. března 2009, § 47). Soud proto uzavřel, že obdobná povinnost může vyvstat rovněž v případech, kde tvrzené rasisticky motivované jednání nedosáhlo stupně závažnosti na poli článku 3 Úmluvy, představuje však zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jinými slovy v případech, kdy poškozená osoba věrohodně namítá, že byla podrobena rasisticky motivované

mu obtěžování zahrnujícímu urážky a výhrůžky fyzickým násilím.

Nadto, v situacích, ve kterých existují důkazy o opakovaném násilí a netoleranci vůči určité etnické skupině, vyžaduje dodržení pozitivní závazků důraznější odpověď na rasisticky motivované jednání. Soud proto zejména posuzoval, zda způsob, jakým bylo trestní stíhání vedeno, dostal pozitivním závazkům vyplývajícím z článku 8 Úmluvy.

V trestním oznámení stěžovatelka tvrdila, že byla obětí rasisticky motivovaného útoku, který naplnil skutkovou podstatu trestného činu obtěžování a násilí vůči příslušníku etnické menšiny. Orgány činné v trestním řízení však uvažovaly pouze o případném spáchání trestného činu obtěžování, neboť trestný čin násilí vůči příslušníku etnické menšiny vyžadoval použití fyzického násilí, k čemuž ve věci stěžovatelky nedošlo. Spáchání trestného činu obtěžování však rovněž nezjistily, jelikož výhrůžky byly vysloveny toliko obecně a neměřily konkrétně vůči osobě stěžovatelky.

Soud ovšem shledal, že vzhledem k několikadenním protiromským demonstracím pořádaných otevřeně pravicovými skupinami bylo možné považovat stěžovatelčin etnický původ za důvod urážek a výhrůžek. Povinností vnitrostátních orgánů tudíž bylo provést vyšetřování ohledně těchto specifických okolností a přijmout rozumná opatření za účelem odhalení rasistických motivů předmětného jednání. Provedení vyšetřování diskriminačního motivu bylo dle Soudu nezbytné, neboť se nejednalo o ojedinělý incident, nýbrž o obecný nepřátelský postoj vůči romské menšině v G. Podle Soudu zřejmě trestné činy násilí proti členovi skupiny a podněcování proti skupině obsažené v maďarském trestním zákoníku umožňují vyšetřování rasistických motivů. V případě stěžovatelky ovšem vnitrostátní orgány shledaly, že jeden ze znaků skutkové podstaty trestného činu násilí vůči příslušníku etnické menšiny nebyl naplněn, jelikož nedošlo k fyzickému napadení stěžovatelky. Skutková podstata trestného činu obtěžování pak neobsahovala prvek rasistického motivu. Ačkoli tedy orgány činné v trestním řízení měly důkazy, které nasvědčovaly rasisticky motivovanému slovnímu násilí vůči stěžovateli, vyložily vnitrostátní právní předpisy tak, že neposkytly stěžovateli náležitou ochranu před rasisticky motivovanými výhrůžkami. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Wojtyczek ve svém nesouhlasném stanovisku v první řadě podotknul, že diskriminace na základě etnického původu vznáší závažné otázky na poli článku 3 Úmluvy. Dle jeho názoru bylo zacházení, jemuž byla stěžovatelka podrobena, ponižující a její námitky měly být ve světle tohoto článku meritorně přezkoumány.

Soudce dále nesouhlasil s výkladem pojmu „soukromý život“ ve smyslu článku 8 Úmluvy, který přijala

většina a který se dle jeho názoru stal základem pro poskytování ochrany širokému spektru zájmů, které však postrádají soudržnost. Tento způsob výkladu, který je pro členské státy nepředvídatelný, dle soudce Wojtyczeka nepřipustně rozšiřuje působnost článku 8 Úmluvy a podřívá právní jistotu a svrchovanost mezinárodního práva. Ve vztahu k projednávané věci uvedl, že etnickou identitu nelze podřadit pod soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy. Etnická identita je podle něj v určitém rozsahu chráněna články 3 a 14 Úmluvy, účinněji je ovšem chráněna jinými mezinárodními úmluvami.

OBČANSTVÍ

Rozsudek ze dne 21. června 2016 ve věci č. 76136/12 – Ramadan proti Maltě

Senát čtvrté sekce Soudu pěti hlasy proti dvěma rozhodl, že odnětím občanství, které stěžovatel získal podvodným jednáním spočívajícím v uzavření sňatku s maltskou občanskou za účelem legalizace svého pobytu a nabytí tamního občanství, aniž by hodlal trvale žít v manželském svazku, nedošlo k porušení jeho práva na respektování soukromého a rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, přestože se tím stěžovatel stal osobou bez státní příslušnosti.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel, egyptský občan pobývajícím neoprávněně na území Malty, se oženil s M. P., maltskou státní příslušnicí, s níž následně počal potomka. Jakožto manžel tamní občanky a otec maltského dítěte nabyt rovněž maltské občanství. Aby zamezil vzniku dvojího občanství, zahájil stěžovatel řízení o pozbytí egyptské státní příslušnosti. Jeho žádosti bylo vyhověno. Zanedlouho došlo mezi manželi k neshodám. Při jedné z rozepří stěžovatel svou ženu fyzicky napadl, za což byl pravomocně odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody. M. P. mezitím zahájila řízení o prohlášení manželství za neplatné. Její žádosti soudy vyhověly, když naznaly, že jediným motivem, kterým byl stěžovatel při uzavření sňatku veden, byla legalizace jeho pobytu a nabytí maltského občanství. Manželství bylo tedy uzavřeno bez vážné vůle a za jiný účelem, než je založení rodiny a řádná výchova dětí. Stěžovatel se následně oženil s V. A., ruskou občanskou, s níž měl dvě děti, které nabyly maltskou státní příslušnost filiací.

S odstupem několika let stěžovatel obdržel rozhodnutí, na jehož základě mu mělo být odňato státní občanství, neboť je získal podvodem. Stěžovatel tuto skutečnost rozporoval, přičemž poukazoval na skutečnost, že je otcem tří nezletilých maltských občanů. K prošetření rozhodných skutkových okolností byla ustavena komise a na podkladě jejích závěrů ministr

spravedlnosti a vnitra rozhodl, že stěžovatel má být s okamžitou platností občanství zbaven. Stěžovatel se obrátil na ústavní soud namítaje zejména porušení článků 6 a 8 Úmluvy. Námitku, že komise rozhodující v jeho věci nesplňovala požadavky kladené na „soud“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ústavní soud odmítl s tím, že řízení o nabývání a pozbývání občanství se netýká „práva“, *nota bene* občanskoprávní povahy, a proto není na takové řízení dané ustanovení Úmluvy použitelné. Ve vztahu k druhé námitce ústavní soud konstatoval, že odnětí občanství bez dalšího neznamená, že dojde k vyhoštění. Ani v době probíhajícího řízení před Soudem nebylo o vyhoštění rozhodnuto.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Dovolávaje se článku 8 Úmluvy stěžovatel namítal, že rozhodnutí, jež ho zbavilo občanství, bylo vydáno v řízení bez dostatečných procesních záruk a v rozporu se zákonem. Nadto jej ponechalo bez státní příslušnosti a v nejistotě, že bude následně vyhoštěn, a tedy odloučen od své rodiny.

a) K přijatelnosti

Soud v první řadě shledal, že ve vztahu k námitce možného vyhoštění stěžovatele nelze považovat za „obět“ ve smyslu článku 34 Úmluvy. Konstatoval, že vyhoštění stěžovatele nebylo nařízeno, a i kdyby takové rozhodnutí již bylo vydáno, mohl by se proti němu stěžovatel bránit opravnými prostředky. Riziko vyhoštění tedy ve světle judikatury Soudu nebylo možné označit za skutečné a dostatečně bezprostřední (*Sisojeva a ostatní proti Lotyšsku*, č. 60654/00, rozsudek velkého senátu ze dne 15. ledna 2007, § 93), a to tím spíše, že se stěžovatel stal osobou bez státní příslušnosti. Výkon rozhodnutí o jeho vyhoštění by tak v praxi velmi pravděpodobně narazil na neochotu Egypta i jiných států jej přijmout. Soud tedy stížnost v rozsahu, v němž stěžovatel poukazoval na možnost svého vyhoštění, odmítl.

Za přijatelnou naopak označil námitku stěžovatele, že došlo k porušení jeho soukromého a rodinného života rozhodnutím, na jehož základě mu bylo odňato maltské občanství, jelikož rozhodnutí již bylo přijato i vykonáno.

b) K odůvodněnosti

Soud připomněl, že oproti původnímu přístupu, kdy byly stížnosti týkající se odnětí občanství pravidelně odmítány jako neslučitelné *ratione materiae* s tím, že ustanovení Úmluvy ani její protokoly nezaručují právo na občanství, došlo v nejnovější judikatuře k posunu v tom směru, že svévolné zbavení občanství může za určitých okolností vyvolávat otázky na poli článku 8 Úmluvy, jestliže má dopady na soukromý život dotčeného jednotlivce (*Slivenko a ostatní proti Lotyšsku*, č. 48321/99, rozhodnutí velkého senátu ze dne 23. led-

na 2002, § 77). V projednávané věci se tedy Soud zaměřil na to, zda rozhodnutí maltských orgánů vykazovala známky svévole a zda měla zásadní dopady na soukromý život stěžovatele.

Na úvod Soud vyzdvihl, že ke zbavení občanství došlo na základě zákona, jež zakládal pravomoc příslušného ministra odejmout občanství osobě, u níž bylo prokázáno, že je nabyta podvodným jednáním. Před vydáním takového rozhodnutí zákon vyžadoval, aby byla dotčená osoba o tomto záměru vyrozuměna a mohla požádat o prošetření své věci. Stěžovatel této možnosti využil. Měl tedy osobně i skrze právního zástupce příležitost účastnit se řízení, v jehož rámci proběhlo několik ústních jednání, při nichž byla vyslechnuta řada svědků, včetně jeho bývalé manželky. Závěry komise a rozhodnutí ministra mohl stěžovatel následně napadnout ústavní žalobou. Dle mínění Soudu bylo tedy rozhodnutí o odnětí občanství doprovázeno nezbytnými procesními zárukami a nelze je označit za svévolné.

Stěžovatel si nadto musel být dobře vědom toho, že postavení občana, které nabyt po sňatku s maltskou státní příslušnicí, je podmíněno trváním manželského svazku, při jehož skončení může být ministrem občanství zrušeno. Soud dále přihlédl k tomu, že nastalá situace je následkem podvodného jednání stěžovatele, tedy jeho vlastní volby a chování. Ohledně důsledků odnětí občanství Soud připomněl, že stěžovateli bezprostředně vyhoštění nehrozí, když může své právo pobytu odvozovat od dětí, které zůstaly i nadále maltskými občany. Vnitrostátní orgány navíc pravidelně obnovují jeho povolení k podnikání, což rovněž nenasvědčuje tomu, že by jej po devíti letech od zbavení občanství zamýšlely vyhostit.

Soud dále připomněl, že žádné ustanovení Úmluvy nezaručuje právo jednotlivce na konkrétní formu povolení k pobytu. Soudu tudíž nepřisluší, aby se vyjadřoval k tomu, zda by měl být jednotlivci přiznán jiný pobytový status. Stěžovatel má přitom k dispozici řadu možností. Může například požádat o pracovní povolení a následně o povolení k pobytu. Není dokonce vyloučeno, že po čase splní podmínky pro nabytí maltského občanství. Stěžovatel se zatím bez rozumných důvodů k žádné z těchto variant neuchýlil. K jeho námitce, že byl ponechán jako osoba bez státní příslušnosti, Soud toliko poznamenal, že zřekne-li se osoba svého původního občanství, nezakládá to v žádném případě povinnost jiného státu zlegalizovat její pobyt na svém území.

Po zvážení všech těchto okolností Soud uzavřel, že za současného stavu věcí k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

III. Oddělená stanoviska

Se závěry většiny senátu se neztotožnili dva jeho členové. Zatímco soudce Zupancič svůj nesouhlas dále

nerozvedl, soudce Pinto de Albuquerque ve svém rozsáhlém stanovisku předložil podrobný rozbor relevantních pramenů mezinárodního práva. V této souvislosti zdůraznil především článek 15 Všeobecné deklarace lidských práv, dle něhož má každý právo na státní příslušnost a současně jí nikdo nesmí být svévolně zbaven. Tyto zásady jsou obsaženy mj. též v Úmluvě o postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954, Úmluvě o omezení případů bezdomovectví z roku 1961 a Evropské úmluvě o státním občanství z roku 1997. Dle jmenovaného soudce lze usuzovat, že zmíněné zásady již nabyly formy mezinárodního obyčeje. Je tedy zjevné, že neobstojí tradiční vnímání, dle něhož jsou otázky nabývání a pozbývání občanství natolik bytostně spjaty se svrchovaností státu, že v této oblasti požívají státy absolutního prostoru pro uvážení. Státní příslušnost je naopak nedílnou součástí osobní identity jednotlivce, která je chráněna článkem 8 Úmluvy. Dynamickým výkladem Úmluvy lze tak dospět k závěru, že dané ustanovení zakotvuje „právo na občanství“, a to minimálně ve dvou specifických případech. Předně lze z článku 8 Úmluvy dovodit negativní povinnost státu zdržet se svévolného zbavení občanství, pokud by tím dotčeného jednotlivce učinil apatridou. Zadruhé jde o pozitivní povinnost poskytnout občanství osobě bez státní příslušnosti, jestliže byla narozena nebo nalezena na jeho území. V civilizované Evropě je totiž apolitismus nepřipustný. Ve vztahu k projednávané věci soudce vyjádřil pochybnost stran podvodného jednání stěžovatele, jímž měl dosáhnout na maltské občanství. Z účelových manželství se totiž zpravidla nerodí děti, což je aspekt, kterým se Soud nezabýval. Kritice podrobil rovněž postup vnitrostátních orgánů, kterým trvalo řadu let, než po prohlášení neplatnosti manželství přistoupily ke zbavení občanství. Řízení, v němž se tak stalo, navíc zcela rezignovaly na hledání spravedlivé rovnováhy mezi individuálními zájmy stěžovatele a zájmy veřejnosti. Nebylo tak zohledněno, že stěžovatel byl za téměř dvacet let, které pobýval na Maltě, hluboce integrován do tamní společnosti, aniž by nadále udržoval styky se zemí původu. Nejenže tak bylo předmětné opatření zjevně nepřiměřené, ale absence zkoumání individuálních okolností naznačuje, že vnitrostátní řízení neskýtalo potřebné procesní záruky. Nadto mělo dané rozhodnutí drakonické důsledky, když ponechalo stěžovatele bez státní příslušnosti a v nejistotě, zda a kdy dojde k jeho vyhoštění a odloučení od zbytku rodiny. Dle soudce nevyužil Soud jedinečnou příležitost revidovat dosavadní judikaturu k otázce občanství a vyjádřil naději, že tak učiní k žádosti stěžovatele o postoupení věci velkým senátem.

Rozsudek ze dne 19. května 2016 ve věci č. 7472/14 – D. L. proti Bulharsku

Senát páté sekce Soudu šesti hlasy proti jednomu rozhodl, že umístěním nezletilé stěžovatelky do výchovného zařízení nedošlo k porušení čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy. Jelikož stěžovatelka neměla možnost podat návrh k soudu na přezkoumání zákonnosti svého zbavení svobody, Soud jednomyslně shledal porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Soud dále rozhodl o porušení práva na respektování soukromého a rodinného života a korespondence ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť veškerá korespondence nezletilých ve výchovném zařízení byla automaticky kontrolována a telefonické hovory se odehrávaly pod dohledem pracovníků zařízení.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka byla v srpnu 2012, tehdy jako třináctiletá, na žádost matky, která se o ni nemohla starat, umístěna do krizového centra pro děti. V dubnu 2013 požádala komise pro potírání anti-společenského chování nezletilých („komise“) okresní soud o umístění stěžovatelky do výchovného zařízení (internátu) za účelem ochrany před případným pohlavním zneužíváním. Okresní soud žádost nejprve zamítl s odůvodněním, že pobyt v takovém zařízení by mohl negativně ovlivnit stěžovatelčin psychický i společenský rozvoj, a to kvůli nepříznivému prostředí, které tento typ zařízení skýtá.

V květnu 2013 komise znovu požádala o umístění stěžovatelky do výchovného zařízení, neboť stěžovatelka soustavně utíkala z krizového centra a setkávala se s osobami, které ji naváděly k prostituci. V červnu 2013 okresní soud nařídil umístění stěžovatelky do výchovného zařízení v Podemu. Jeho rozhodnutí bylo potvrzeno krajským soudem a k jeho výkonu došlo v září 2013.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ Č. 5 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že její umístění do výchovného zařízení nevyhovovalo požadavkům stanoveným Úmluvou.

Soud již dříve shledal, že umístění nezletilé osoby do výchovného zařízení je zbavením svobody dle článku 5 Úmluvy (*A. a ostatní proti Bulharsku*, č. 51776/08, rozsudek ze dne 29. listopadu 2011). V projednávané věci tudíž především posuzoval, zda byla stěžovatelka zbavena svobody na základě zákonného rozhodnutí a pro účely výchovného dohledu ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy, zejména zda relevantní právní předpisy byly natolik dostupné a přesné, aby vylučovaly svévoli.

Soud nejprve konstatoval, že i přes vágní vymezení anti-společenského jednání v příslušném zákoně mohla stěžovatelka rozumně předvídat, že prostituce a útěky z krizového centra jsou jednáním, na jejichž základě vůči ní mohla být přijata výchovná opatření, zejména že umístění do specializovaného zařízení.

Stěžovatelka dále namítala, že rozhodnutí o druhu opatření bylo svévolné a že její umístění do výchovného zařízení mělo spíše sankční než výchovný charakter. Soud proto dále zkoumal, zda zbavení svobody stěžovatelky splňovalo výchovný účel a zda toto opatření bylo přiměřené svému cíli. V této souvislosti zdůraznil, že v případech zbavení svobody nezletilého je při posouzení přiměřenosti klíčovým kritériem, zda bylo zbavení svobody nařízeno jako poslední možné opatření, zda bylo v souladu s nejlepším zájmem dítěte a zda jeho účelem bylo zabránění závažnému ohrožení jeho vývoje.

Ohledně stěžovatelkou tvrzené sankční povahy umístění do zařízení Soud shledal, že stěžovatelka byla ve výchovném zařízení vyučována dle školních osnov a byla jí poskytnuta pomoc za účelem překonání jejích problémů s učením. Stěžovatelka se vyučila švadlenou, což jí dle Soudu mohlo pomoci s následným zařazením se do společnosti. Soud proto shledal, že vnitrostátním orgánům nelze vytknout, že by předmětné opatření postrádalo výchovný účel.

Soud dále poznamenal, že rozhodnutí o umístění stěžovatelky do výchovného zařízení bylo přijato soudem po projednání věci ve veřejném jednání za přítomnosti stěžovatelčiny matky a advokáta. Vnitrostátní soud podrobně přezkoumal shromážděné důkazy a shledal, že vzhledem k prostředí, ve kterém stěžovatelka v rozhodné době žila, neexistovalo vedle umístění do výchovného zařízení alternativní řešení. V tomto ohledu Soud poznamenal, že vnitrostátní právní úprava zahrnovala řadu opatření, která lze přijmout v souvislosti s anti-společenským chováním nezletilých. Umístění do výchovného zařízení, které je nejprísnejší, však lze nařídit pouze v okamžiku, kdy ostatní opatření nemají žádoucí účinek. Soudu neušlo, že vnitrostátní soudy nestanovily individuální plán pobytu stěžovatelky ve výchovném zařízení, zejména délku jejího pobytu, ani pravidelný přezkum. Navzdory těmto nedostatkům však prokázaly, že stěžovatelka neměla stabilní rodinné zázemí. Dvě sociální pracovnice, které byly v úzkém styku se stěžovatelkou, uvedly, že stěžovatelka se stala obětí tzv. *loverboy* typu obchodu s lidmi. Tuto skutečnost ovšem sama stěžovatelka odmítla uznat. K pracovníkům krizového zařízení pro děti se chovala agresivně a do zařízení se večer po škole nevracela. Soud tudíž nepovažoval za nesprávný závěr vnitrostátních soudů o tom, že mírnější opatření ve věci stěžovatelky postrádala účinek a že zvýšený dohled je v jejím zájmu.

S ohledem na výše uvedené Soud shledal, že v souladu s pozitivními závazky bylo rozhodnutí o umístění

stěžovatelky do výchovného zařízení přijato v rámci dlouhodobých snah vnitrostátních orgánů zajistit stěžovatelce výchovné prostředí s dohledem a příležitostí pokračovat ve školní docházce. K porušení čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy proto dle Soudu nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 4 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že vnitrostátní právní úprava neumožňovala pravidelný přezkum zákonnosti jejího umístění do výchovného zařízení.

Soud především zkoumal, zda stěžovatelka mohla přezkum zahájit, a pokud ano, zda jí tato možnost byla nabídnuta. Konstatoval, že stěžovatelka byla umístěna do výchovného zařízení na blíže neurčenou dobu, která však podle příslušné právní úpravy nemohla přesáhnout tři roky. Vzhledem k případné změně jejího chování během této doby měly dle Soudu vnitrostátní soudy zákonnost přijatého opatření přezkoumávat ze své vlastní iniciativy v přiměřených intervalech. Zároveň měla být stěžovatelka oprávněna přezkum sama zahájit, jelikož řízení, jehož zahájení záleží pouze na příslušných orgánech, není z hlediska čl. 5 odst. 4 Úmluvy dostatečné (*X proti Finsku*, č. 34806/04, rozsudek ze dne 3. července 2012, § 170).

Soud podotkl, že pravidelný soudní přezkum předmětného opatření vnitrostátní právní úprava nestanovila a že ani stěžovatelka nedisponovala oprávněním přezkum zahájit. Skutečnost, že přezkum mohl být zahájen z podnětu komise, Soud nepovažoval za vyhovující, neboť komise mohla po předběžném posouzení situace uvážit, zda podá soudu návrh na zahájení přezkumu, či nikoliv. Soud proto rozhodl, že stěžovatelka neměla k dispozici účinný prostředek nápravy, který by vedl k přezkumu zákonnosti jejího umístění do výchovného zařízení. K porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy tudíž došlo.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka konečně namítala, že její právo na respektování soukromého a rodinného života a korespondence bylo porušeno, neboť její pošta byla pravidelně kontrolována, a to včetně dopisů nevládním organizacím a příslušným vnitrostátním orgánům. Její telefonické hovory z výchovného zařízení navíc nebyly důvěrné.

Soud nejprve konstatoval, že na základě vnitřního předpisu zařízení byla automaticky kontrolována veškerá odchozí i příchozí pošta bez ohledu na osobu konkrétního nezletilého a osobu či instituci, které byl dopis adresován. Vnitřní předpis též stanovil, že nezletilí mohli telefonovat pouze na základě povolení ředitele zařízení pod dohledem učitele či vychovatele. Došlo tedy k zásahu do stěžovatelčina práva na respektování soukromého a rodinného života a korespondence, který měl oporu ve vnitrostátním právu a sledoval legitimní cíl ochrany pořádku a práv a svobod jiných.

Soud se tudíž zabýval otázkou, zda automatické kontroly korespondence a odposlech telefonických hovorů vyhovovaly požadavku nezbytnosti v demokratické společnosti.

Soud nejprve poznamenal, že určitá kontrola korespondence osob zbavených svobody je obecně doporučována a sama o sobě Úmluvě neodporuje (*Silver a ostatní proti Spojenému království*, č. 5947/72 a další, rozsudek ze dne 25. března 1983, § 98). Upozornil však, že prostor pro uvážení vnitrostátních orgánů je menší v případě zařízení pro nezletilé než v případě věznic, neboť účelem omezení svobody v těchto případech je výlučně výchova a příprava nezletilých na život ve společnosti. Pro návrat nezletilých do společnosti musí být jejich kontakt s vnějším světem zajištěn. Z judikatury Soudu týkající se odsouzených vyplývá, že jejich korespondence s advokáty je v zásadě důvěrná (např. *Erdem proti Německu*, č. 38321/97, rozsudek ze dne 5. července 2001, § 61). Obdobné ochrany by dle Soudu měla požívat korespondence stěžovatelky s jejím advokátem či s nevládními organizacemi, které se zabývají ochranou práv dětí. Ačkoliv stěžovatelka Soudu nepředložila žádné důkazy nasvědčující tomu, že konkrétně její korespondence byla kontrolována, vnitřní předpis výchovného zařízení stanovil, že veškerá korespondence bez ohledu na odesílatele podléhá automatické kontrole. Předmětný předpis rovněž nestanovil podmínky, za nichž bylo možné ke kontrole přistoupit, ani povinnost uvést důvody pro nařízení kontroly. Vnitřní předpis zařízení naopak umožňoval neomezené uvážení pracovníků výchovného zařízení provádět kontroly korespondence bez ohledu na osoby mladistvých a bez toho, aby museli uvést důvody a délku trvání takového opatření. Režim kontrol korespondence Soud tudíž shledal za neslučitelný s článkem 8 Úmluvy.

Ve vztahu k telefonickým hovorům Soud upozornil, že zásah do práva na soukromý a rodinný život musí být co nejnižší intenzity, neboť k němu došlo v kontextu zbavení svobody, které sledovalo výlučně výchovný účel. S ohledem na psychický i sociální rozvoj nezletilých je dle Soudu nezbytné, aby i navzdory zbavení svobody těžili z co nejbližších rodinných vazeb a správa ústavu jim pomáhala udržet skutečný kontakt s blízkými. Stěžovatelka měla možnost rodinné vztahy udržovat, neboť mohla přijímat návštěvy a na školní prázdniny se vracela domů. Možnost komunikace s vnějším světem však byla po dobu pobytu ve výchovném centru omezena. Vnitřní předpis výchovného zařízení sice umožňoval kontakt udržovat pomocí telefonních hovorů, všechny hovory však z důvodu bezpečnosti podléhaly povolení a byly odposlouchávány. Tento režim se vztahoval na všechny mladistvé umístěné ve výchovném zařízení bez ohledu na konkrétní osobu a bez zvážení individuálních rizik; rovněž nerozlišoval mezi osobami, kterým mladiství telefonovali – stejnému režimu tudíž podléhaly

hovory rodičům i osobám, které by mohly představovat určité nebezpečí. Toto automatické odposlouchávání telefonních hovorů, které je zbavilo veškeré důvěrnosti, nebylo dle Soudu nezbytné v demokratické společnosti. Porušení článku 8 Úmluvy Soud tudíž shledal i v tomto aspektu.

III. Nesouhlasné stanovisko

Soudkyně O'Leary se neztotožnila se závěrem většiny ohledně zákonnosti stěžovatelčina umístění do výchovného centra. Ve svém nesouhlasném stanovisku zdůraznila, že účel zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy musí být výhradně výchovný. Podmínky, ve kterých se zbavení svobody uskutečňuje, musí být v souladu s tímto účelem. Nesouhlasící soudkyně kritizovala především poměry v bulharských zařízeních pro nápravu nezletilých, jejich organizaci a filosofii, které dle jejího názoru nemohou naplňovat výchovný účel. Rovněž měla za to, že stěžovatelka prokázala, že umístění do výchovného zařízení mělo sankční charakter. Za těchto okolností měl Soud shledat porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

REZOLUCE RADY BEZPEČNOSTI OSN

Rozsudek velkého senátu

ze dne 21. června 2016 ve věci č. 5809/08 – *Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku*

Velký senát Soudu rozhodl patnácti hlasy proti dvěma, že bylo porušeno právo stěžovatelů na přístup k soudu chráněné čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož vnitrostátní soudy odmítly dostatečně přezkoumat žalobu stěžovatelů, již brojili proti zmrazení a zabavení jejich majetku, které vnitrostátní orgány provedly na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatel je iráckým občanem žijícím v Jordánsku a jednatelem advokátní kanceláře, druhého stěžovatele, se sídlem v Panamě. Podle Rady bezpečnosti OSN byl první stěžovatel správcem financí iráckých tajných služeb za vlády Saddáma Husseina. V reakci na invazi Iráku do Kuvajtu v srpnu 1990 přijala Rada bezpečnosti sérii rezolucí, kterými apelovala na členské i nečlenské státy OSN, aby uvalily na Irák embargo. Od té doby byl dle tvrzení stěžovatelů zmrazen jejich majetek.

Po pádu režimu Saddáma Husseina přijala v květnu 2003 Rada bezpečnosti OSN rezoluci č. 1483, která nahradila rezoluce z roku 1990 a která ukládala členským státům povinnost zmrazit majetek, včetně finančních aktiv, vysokých představitelů bývalého iráckého režimu a právnických osob jim patřících. V listopadu 2003 Rada bezpečnosti ustavila sankční výbor,

který měl za úkol tyto osoby identifikovat. Stěžovatelé byli zařazeni na seznam vedený sankčním výborem v květnu 2004. Téhož měsíce rozhodla švýcarská vláda o konfiskaci zmrazeného iráckého majetku a jeho převedení do Fondu pro rozvoj Iráku, jak rezoluce vyžadovala.

Rozhodnutím švýcarských úřadů z roku 2006 byl zabaven i majetek stěžovatelů, kteří mezitím neúspěšně usilovali o vymazání ze seznamu sankčního výboru. Úřady argumentovaly zejména povinností Švýcarska plnit rezoluce Rady bezpečnosti OSN a skutečností, že stěžovatelé byli uvedeni na seznamu sankčního výboru. Dále předestřely, že stěžovatelé by mohli být z působnosti rozhodnutí o konfiskaci vyřati jen v návaznosti na výmaz jejich jmen ze seznamu sankčního výboru. Rada bezpečnosti mezitím zavedla řízení o výmazu ze seznamu na základě žádostí jednotlivců, čehož stěžovatelé neúspěšně využili.

Stěžovatelé ve Švýcarsku podali několik žalob, v nichž požadovali zrušení rozhodnutí o zabavení jejich majetku. Argumentovali mimo jiné tím, že řízení o zaplacení na seznam sankčního výboru porušuje základní procesní záruky chráněné Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, Úmluvou a švýcarskou ústavou. Federální soud však stěžovatelům nevyhověl, když shledal, že není příslušný k přezkumu rozhodnutí, kterým je vykonávána rezoluce Rady bezpečnosti OSN nepřiznávající členským státům žádný prostor pro uvážení a ukládající jasné a konkrétní povinnosti. Dále uvedl, že nemůže přezkoumat řízení o zápisu na seznam sankčního výboru nebo jeho odůvodněnost ani prizmatem procesních záruk plynoucích z Úmluvy, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo švýcarské ústavy. Mohl by tak učinit pouze v případě, že by Rada bezpečnosti porušila normy *ius cogens*.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že zabavení jejich majetku nebylo doprovázeno řízením, které by splňovalo požadavky čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

V rozsudku ze dne 26. listopadu 2013 senát druhé sekce Soudu čtyřmi hlasy proti třem shledal, že bylo porušeno právo stěžovatelů na přístup k soudu chráněné čl. 6 odst. 1 Úmluvy, když vnitrostátní soudy rozhodly o zmrazení a zabavení jejich majetku na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN, avšak odmítly přezkoumat odůvodněnost tohoto zásahu. Na žádost vlády byla věc následně postoupena velkému senátu.

(i) K otázce omezení práva na přístup k soudu a existence legitimního cíle

Soud připomněl, že švýcarský Federální soud shledal, že může přezkoumat toliko to, zda jsou stěžovatelé uvedeni na seznamu sestaveném sankčním výborem a zda je předmětný majetek jejich vlastnictvím, avšak

nemůže se zabývat souladem postupu zabavení majetku s článkem 6 Úmluvy, jelikož povinnosti plynoucí z Charty OSN mají absolutní přednost před jakýmkoli jinými normami mezinárodního práva, s výjimkou normem *ius cogens*, o které však v dané věci nejde. Příslušná rezoluce Rady bezpečnosti OSN dle Federálního soudu stanovila státům povinnosti velmi přesně a detailně a neponechala jim žádný prostor pro uvážení. Soud shledal, že tento postup Federálního soudu nepochybně omezil právo stěžovatelů na přístup k soudu.

Toto omezení však sledovalo legitimní cíl udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, jelikož bylo založeno na potřebě účinně vykonat povinnosti vyplývající z rezoluce Rady bezpečnosti č. 1483, na základě které byl majetek stěžovatelů zabaven.

(ii) K otázce přiměřenosti příslušného omezení

Soud nejprve předestřel, že i přes význam, kterého záruky spravedlivého procesu požívají, nelze je ve světle současného mezinárodního práva považovat za normy *ius cogens*.

Ohledně žalovanou vládou tvrzeného konfliktu závazků, které pro ni vyplývaly z Charty OSN na jedné straně a z článku 6 Úmluvy na druhé straně, Soud uvedl, že základním pravidlem vyplývajícím z mezinárodní judikatury je, že zdánlivě protichůdné závazky je třeba vykládat tak, aby jejich účinky byly v maximální možné míře sladěny. Pakliže stát omezení práv zakotvených Úmluvou odůvodňuje nutností vykonat rezoluci Rady bezpečnosti OSN, Soud musí znění a rozsah příslušné rezoluce podrobit přezkumu tak, aby zajistil její účinné a konzistentní vzájemné spojení s Úmluvou. Musí přitom přihlídnout i k tomu, že účelem OSN je vedle udržení mezinárodního míru a bezpečnosti též dosažení mezinárodní spolupráce při zajištění respektování lidských práv a svobod.

Z těchto zásad pak dle Soudu vyplývá východisko, že Rada bezpečnosti neukládá státům povinnosti, které by byly v rozporu se základními zásadami ochrany lidských práv. Existuje-li nejasnost ohledně výkladu rezoluce Rady bezpečnosti, Soud musí vždy zvolit takový výklad, který je nejvíce v souladu s požadavky plynoucími z Úmluvy.

S ohledem na roli OSN v ochraně lidských práv je dle Soudu namístě vyžadovat, aby rezoluce Rady bezpečnosti byly v případech, kdy je od států požadováno přijetí opatření, které by se mohlo dostat do rozporu s jejich závazky vyplývajících z mezinárodních úmluv o lidských právech, formulovány jasně a výslovně. Proto pokud rezoluce Rady bezpečnosti neobsahuje jasné a výslovné omezení či vyloučení ochrany lidských práv při provádění sankcí proti jednotlivcům na vnitrostátní úrovni, je třeba mít za to, že požadovaná opatření jsou v souladu s Úmluvou a konflikt mezi závazky plynoucími z Charty OSN a Úmluvy nenastává.

Soud dále uvedl, že ač se projednávaná věc netýká samé podstaty hmotných práv dotčených sporným opatřením ani slučitelnosti tohoto opatření s požadavky Úmluvy (a *contrario*, *Al-Jedda proti Spojenému království*, č. 27021/08, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011; a *Nada proti Švýcarsku*, č. 10593/08, rozsudek velkého senátu ze dne 12. září 2012), ale otázkou dostupnosti adekvátní soudní kontroly, zařazení osob na seznamy spojené se sankcemi ze strany Rady bezpečnosti OSN s sebou nese potenciálně velmi závažné zásahy z pohledu práv vyplývajících z Úmluvy. Takové zásahy dle Soudu nemohou být prováděny bez práva dotčených osob na adekvátní přezkum.

V této souvislosti Soud připomněl, že Úmluva je ústavním instrumentem evropského veřejného pořádku, jehož základním stavebním kamenem je „právní stát“, z něhož vyplývá mj. povinnost zamezit svévolným zásahům do základních práv a svobod. Přitom i v kontextu výkladu a použití vnitrostátního práva Soud ponechává vnitrostátním orgánům široký prostor pro uvážení, avšak s podmínkou respektování zákazu svévole (*García Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 1999, § 28–29; či *Storck proti Německu*, č. 61603/00, rozsudek ze dne 16. června 2006, § 98).

Stejně je dle Soudu třeba nahlížet na provádění rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Proto ve světle závažnosti následků na práva vyplývající z Úmluvy, pokud rezoluce Rady bezpečnosti, zde konkrétně rezoluce č. 1483, neobsahuje jasné a výslovné ustanovení vylučující možnost soudního přezkumu opatření přijatých k jejímu provádění, musí být chápána tak, že umožňuje vnitrostátním soudům vykonávat dostatečnou kontrolu, aby bylo zamezeno svévoli. Soudní přezkum však může být omezen toliko na otázky svévole, jelikož tak bude dle Soudu nastolena spravedlivá rovnováha mezi nezbytností zajistit dodržování lidských práv a požadavky na ochranu mezinárodního míru a bezpečnosti.

V případě sporu, který se týká rozhodnutí zařadit osobu na předmětný seznam nebo odmítnutí výmazu z něj, musí být tedy vnitrostátní soudy schopny získat dostatečně přesné informace za účelem přezkumu tvrzení osob, že jejich jména byla na seznam zařazena svévolně. Proto je smluvní strana, jejíž státní orgány přiznají právní účinky zařazení osoby na příslušný seznam, aniž by ověřily, zda takové zařazení není svévolné, odpovědná podle článku 6 Úmluvy.

Soud shrnul, že s ohledem na výše uvedené a též ve světle skutečnosti, že Rada bezpečnosti OSN musí vykonávat svou roli za plného dodržování lidských práv (viz mj. čl. 1 odst. 3 ve spojení s čl. 24 odst. 2 Charty OSN), nelze příslušná ustanovení rezoluce č. 1483 vykládat způsobem, který by vylučoval soudní přezkum opatření přijatých k jejich provedení.

Za těchto okolností a vzhledem k tomu, že se jednalo o přezkum na poli čl. 6 odst. 1 Úmluvy, byl Soud toho

názoru, že žalovaný stát nečelil konfliktu závazků, který by vyžadoval uplatnění článku 103 Charty OSN zakotvujícího přednost povinností vyplývajících z Charty OSN. Soud proto nebyl nucen se zabývat hierarchickým vztahem Úmluvy a Charty OSN. Stejně tak nebylo třeba řešit otázku použití testu rovnocenné ochrany. Žalovaná vláda se tudíž dle Soudu nemůže odvolat na závaznou povahu rezolucí Rady bezpečnosti a naopak musí Soud přesvědčit, že přijala, resp. se přinejmenším pokusila přijmout, veškerá možná opatření, aby přizpůsobila sankční režim konkrétní situaci stěžovatelů a zajistila adekvátní ochranu proti svévolnému zásahu.

Úkolem Federálního soudu však přirozeně nebylo rozhodovat o platnosti nebo vhodnosti opatření, na základě nichž byl stěžovatel zapsán na předmětný seznam. Pokud jde o jádro sankcí, tj. o samotné zmrazení aktiv a majetku vysokých představitelů bývalého iráckého režimu podle článku 23 rezoluce č. 1483, tato úloha byla svěřena Radě bezpečnosti OSN jako nejvyššímu politickému orgánu v dané oblasti. Švýcarské orgány nicméně měly povinnost zabránit svévoli. V rozsudcích z ledna 2008 se Federální soud ovšem omezil pouze na ověření, že se jména stěžovatelů skutečně objevila na seznamu sestaveném sankčním výborem a že příslušný majetek patřil stěžovatelům. Tato zjištění Federálního soudu nebyla dostatečná pro ověření, zda stěžovatelé nebyli na seznam zařazení svévolně. Stěžovatelům mělo být dle Soudu umožněno předložit důkazy k doložení tvrzení, že jejich zařazení na seznam mohlo být svévolné. Tuto možnost však stěžovatelé nedostali. V důsledku toho byla narušena samotná podstata práva stěžovatelů na přístup k soudu.

Soud dále přihlédl k tomu, že stěžovatelé čelili (a doposud čelí) zásadním omezením. Zabavení jejich majetku bylo nařízeno v listopadu 2006. Byl jim tak znemožněn přístup k jejich majetku po značně dlouhou dobu, byť rozhodnutí o konfiskaci doposud nebylo vykonáno. Skutečnost, že pro stěžovatele bylo zcela nemožné brojit proti zabavení jejich majetku po takto dlouhou dobu, je dle Soudu v demokratické společnosti jen stěží představitelná (*mutatis mutandis*, *Nada proti Švýcarsku*, cit. výše, § 186).

Soud také připomněl, že příslušný sankční systém OSN, především postup zařazování osob na seznam a způsob, jakým byly vyřizovány žádosti o výmaz z něj, byl podroben velmi vážné a opakované kritice od řady mezinárodních aktérů, včetně zvláštních zpravodajů OSN, Parlamentního shromáždění Rady Evropy, Soudního dvora EU či nejvyšších soudů Spojeného království a Kanady. I samotná žalovaná vláda přiznala, že předmětný sankční systém neposkytuje dostatečnou ochranu. Přístup k řízení o výmazu ze seznamu tak nemůže být považován za dostatečnou náhradu vnitrostátního soudního přezkumu.

Soud proto rozhodl, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku byla připojena čtyři souhlasná, jedno částečně nesouhlasné a jedno nesouhlasné stanovisko. Souhlasné stanovisko soudce Pinta de Albuquerque, které bylo sdíleno soudci Hajiyevem, Pejchalem a Dedovem, poukazuje na slabý ústavní charakter Charty OSN, která proto nemusí v případě konfliktu s Úmluvou vždy převážit, a to navzdory článku 103 Charty. Vzhledem k absenci mechanismu soudního charakteru, který by byl v rámci OSN ochráncem ústavnosti (včetně základních lidských práv a svobod), mohou být členské státy Rady Evropy nuceny ověřovat soulad rezolucí OSN s Úmluvou samy. Jedním z možných řešení tohoto ústavního vakua v rámci OSN je zřízení světového soudu pro lidská práva.

STAVEBNÍ PRÁVO

Rozsudek ze dne 21. dubna 2016 ve věci č. 46577/15 – *Ivanova a Cherkeзов proti Bulharsku*

Senát páté sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že vykonáním rozhodnutí o odstranění nepovolené stavby domu by s ohledem na neposouzení přiměřenosti tohoto opatření a na individuální okolnosti případu stěžovatelů, pro něž byl dům jejich jediným obydlím, došlo k porušení článku 8 Úmluvy zaručujícího právo na respektování obydlí. Jednomyslně potom rozhodl, že výkonem rozhodnutí o odstranění stavby by naopak nedošlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 zaručujícího právo na respektování majetku.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka žila se stěžovatelem od roku 1989 ve společné domácnosti v Burgasu. V roce 1999 se stala většinovým vlastníkem pozemku v Sinemorets, na kterém se nacházela zchátralá chata. V roce 2004 stěžovatel utrpěl infarkt, odešel do invalidního důchodu a oba stěžovatelé byli nuceni se z finančních důvodů přestěhovat z Burgasu do Sinemorets. Zchátralou chatu na pozemku postupně přestavěli na rodinný dům, přičemž v domě do roku 2009, kdy byla přestavba dokončena, také žili. Přestavbu nicméně provedli bez stavebního povolení a bez souhlasu ostatních spoluvlastníků pozemku. V roce 2011 provedl městský úřad na podnět ostatních spoluvlastníků kontrolu stavby a shledal, že je nepovolená. V červnu 2012 o tom uvědomil stavební úřad, který zahájil řízení o odstranění stavby a v roce 2013 nařídil její odstranění. Stěžovatelka neúspěšně podala správní žalobu. V odvolání následně uvedla, že dům je jejím jediným obydlím a v případě jeho demolice by si nebyla schopna opatřit jiné místo k životu. Nejvyšší správní soud nicméně

odvolání zamítl a konstatoval, že dům byl postaven bez povolení a nespadá mezi stavby, na které by se vztahovaly zákonné výjimky. K výkonu nařízení k odstranění stavby ke dni vydání rozsudku Soudu nedošlo.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že nařízení odstranění stavby, ve které žijí, představuje porušení jejich práva na respektování obydlí chráněného článkem 8 Úmluvy.

Soud nejprve uvedl, že ačkoli pouze stěžovatelka měla právní vztah k domu, oba stěžovatelé v něm skutečně několik let žili, a jde tak o jejich obydlí (např. *Yordanova a ostatní proti Bulharsku*, č. 25446/06, rozsudek ze dne 24. dubna 2012, § 102–103; *Winterstein a ostatní proti Francii*, č. 27013/07, rozsudek ze dne 17. října 2013, § 141). Příkaz k odstranění domu proto je zásahem do jejich práva na respektování obydlí. Tento zásah byl dle Soudu zákonný ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, neboť měl právní základ v zákoně o územním plánování. Jeho cílem bylo zajistit účinné uplatnění požadavku, aby žádné stavby nebyly budovány bez náležitého povolení, což lze vnímat také jako znovunastolení právního státu. Daný cíl je bezpochyby legitimním ve smyslu článku 8 Úmluvy.

V otázce nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti dle Soudu projednávaná věc vykazuje podobnost s kauzami týkajícími se nuceného vystěhování nájemníků z veřejného (sociálního) bydlení (např. *McCann proti Spojenému království*, č. 19009/04, rozsudek ze dne 13. května 2008; *Ćosić proti Chorvatsku*, č. 28261/06, rozsudek ze dne 15. ledna 2009; *Kay a ostatní proti Spojenému království*, č. 37341/06, rozsudek ze dne 21. září 2010) a s případy nuceného vystěhování osob zabírajících veřejná prostranství (např. *Chapman proti Spojenému království*, č. 27238/95, rozsudek velkého senátu ze dne 18. ledna 2001; *Yordanova a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše; *Winterstein a ostatní proti Francii*, cit. výše). Analogii je dle Soudu možné hledat i s případy týkajícími se nuceného vystěhování v důsledku občanskoprávního řízení zahájeného jinou osobou (např. *Zehentner proti Rakousku*, č. 20082/02, rozsudek ze dne 16. července 2009) nebo úřadem (např. *Gladysheva proti Rusku*, č. 7097/10, rozsudek ze dne 6. prosince 2011) anebo v důsledku vymáhání daní (např. *Rousk proti Švédsku*, č. 27183/04, rozsudek ze dne 25. července 2013).

Dle této ustálené judikatury Soudu je při posuzování nezbytnosti zásahu v případech ztráty jediného obydlí vyžadována nejen opora v hmotném právu, ale i procesní záruky umožňující zvážení zájmů chráněných článkem 8 Úmluvy. Ztráta obydlí je totiž nejzávažnějším zásahem do práva na respektování obydlí a osoba, která čelí takovému zásahu, musí mít možnost uplatnit námitky proti tvrzené nepřiměřenosti daného

opatření před nezávislým soudem. Jde-li o nepovolenou stavbu, je přitom nutné vzít mj. v úvahu, (i) zda obydlí bylo vybudováno nezákonně, (ii) zda k tomu došlo vědomě či nevědomě, (iii) jaká je povaha a závažnost nezákonného jednání, (iv) jaká je povaha zájmu sledovaného odstraněním stavby, (v) zda osoby, které mají ztratit své obydlí, mají k dispozici jiné přiměřené ubytování, případně (vi) zda existují jiné méně přísné možnosti, jak danou situaci vyřešit. Pokud dotčená osoba námitku nepřiměřenosti vznese, soudy se jí musí pečlivě zabývat (*Yordanova a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 118).

Soud odmítl závěry vnitrostátních soudů, že spravedlivá rovnováha mezi právy těch, kterým hrozí ztráta obydlí, a veřejným zájmem na dodržování stavebních předpisů může být stanovena a zajištěna právní normou neumožňující žádnou výjimku. Takový přístup by sice mohl obstát z pohledu článku 1 Protokolu č. 1, právo na respektování obydlí se však zásadním způsobem dotýká otázek fyzické a duševní integrity jednotlivce, zachování jeho vztahů s ostatními a stálého a bezpečného místa ve společnosti. Zatímco tyto skutečnosti lze zkoumat pouze jednotlivě v každém konkrétním případě, bulharský zákonodárce takový přezkum nezakotvil.

Soud neuznal, že by možnost napadnout rozhodnutí o odstranění nepovolené stavby s poukazem na nepřiměřenost takového zásahu ve smyslu článku 8 Úmluvy mohla vážně narušit systém kontroly staveb v žalovaném státě. Dle jeho přesvědčení by vnitrostátní orgány a soudy toto posouzení v případě vhodně zvolených parametrů nepochybně zvládly, přičemž případy, kdy by odstranění stavby bylo s ohledem na konkrétní okolnosti nepřiměřené, nastávají pouze výjimečně (např. *McCann proti Spojenému království*, cit. výše, § 54).

V projednávané věci řízení o odstranění stavby nesplnilo požadavky vyplývající z článku 8 Úmluvy, jelikož bylo zaměřeno pouze na otázku, zda stavba domu byla postavena s patřičným povolením a zda se na ni vztahovaly výjimky vyplývající z přechodných ustanovení příslušného zákona. Nejvyšší správní soud pak potvrdil svou judikaturu, že u stavby postavené bez povolení nemají správní úřady žádnou diskreci a musí nařídít odstranění. Námitkou stěžovatelky týkající se ztráty jediného obydlí se vůbec nezabýval.

Soud proto shledal, že stěžovatelé neměli k dispozici žádný přezkum přiměřenosti rozhodnutí o odstranění stavby, v níž žijí. Výkon tohoto rozhodnutí by tak představoval porušení článku 8 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1

Stěžovatelka dále namítala, že nařízením odstranění nepovolené stavby bylo zasaženo do jejího práva na pokojné užívání majetku chráněného článkem 1 Protokolu č. 1.

Soud předně shledal, že příslušný dům, jakkoli byl postaven nezákonně, představuje vlastnictví ve smyslu uvedeného ustanovení Úmluvy. Zásah do vlastnictví přitom naplnil požadavky zákonnosti i legitimního cíle.

Ohledně jeho přiměřenosti Soud konstatoval, že v oblasti územního plánování mají smluvní státy široký prostor pro uvážení, jaké prostředky použít pro dosažení vytýčených cílů. Článek 1 Protokolu č. 1 tedy na rozdíl od článku 8 Úmluvy nepředpokládá nutnost individuálního posouzení každého opatření prováděného v rámci územního plánování, a zákonodárce tudíž nelze kritizovat, pokud upřednostnil stanovení širokých a obecných kategorií před režimem zkoumání přiměřenosti územně plánovacího opatření v každém jednotlivém případě (*James a ostatní proti Spojenému království*, č. 8793/79, rozsudek ze dne 21. února 1986, § 68; *Allen a ostatní proti Spojenému království*, č. 5591/07, rozhodnutí ze dne 6. října 2009, § 66). Intenzita zájmů chráněných podle zmíněných dvou ustanovení Úmluvy a výsledný prostor pro uvážení, jímž disponují příslušné orgány v rámci každého z nich, se nutně nepřekrývají.

Z pohledu článku 1 Protokolu č. 1 je podle Soudu klíčové, že stěžovatelka dům vědomě postavila bez povolení, tedy ve zjevném rozporu s vnitrostátními stavebními předpisy. Rozhodnutí o odstranění stavby vydané v přiměřené době od jejího postavení sleduje obnovení právního stavu. Nařízení může rovněž odradit jiné osoby od obdobného porušení práva (*Saliba proti Maltě*, č. 4251/02, rozsudek ze dne 8. listopadu 2005, § 44), což je relevantní zejména v případě žalovaného státu, který se potýká s masivní nepovolenou výstavbou. Vzhledem k širokému prostoru pro uvážení, kterého státy v dané oblasti požívají, nemohou dle Soudu majetkové zájmy stěžovatelky převážit výše zvažované skutečnosti. Výkon rozhodnutí o odstranění stavby by tak dle Soudu nepředstavovalo porušení článku 1 Protokolu č. 1.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Vehabović nesouhlasil se závěrem většiny ve vztahu k článku 8 Úmluvy. Podle něj by stát neměl být za všech okolností povinen provádět podrobný přezkum přiměřenosti každého rozhodnutí o odstranění stavby, navíc v případě, kdy podle něj v projednávané věci stěžovatelé neprokázali dlouhotrvající a silné spojení s předmětnou stavbou tak, aby mohla být uznána za jejich obydlí ve smyslu článku 8 Úmluvy, ani dobrou víru při jejím budování.

Rozhodnutí ze dne 10. května 2016 ve věci č. 33628/15 – Salihu a ostatní proti Švédsku

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně odmítl stížnost, v níž novináři odsouzení za nelegální koupi střelné zbraně namítali porušení zákazu trestu bez zákona ve smyslu článku 7 Úmluvy a práva na svobodu projevu chráněného článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé pracovali jako novináři. V roce 2010 se v Malmö opakovaně střídalo. Veřejnost spekovala, že jedním z důvodů tolika střeleckých útoků byl snadný přístup ke zbraním v daném regionu. První a druhý stěžovatel naplánovali koupi střelné zbraně za účelem zjištění, jak snadné je ji získat. Třetí stěžovatel pak zbraň koupil a následně odevzdal policii. Další den noviny publikovaly článek o koupi zbraně.

Stěžovatelé namítali, že trestní stíhání, které proti nim bylo zahájeno, nebylo ve veřejném zájmu, jelikož jejich cílem bylo informovat o veřejnosti diskutované otázce. Jejich námitky byly definitivně odmítnuty v únoru 2012 nejvyšším státním zástupcem.

V květnu 2012 okresní soud stěžovatele odsoudil pro trestné činy související se zbraněmi a vzhledem k tomu, že byli novináři, odsoudil je pouze k podmíněným trestům odnětí svobody a peněžitým trestům ve výši 1 400 až 3 200 eur. V únoru 2014 odvolací soud rozsudek potvrdil s tím, že účel akce byl splněn již v okamžiku, kdy třetí stěžovatel obdržel nabídku ke koupi zbraně. V březnu 2013 nejvyšší soud rozsudky potvrdil, zrušil uložené podmíněné tresty a namísto toho navýšil peněžitě tresty na 4 400 až 8 400 eur. Uvedl, že trest byl uložen z důvodu získání střelné zbraně, nikoli publikování článku, a snížen z důvodu skutku provedeného pro novinářské účely a krátké doby držení zbraně.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 7 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že zahájení trestního stíhání bylo nezákonné, jelikož dobrovolně vydali střelnou zbraň a jejich stíhání nebylo odůvodněno veřejným zájmem. Současně dle jejich názoru jednání třetího stěžovatele nebylo trestným činem a v každém případě na něj měly být uplatněny výjimky uvedené v zákoně a vnitrostátní judikatuře.

Soud předně připomněl svoji ustálenou judikaturu, dle které se může zabývat pouze stížnostními námitkami, u nichž byly vyčerpány vnitrostátní prostředky nápravy a které byly předloženy ve lhůtě šesti měsíců od data posledního vnitrostátního rozhodnutí (*Civet proti Francii*, č. 29340/95, rozsudek ze dne 28. září 1999, § 41). Pokud jde o rozhodnutí státního zástupce

trestně stíhat stěžovatele, poslední rozhodnutí ve věci bylo vydáno v únoru 2012. Rozhodnutí nemohlo být předmětem přezkumu vnitrostátními soudy, které mohly pouze osvobodit nebo odsoudit obviněné. Stížnost k Soudu byla podána až v červenci 2015, tedy více než šest měsíců od data vydání rozhodnutí. Tuto část stížnosti proto Soudu odmítl pro opožděnost.

Pokud jde o zákonnost odsouzení stěžovatelů vnitrostátními soudy, Soud zopakoval, že není jeho úkolem zabývat se údajnými skutkovými či právními nesprávnostmi, jichž se měly dopustit vnitrostátní soudy, ledaže by v jejich důsledku došlo k porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. Nadto výklad a použití vnitrostátního práva je primárně úlohou vnitrostátních soudů. Soud dále zdůraznil, že jakkoli jasně je zákon napsán, nevyhnutelnou součástí právní tradice je soudcovská tvorba práva. Článek 7 Úmluvy ostatně nezakazuje postupné vyjasnění pravidel trestní odpovědnosti formou soudního výkladu za předpokladu, že výsledný vývoj je v souladu s podstatou trestného činu a může být rozumně předvídan (*C. R. proti Spojenému království*, č. 20190/92, rozsudek ze dne 22. listopadu 1995, § 34).

V projednávané věci bylo zřejmé z příslušných ustanovení zákona o zbraních a trestního zákoníku, že jednání stěžovatelů bylo trestné. Otázku, zda bylo v dané věci možné uplatnit výjimku z trestnosti jednání stěžovatelů, přezkoumaly vnitrostátní soudy na třech stupních, přičemž jejich rozhodnutí byla dle Soudu v tomto ohledu důkladně odůvodněna, nebyla svévolná a byla v souladu s podstatou daného trestného činu a rozumně předvídatelná. Tuto část stížnosti proto Soudu odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále namítali, že jejich odsouzení nebylo nezbytné v demokratické společnosti, jelikož jednali jako investigativní novináři, kteří se snažili vnést světlo do otázky veřejného zájmu.

Soud nejprve konstatoval, že v projednávané věci není sporu o existenci zásahu (odsouzení za vyhledávání a shromažďování informací pro novinový článek) ani o skutečnosti, že byl učiněn na základě zákona (jednání stěžovatelů bylo zakázáno zákonem o zbraních a trestním zákoníkem) a sledoval legitimní cíl (ochrana veřejného pořádku a předcházení trestné činnosti).

Soustředil se proto na otázku, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti. V tomto ohledu odkázal na svoji ustálenou judikaturu, jejíž základní zásady jsou shrnuty ve věci *Bédat proti Švýcarsku* (č. 56925/08, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2016, § 48). Ve vztahu k projednávané věci Soud uvedl, že stěžovatelé byli odsouzeni pro nezákonné držení střelné zbraně, jež bylo součástí vyhledávání a shromažďování informací pro článek, který následně napsali a publikovali. Zdůraznil, že stěžovatelé nebyli odsouzeni za samotné uveřejnění článku, ale pouze z toho důvo-

du, že jednali v rozporu se zákonem o zbraních. Vnitrostátní soudy považovaly za prokázané, že stěžovatelé si museli být vědomi toho, že jejich jednání je v rozporu s trestním právem. Stěžovatelé sice již v minulosti beztrestně po určitou dobu drželi střelné zbraně, avšak tyto případy se odehrály buď před účinností zákona o zbraních, nebo nezahrnovaly samotnou koupi zbraně. S ohledem na zásadu subsidiarity, dle které jsou vnitrostátní orgány lépe povolány ke zkoumání a vyložení skutkových okolností, Soud neshledal důvod odchýlit se v tomto ohledu od zjištění vnitrostátních soudů.

Samotné téma článku, které se týkalo přístupnosti nezákonných zbraní v Malmö a okolí, bylo ve veřejném zájmu, jelikož se o něm vedly živé diskuse vzhledem k četným případům střelby v dané oblasti. Soud nicméně souhlasil se zjištěním nejvyššího soudu, dle kterého otázka, zda bylo možné snadno koupit střelnou zbraň, byla ilustrována již samotnou nabídkou ke koupi.

Soud dále konstatoval, že je třeba vzít v úvahu povahu a závažnost uloženého trestu. Okresní soud snížil obvykle ukládané tresty s ohledem na novinářský účel jednání a specifické okolnosti případu. Namísto nepodmíněných trestů odnětí svobody byly uloženy podmíněné tresty a peněžité tresty. Nejvyšší soud tresty dokonce ještě zmírnil a uložil pouze peněžité trest, byť vyšší než uložené okresním soudem. Soud uvedl, že se jednalo o zásadní snížení trestu, kdy peněžité tresty nebyly přehnaně vysoké ani neměly odstrašující účinek na výkon práva na svobodu slova stěžovateli či jinými novináři.

Případem stěžovatelů se meritorně zabývaly soudy tří stupňů, včetně nejvyššího soudu. Stěžovatelé byli zastoupeni advokáty a před všemi soudy se konala ústní jednání. Všechny soudy zdůraznily důležitost role novináře ve společnosti a vzaly v úvahu všechny dotčené zájmy, včetně veřejného zájmu nad kontrolou držení zbraní a zájmu stěžovatelů na svobodu projevu.

S ohledem na výše uvedené a prostor státu pro uvážení dospěl Soud k závěru, že byla nastolena spravedlivá rovnováha mez soupeřícími zájmy a zásah byl nezbytný v demokratické společnosti. Námitku porušení svobody projevu proto odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Rozsudek velkého senátu ze dne 17. května 2016 ve věci č. 42461/13 a 44357/13 – Karácsony a ostatní proti Maďarsku

Velký senát Soudu jednomyslně konstatoval, že uložení pokuty poslancům za vystavení transparentů během zasedání parlamentu představovalo porušení článku 10 Úmluvy zaručujícího svobodu projevu.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé byli v rozhodné době opozičními poslanci maďarského parlamentu. Za vystavení transparentů s protivládními hesly: „*Fidesz, kradeš, podvádíš a lžeš*“, resp. s hesly namířenými proti tabákové lobby: „*Tady to řídí tabáková mafie*“ během parlamentního zasedání v květnu 2013 jim byly na návrh předsedy parlamentu uloženy pokuty ve výši 170 až 600 eur. V červnu 2013 při třetím čtení zákona o převodu zemědělské půdy stěžovatelé umístili na stůl premiéra zlaté kolečko naplněné zeminou s nápisem „*Radši distribuci pozemků než jejich krádež*“. Ve všech případech bylo uložení pokut poslancům odůvodněno závažným narušením parlamentní schůze. Návrh předsedy parlamentu na uložení pokuty byl přijat bez rozpravy. Ústavní soud následně shledal, že pokuty byly uloženy v souladu se zákonem a že z ústavy nevyplývá nutnost existence opravných prostředků proti parlamentním kázeňským trestům.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že uložení pokuty za vystavení transparentů během zasedání parlamentu bylo porušeno jejich právo na svobodu projevu a zároveň neměli k dispozici účinný opravný prostředek proti rozhodnutí předsedy parlamentu o uložení této pokuty. V rozsudku ze dne 16. září 2014 senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení článků 10 a 13 Úmluvy. Věc byla na žádost žalované vlády následně postoupena velkému senátu Soudu.

Soud prvně konstatoval, že uložené pokuty představovaly zásah do svobody projevu stěžovatelů a že k jejich uložení došlo na základě zákona. Soud zároveň shledal, že ochrana práv jiných členů parlamentu a zájem na předcházení nepokojům v zákonodárném sboru za účelem zajištění jeho řádného fungování představují legitimní cíl ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

Úvodem přezkumu nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud připomněl, že svoboda projevu se podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy nevztahuje pouze na informace a myšlenky, které jsou přijímány příznivě nebo jsou považovány za neškodné či bezvýznamné, ale též na projevy, které šokují, zraňují nebo znepokojují, což plyne z požadavku pluralismu, otevřenosti a tolerance, jež tvoří základ demokratické společnosti.

V judikatuře Soudu je opětovně kladen důraz na svobodu projevu poslanců parlamentu, jejichž projev lze považovat za navýsost politický. Svoboda projevu je sice důležitá pro všechny, má však mimořádný význam pro zvolené zástupce lidu. Zásah do svobody projevu opozičního člena parlamentu vyžaduje dle Soudu nejprísnější přezkum (*Castells proti Španělsku*, č. 11798/85, rozsudek ze dne 23. dubna 1992, § 42; *Piermont proti Francii*, č. 15773/89 a 15774/89, rozsudek

dek ze dne 27. dubna 1995, § 76). Parlamentní projev požívá zvýšené úrovně ochrany, zákonodárny sbor totiž představuje výjimečnou platformu pro výměnu názorů tolik potřebných v demokratické společnosti. Tato zvýšená úroveň ochrany se mimo jiné projevuje v podobě parlamentní imunity. Záruky v podobě neodpovědnosti a nestíhatelnosti slouží k zajištění nezávislosti parlamentu při jeho činnosti. Nestíhatelnost napomáhá dosažení plné nezávislosti parlamentu předjetím politicky motivovaného trestního stíhání a tím chrání opozici před zneužitím a nátlaky ze strany politické většiny (*Kart proti Turecku*, č. 8917/05, rozsudek velkého senátu ze dne 3. prosince 2009, § 90). Ochrana svobody projevu v parlamentu ovšem chrání zájmy parlamentu jako celku a nejedná se toliko o ochranu přiznanou jednotlivým poslancům (*A. proti Spojenému království*, č. 35373/97, rozsudek ze dne 17. prosince 2002, § 85). Svoboda parlamentní diskuse má tedy zásadní význam v demokratické společnosti, není ovšem absolutní povahy, smluvní státy ji mohou učinit předmětem omezení. V konečném důsledku je úkolem Soudu posoudit soulad omezujících opatření se svobodou projevu. Na základě čl. 10 odst. 2 Úmluvy mohou státy reagovat na chování poslanců narušující chod parlamentu. Omezení parlamentního projevu za účelem zajištění řádného fungování parlamentu lze dle Soudu považovat za oprávněné, zároveň jde v smluvních státech o obvyklý jev.

V této souvislosti Soud poukázal na důležitost rozlišování mezi samotným obsahem parlamentního projevu a mezi časem, místem a způsobem, kterým se tento projev uskutečňuje. Dle názoru Soudu je na státech, resp. jejich parlamentech, nezávisle regulovat čas, místo a způsob projevu v parlamentu, přičemž přezkum těchto otázek ze strany Soudu je pouze omezený. Zcela naopak tomu však je v případě obsahu projevu, u něhož mají státy jen velmi malý prostor pro regulaci. Samotná Úmluva zakládá úzké spojení mezi fungující demokracií a účinnou činností parlamentu. Řádná parlamentní debata slouží nejen politickému a zákonodárnému procesu, nýbrž i zájmům všech poslanců, jelikož jim umožňuje účastnit se jednání parlamentu za stejných podmínek a v konečném důsledku sleduje i zájmy společnosti jako celku. V kontextu okolností projednávané věci je cílem nalézt spravedlivou rovnováhu mezi právy jednotlivých poslanců na straně jedné a účinnou parlamentní činností na straně druhé, a to při současném zohlednění práv opoziční menšiny.

Soud dále připomněl, že vnitřní organizace parlamentu je projevem ústavní zásady parlamentní autonomie. Zákonodárny sbor je oprávněn sám si upravovat vnitřní záležitosti, mimo jiné organizaci, složení orgánů a způsob udržování pořádku během debat, přičemž tato pravidla může také vynucovat. Při stanovení pravidel vztahujících se k těmto otázkám je státům sice poskytnut prostor pro uvážení, čl. 10 odst. 2 Úmluvy ovšem připouští pouze málo prostoru pro

omezení politické diskuse nebo debaty týkající se veřejných záležitostí [*Sürek proti Turecku* (č. 1), č. 26682/95, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 1999, § 61]. Pravidla vnitřní organizace parlamentu nemohou sloužit ke zneužití dominantního postavení většiny na úkor opozice.

Soud shledal, že vystavení transparentů nepředstavuje běžný způsob vyjádření názorů v parlamentu a použití megafonu narušuje pořádek. Také připomněl, že poslancům nebyla uložena pokuta za vyjádření názorů, nýbrž za čas, místo a způsob, jakým tak učinili.

Při posouzení přiměřenosti zásahu do svobody projevu poslanců Soud zvážil, zda bylo omezení práv stěžovatelů doprovázeno účinnými a odpovídajícími procesními zárukami. Výkon pravomocí parlamentu ukládat sankce za narušování pořádku musí být v souladu se zásadou přiměřenosti, zejména musí uložena sankce odpovídat závažnosti kázeňského provinění. Vzhledem k zásadě autonomie parlamentu a širokému prostoru pro uvážení smluvních států mohou dle Soudu nastat dvě alternativy. Jedná-li parlament zjevně svévolně při uložení sankcí, Soud bude přezkoumávat jednání parlamentu v plné šíři. Druhý případ, kdy poslanci nemají k dispozici základní procesní záruky, aby se bránili uloženým kázeňským opatřením, pak nastoluje otázku procesních záruk podle článku 10 Úmluvy. V této souvislosti je nutné rozlišovat mezi bezprostředními sankcemi, zejména vyloučením ze zasedání, které neumožňují poslanci projevit své názory, a sankcemi svou povahou *ex post facto*, neboť tyto rozdílné situace vyžadují též rozdílné procesní záruky.

V projednávané věci došlo pouze k uložení *ex post facto* sankcí. U tohoto druhu sankcí mají dle Soudu procesní záruky zahrnovat alespoň právo poslance být v rámci parlamentního řízení slyšen před samotným uložením sankce. Podoba práva být slyšen musí být přizpůsobena prostředí parlamentu, při zajištění náležitých ochrany parlamentní menšiny a vyloučení zneužití dominantního postavení většinou. Rozhodnutí o uložení takové sankce musí navíc obsahovat základní odůvodnění umožňující kontrolu veřejností. V rozhodné době však poslancům maďarská právní úprava neposkytovala možnost být slyšen a písemný návrh předsedy na uložení sankce byl přijat bez parlamentní debaty. Příslušná rozhodnutí navíc neobsahovala žádné relevantní odůvodnění, proč bylo jednání stěžovatelů považováno za závažné narušení parlamentního pořádku.

Soud tak dospěl k závěru, že v důsledku chybějících odpovídajících procesních záruk byl zásah do svobody projevu stěžovatelů nepřiměřený sledovanému legitimnímu cíli. Nelze ho proto považovat za nezbytný v demokratické společnosti, a došlo tak k porušení článku 10 Úmluvy.

Rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2016 ve věci č. 20261/12 – *Baka proti Maďarsku*

Velký senát Soudu rozhodl patnácti hlasy proti dvěma, že bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu chráněné čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť neměl k dispozici soudní přezkum předčasného ukončení svého mandátu předsedy nejvyššího soudu. Stejným poměrem velký senát dospěl k závěru, že bylo porušeno právo stěžovatele na svobodu projevu chráněné článkem 10 Úmluvy, neboť k předčasnému ukončení jeho mandátu došlo v reakci na jeho veřejně vyjádřenou kritiku plánované reformy soudnictví.

I. Skutkové okolnosti

Po 17 letech coby soudce Soudu a jednom roce ve funkci soudce odvolacího soudu v Budapešti byl stěžovatel v červnu 2009 zvolen na šestileté funkční období předsedou maďarského nejvyššího soudu. V souvislosti s touto funkcí byl ze zákona současně předsedou národní soudcovské rady, v důsledku čehož bylo jeho zákonnou povinností vyjadřovat se k návrhům zákonů majícím vliv na soudnictví.

V dubnu 2010 se nová vládní koalice disponující dvoutřetinovou parlamentní většinou rozhodla provést ústavní reformu. V té souvislosti stěžovatel několikrát vyslovil svůj kritický názor na změny navržené v oblasti soudnictví.

V dubnu 2011 schválil parlament nový Základní zákon Maďarska, jehož předmětem byla i reforma nejvyššího soudu. Nově přijatá právní úprava měla za následek předčasné ukončení mj. mandátu stěžovatele jako předsedy nejvyššího soudu k 1. lednu 2012. Ačkoli stěžovatel zůstal soudcem nového nejvyššího soudu (Kúria), přišel v souvislosti s ukončením mandátu o výhody spojené s funkcí předsedy, jichž mohl požívat jak během výkonu mandátu, tak po jeho skončení. Výsledkem reformy bylo též nastavení nových kritérií pro volbu předsedy nejvyššího soudu. Způsobilý kandidát musel být alespoň 5 let soudcem v Maďarsku, doba výkonu soudce Soudu nebyla započítávána, a proto stěžovatel nemohl být navržen ani případně znovu zvolen předsedou nejvyššího soudu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel především namítal, že mu byl odepřen přístup k soudu ve věci předčasného ukončení jeho funkce předsedy nejvyššího soudu. Uvedl, že jelikož bylo ukončení funkce výsledkem právní úpravy na ústavní úrovni, nemohl se domáhat soudního přezkumu, a to ani ústavním soudem. Dále namítal, že byl odvolán z funkce v reakci na názory, které veřejně vyjádřil jako předseda nejvyššího soudu a národní soudcovské rady ohledně otázek zásadního významu pro soudnictví.

V rozsudku ze dne 27. května 2014 senát druhé sekce Soudu jednomyslně shledal, že došlo k porušení čl. 6

odst. 1 Úmluvy i článku 10 Úmluvy. Věc byla na žádost žalované vlády následně postoupena velkému senátu Soudu.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Velký senát připomněl, že pro aplikaci občanskoprávní složky čl. 6 odst. 1 Úmluvy je podstatná existence sporu o právo, o němž lze na hájitelném základě tvrdit, že je uznáno vnitrostátním právním řádem, a to bez ohledu na to, zda se jedná o právo chráněné Úmluvou. Ohledně dalších podmínek odkázal na svoji ustálenou judikaturu (např. *Boulois proti Lucembursku*, č. 37575/04, rozsudek velkého senátu ze dne 3. dubna 2012, § 90). Soud také upozornil, že čl. 6 odst. 1 nezaručuje žádný konkrétní hmotněprávní obsah vnitrostátního práva (*Roche proti Spojenému království*, č. 32555/96, rozsudek velkého senátu ze dne 19. října 2005, § 119).

Soud dále připomněl, že do vydání rozsudku ve věci *Vilho Eskelinen a ostatní proti Finsku* (č. 63235/00, rozsudek velkého senátu ze dne 19. dubna 2007) zastával názor, že zaměstnanecké spory mezi veřejnými orgány a zaměstnanci, jejichž povinnosti jsou typickým příkladem specifických činností veřejné služby, nespádají pod kategorii občanských práv, a proto jsou vyloučeny z působnosti čl. 6 odst. 1 Úmluvy (*Pellegrin proti Francii*, č. 28541/95, rozsudek velkého senátu ze dne 8. prosince 1999, § 66), a to včetně zaměstnaneckých sporů zahrnujících pozice v soudnictví (*Harabin proti Slovensku*, č. 62584/00, rozhodnutí ze dne 29. června 2004).

Dle nově nastavených kritérií pro použitelnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve věci *Vilho Eskelinen proti Finsku* (cit. výše) je však vyloučení z ochrany tohoto článku možné jen za současného splnění dvou podmínek: stát musí ve svém vnitrostátním právu výslovně vyloučit přístup k soudu pro určité pozice či kategorie zaměstnanců a současně vyloučení musí být odůvodněno objektivními důvody ve státním zájmu. Stát musí prokázat, že předmět daného sporu souvisí s výkonem veřejné moci. Použití článku 6 Úmluvy je tak presumováno a vyvrácení této domněnky je na žalovaném státu.

V návaznosti na věc *Vilho Eskelinen* Soud dovodil použitelnost článku 6 Úmluvy na různé spory týkající se soudců, i když se nejedná o běžnou státní službu, ale typický příklad služby veřejné. Uvedené dopadá i na spory týkající se ukončení výkonu funkce (např. *Olujić proti Chorvatsku*, č. 22330/05, rozsudek ze dne 5. února 2009, § 66) v kontextu práva na přístup k soudu (srov. *Nedelcho Popov proti Bulharsku*, č. 61360/00, rozsudek ze dne 22. listopadu 2007).

Soud zjistil, že dle maďarského vnitrostátního práva účinného v době stěžovatelova zvolení předsedou nejvyššího soudu existovalo právo na výkon celého šestiletého mandátu a v případě předčasného ukončení bylo výslovně zajištěno právo na soudní přezkum takového rozhodnutí. Uvedené vychází i z ústavních zásad

nezávislosti soudnictví a neodvolatelnosti soudců, resp. možnosti odvolání pouze na základě zákona. Soud tak dospěl k závěru, že stěžovatel mohl hájitelně tvrdit, že vnitrostátní právo mu dává nárok na ochranu před odvoláním z funkce. Dle Soudu to rozhodně nemohl změnit retrospektivní účinek nové úpravy. Existoval tak skutečný a vážný spor o právo uznané vnitrostátním právním řádem.

Při zjišťování, zda se jedná o občanskoprávní spor ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, na základě testu stanoveného ve věci *Vilho Eskelinen proti Finsku* (cit. výše) Soud shledal, že vnitrostátní právní předpisy neobsahují „výslovné vyloučení přístupu k soudu“. Právě naopak, přístup k soudu byl výslovně umožněn v těch případech, kdy došlo k předčasnému ukončení mandátu ze zákonných důvodů. Tomu napovídají i výše zmíněné ústavní zásady chránící nezávislost soudnictví a soudců prosazované mezinárodním právem na různých úrovních.

Soud dále zjistil, že stěžovatelovu přístup k soudu bránila skutečnost, že sporné opatření – předčasné ukončení jeho mandátu – bylo zahrnuto přímo do přechodných ustanovení nové ústavy, v důsledku čehož nemohlo být předmětem žádného soudního přezkumu, a to ani ze strany ústavního soudu. Soud také podotkl, že otázka vyloučení přístupu k soudu musí být posuzována dle stavu před účinností problematických ustanovení. V opačném případě by samo napadené opatření mohlo být právním základem pro vyloučení stěžovatelova práva na přístup k soudu. Soud také naznačil, že právní úprava namířená proti konkrétní osobě je v rozporu se základními zásadami právního státu.

Soud konečně připomněl, že právo na přístup k soudu představuje základní aspekt práva na spravedlivý proces zajištěného článkem 6 odst. 1 Úmluvy (*Golder proti Spojenému království*, č. 4451/70, rozsudek ze dne 21. února 1975, § 36). Právo na přístup k soudu však není absolutní a může být předmětem omezení, která ho však nesmí oslabovat takovým způsobem či v takové míře, která by zasahovala samotnou podstatu práva. Omezení dále není v souladu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pokud nesleduje legitimní cíl a pokud neexistuje rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem (*Markovic a ostatní proti Itálii*, č. 1398/03, rozsudek velkého senátu ze dne 14. prosince 2006, § 99).

S ohledem na faktické vyloučení přístupu stěžovatele k soudu a s odkazem na význam spravedlivého procesu v případech odvolání soudců dospěl Soud k závěru, že v projednávané věci došlo k zásahu do samé podstaty stěžovatelova práva na přístup k soudu zaručeného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. K porušení tohoto ustanovení proto došlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Velký senát Soudu se předně zabýval tím, zda odvolání stěžovatele z funkce představuje zásah do svobody projevu, nebo zda se týká pouze výkonu práva zastávat veřejnou funkci ve státní správě soudů, které není Úmluvou zaručeno. Pro zodpovězení této otázky je podle Soudu důležité vycházet ze skutkových okolností projednávané věci a příslušných vnitrostátních právních předpisů (např. *Wille proti Lichtenštejnsku*, č. 28396/95, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1999, § 42–43).

Soud v této souvislosti vyšel z obecných zásad plynoucích z jeho judikatury ohledně hodnocení důkazů. Vyjádřil se k autonomnímu výkladu a použití důkazního standardu „mimo jakékoli rozumné pochybnosti“ (např. *Nachova a ostatní proti Bulharsku*, č. 43577/98 a 43579/98, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2005, § 147). Na základě zásady volného hodnocení důkazů Soud zopakoval, že důkaz může vyplývat ze současného výskytu dostatečně silných, jasných a shodujících se závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek. Vzhledem k tomu, že v jistých případech má pouze vláda přístup k informacím, které mohou potvrdit či vyvrátit stěžovatelovo tvrzení, nelze vždy striktně trvat na tom, že stěžovatel musí prokázat veškerá svá tvrzení (*Fadeyeva proti Rusku*, č. 55723/00, rozsudek ze dne 9. června 2005, § 79).

V projednávané věci Soud konstatoval, že skutkové okolnosti případu jako celek i sled jednotlivých událostí svědčí ve prospěch existence příčinné souvislosti mezi stěžovatelovým výkonem svobody projevu a ukončením jeho mandátu předsedy soudu. Důkazní břemeno se proto přesouvá na žalovanou vládu. Soud připomněl, že v souvislosti s předmětným zásahem vnitrostátní orgány nepochybnily stěžovatelovu způsobilost vykonávat funkci předsedy soudu ani jeho profesní jednání (*a contrario*, *Harabin proti Slovensku*, cit. výše). Vláda dle Soudu ani přesvědčivě neprokázala, že by změny v pravomocích nejvyššího soudu či jeho předsedy byly tak zásadního charakteru, aby odůvodňovaly předčasné ukončení stěžovatelova mandátu. Soud tak souhlasil se stěžovatelem, že ukončení jeho mandátu bylo důsledkem názorů a kritiky, které veřejně vyjádřil z pozice své funkce a v rozsahu své odborné působnosti, což představovalo zásah do výkonu jeho práva na svobodu projevu (např. *Wille proti Lichtenštejnsku*, cit. výše, § 51; *Kudeshkina proti Rusku*, č. 29492/05, rozsudek ze dne 26. února 2009, § 80).

Soud proto dále zkoumal, zda byl zásah odůvodněný ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Připustil, že uvedený zásah byl stanoven zákonem, ačkoli odkázal na své pochybnosti o souladu právní úpravy namířené proti konkrétní osobě s požadavky právního státu. V dalším kroku však Soud neshledal existenci legitimního cíle, když odmítl argument vlády, že ukončení mandátu stěžovatele mělo směřovat k zachování autority a nestrannosti soudní moci ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmlu-

vy. Dle Soudu je takové ukončení naopak spíše v rozporu s uváděným cílem.

Přes neexistenci legitimního cíle považoval Soud za důležité zabývat se i nezbytností zásahu v demokratické společnosti. Vyšel přitom ze své judikatury, dle níž čl. 10 odst. 2 Úmluvy skýtá pouze malý prostor pro omezení politických projevů či diskusí o otázkách veřejného zájmu [*Sürek proti Turecku* (č. 1), č. 26682/95, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 1999, § 61]. Zopakoval též, že povaha a přísnost sankce spolu se spravedlivostí řízení a poskytnutými procesními zárukami (obdobně *Steel a Morris proti Spojenému království*, č. 68416/01, rozsudek ze dne 15. února 2005, § 95) představují důležité faktory při posuzování přiměřenosti zásahu. Neexistence účinného soudního přezkumu napadených opatření pak může vést k závěru o porušení článku 10 Úmluvy (*Lombardi Vallauri proti Itálii*, č. 39128/05, rozsudek ze dne 20. října 2009, § 45–56).

Problematika fungování soudního systému představuje dle Soudu otázku veřejného zájmu, v důsledku čehož debata o ní požívá vysoký stupeň ochrany článku 10 Úmluvy (*Kudeshkina proti Rusku*, cit. výše, § 86). Ani politický rozměr sám o sobě nestačí k tomu, aby bylo soudci bráněno činit prohlášení v těchto věcech (*Wille proti Lichtenštejnsku*, cit. výše, § 67). Soud nakonec připomněl, že strach z potrestání má „odrazující účinek“ na výkon svobody projevu, a to zejména ve vztahu k dalším soudcům, kteří se chtějí účastnit veřejné debaty o otázkách spojených se správou a výkonem soudnictví (*Kudeshkina proti Rusku*, cit. výše, § 99–100). Takový následek je k újmě celé společnosti, a ovlivňuje tudíž posouzení přiměřenosti a tím i odůvodněnosti potrestání stěžovatele.

V projednávané věci přitom bylo nejen právem, ale také povinností stěžovatele vyjadřovat se ke změnám právní úpravy dopadajícím na soudnictví. Jeho názory neobsahovaly útoky na jiné soudce ani nebyly namířeny proti postupu soudů v probíhajících řízeních; představovaly pouze striktně odbornou kritiku plánovaných reforem. Pokud jde o přiměřenost zásahu, Soud poznamenal, že funkční období stěžovatele bylo zkráceno o tři a půl roku, což lze jen těžko považovat za souladné s požadavky nezávislosti justice a neodvolatelnosti soudců. Odvolání stěžovatele nadto dle Soudu bezpochyby odradilo nejenom jeho, ale i další soudce a předsedy soudů, aby se v budoucnu podíleli na veřejné debatě o záležitostech týkajících se soudnictví.

Ve světle úvah, jež vedly k závěru o porušení článku 6 Úmluvy, měl Soud navíc za to, že sporná opatření nebyla provázena účinnými a přiměřenými zárukami proti zneužití. S ohledem na výše uvedené pak shledal, že zásah do stěžovatelova práva na svobodu projevu nebyl nezbytný v demokratické společnosti, a došlo tudíž k porušení článku 10 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Pinto de Albuquerque a Dedov ve svém souhlasném stanovisku uvedli, že některé důležité aspekty projednávané věci nejsou ve většinovém odůvodnění zmíněny vůbec či jen okrajově. Rozvedli koncept neústavních ústavních norem, jakož i otázku právní úpravy zaměřené na konkrétní osobu, která dle jejich názoru nesplňuje základní požadavky na kvalitu práva v právním státě. Vyjádřili se i k přímé nadústavní působnosti Úmluvy ve vztahu k soudní kontrole vnitrostátní právní úpravy, včetně ústavních norem, za účelem účinné ochrany lidských práv v Evropě. V tomto kontextu Soud označili za evropský ústavní soud. Závěrem zdůraznili, že důsledkem rozsudku ve smyslu článku 46 Úmluvy je povinnost žalovaného státu znovu ustanovit stěžovatele předsedou nejvyššího soudu na celou zbývající dobu jeho mandátu.

Soudce Sicilianos ve svém souhlasném stanovisku zdůraznil význam nezávislosti soudců jako individuálního práva chráněného Úmluvou, které dle jeho názoru vyvěrá z obecného požadavku institucionální nezávislosti justice. Subjektivní právo každého soudce na nezávislý výkon soudnictví představuje dle jeho názoru nedílnou součást záruk spravedlivého procesu vyplývajících z čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Soudce Pejchal ve svém nesouhlasném stanovisku odmítl závěr většiny, neboť byl přesvědčen, že žádný soud (ani mezinárodní) nemá pravomoc přezkoumávat, v rámci demokratického právního státu, důvody svobodného hlasování členů parlamentu. Otázka nastavení podmínek, které musí splňovat kandidát na pozici předsedy nejvyšší soudní instance, je dle jeho názoru součástí prostoru pro uvážení každého členského státu. Na daný případ dle něj nelze použít žádný článek Úmluvy.

Soudce Wojtyzcek ve svém nesouhlasném stanovisku rozporoval závěry většiny o použitelnosti Úmluvy na daný případ. Poukázal na rozlišování mezi soukromými a veřejnými subjekty. Stěžovatel v daném případě dle jeho názoru nevystupoval v postavení jednotlivce, nýbrž vykonával veřejnou funkci. Zdůraznil také rozdíl mezi subjektivními právy jednotlivce a objektivními zárukami spojenými s principem právního státu. Úmluva chrání individuální subjektivní práva před zásahem státní moci, avšak zásady soudní nezávislosti a neodvolatelnosti soudců jsou součástí objektivního práva. Chrání jednotlivce hledající spravedlnost, nikoli ty, co vykonávají soudní moc. Záruky soudní nezávislosti tak nemohou představovat zvláštní lidská práva soudců, např. na právo udržet se v úřadu.

V souvislosti se svobodou projevu soudce Wojtyzcek poukázal na jednoznačné rozlišování mezi soukromým a úředním projevem. Dělicí linií je existence možnosti volby, resp. nutnost jednat v mezích zákonného uvážení. Mimo jiné vzhledem k povinnosti stěžovatele vyjadřovat se v rámci výkonu svého mandátu

k návrhům zákonů majícím vliv na soudnictví jsou dle jeho názoru projevy stěžovatele úředními projevy, a nikoli vyjádřením svobody projevu jednotlivce. Proto dle něj v projednávané věci není možné použít článek 10 Úmluvy chránící svobodu projevu – státní orgán (zde předseda nejvyššího soudu) totiž takovou svobodou nedisponuje. Rozšíření dosahu článku 10 na úřední projevy proto podryvá účinnou ochranu jednotlivce proti státní moci.

Ve vztahu k použití čl. 6 odst. 1 Úmluvy pak soudce Wojtyzcek uvedl, že projednávaná věc je veřejnoprávním sporem mezi dvěma maďarskými státními orgány (nejvyšším soudem a parlamentem), jenž nespádá do jurisdikce Soudu. Názorová většina se však rozhodla tuto jurisdikci rozšířit na veřejnoprávní spory státních orgánů tím, že je vykládá jako spory lidskoprávní. Jedná se tak o přiznání lidskoprávní ochrany těmto orgánům, což představuje zásadní změnu evropského paradigmatu ochrany lidských práv.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci č. 19181/09 – *Sírghi proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že tím, že stěžovatel neměl možnost nechat se během úvodního výslechu policií v nemocnici a na policejní stanici zastupovat advokátem, přičemž tyto výpovědi soudy následně použily pro jeho odsouzení a nezabývaly se jeho námitkami porušení práv obhajoby, došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl v nočních hodinách zastaven policií, když na veřejné komunikaci pod vlivem alkoholu řídil traktor. Stěžovatel policejní hlídce odmítl prokázat svoji totožnost a pokusil se utéct. Policisté ho nicméně zadrželi a převezli do nemocnice, kde test prokázal 1,35 promile alkoholu v krvi. Během pobytu v nemocnici stěžovatel sepsal v přítomnosti jednoho z policistů prohlášení, v němž uvedl, že byl zadržen policií za účelem ověření totožnosti a odvezen do nemocnice. Prohlášení bylo podepsáno jak policistou, tak stěžovatelem.

V ranních hodinách byl pak na policejní stanici o události za přítomnosti stěžovatele a dvou svědků sepsán protokol. V protokolu byly zachyceny i ústní výpovědi stěžovatele, které učinil v nemocnici, v nichž odmítl skutečnost, že řídil traktor, a uvedl, že k věci nechce doplnit žádné další informace. Protokol obsahoval též sdělení stěžovatele učiněné na policejní stanici, že není držitelem řidičského průkazu.

Stěžovatel si protokol odmítl přečíst a podepsat. Sepsal naopak své vlastní prohlášení, v němž uvedl, že traktor vezl do myčky a po cestě zpět byl zastaven po-

licí. Připustil, že vypil jedno pivo a nevlastní řidičský průkaz. Toto prohlášení bylo podepsáno přítomným policistou i stěžovatelem.

Stěžovatel byl následně obžalován z krádeže traktoru a řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu. Během výslechu před soudem prvního stupně stěžovatel uvedl, že traktor neřídil, ale pouze doprovázel kolegu, jehož jméno však nesdělil. Poté, co kolega odešel, stěžovatel při čekání na něj vypil jedno pivo, a v okamžiku, kdy kontroloval, zda jsou dveře traktoru zamčené, byl kontrolován policií. Svá předchozí vyjádření popřel s tím, že byla učiněna pod nátlakem.

Na základě výpovědí několika svědků a dokumentace společnosti, v níž stěžovatel pracoval a které traktor patřil, byl stěžovatel shledán vinným ve všech bodech obžaloby. Stěžovatel se odvolal a poukazoval na porušení svých práv obhajoby, jelikož při svém zadržení nebyl informován o tom, co je mu kladeno za vinu, a nebyl zastoupen advokátem. Odvolací soud odvolání zamítl, aniž se argumenty stěžovatele ohledně porušení jeho práv obhajoby zabýval.

Dovolací soud následně odsouzení stěžovatele potvrdil a k namítanému porušení práv obhajoby uvedl, že je stěžovatel neuplatnil v okamžiku, který stanoví vnitrostátní právo, tedy během prvního výslechu před soudem, a proto se jím meritorně nezabýval.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 PÍSM. C) ÚMLUVY

Stěžovatel především namítal, že trestní řízení proti němu nebylo spravedlivé, jelikož během zadržení policií a výpovědí, které v této době učinil, nebyl zastoupen advokátem.

Soud úvodem připomněl, že ač je hlavním účelem článku 6 Úmluvy zajištění spravedlivého řízení před soudem, může toto ustanovení Úmluvy hrát roli i předtím, než je věc předložena soudu, a to v míře, kdy jeho porušení v této fázi může vážně ohrozit spravedlivost řízení (*Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 50). Právo na přístup k advokátovi, které je jedním z hlavních aspektů spravedlivého trestního řízení, musí být jednotlivci umožněno od prvního výslechu ze strany policie, ledaže existují naléhavé důvody pro omezení tohoto práva. I v těchto případech však dojde k nenapravitelnému zásahu do práv obhajoby, pakliže je následné odsouzení založeno na sebeobviňujících výpovědích učiněných bez přítomnosti advokáta, a to i když obviněný během řízení před soudem advokátem zastoupen byl (*Salduz proti Turecku*, cit. výše, § 55, 56 a 61). Jakmile je člověk zbaven svobody, musí mít možnost nechat se zastupovat advokátem, a to nezávisle na výsleších, které může podstupovat, jelikož zastoupení advokátem zahrnuje celou škálu služeb (

proti Chorvatsku, č. 25703/11, rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015, § 78).

Ve vztahu k projednávané věci Soud konstatoval, že stěžovatel byl zadržen policií, přepraven do nemocnice za účelem vykonání testu na přítomnost alkoholu v krvi a následně převezen na policejní stanici. Dle Soudu tento sled událostí svědčí o tom, že šlo spíše o výslech podezřelého než o podání vysvětlení či shromažďování informací ze strany policie (*a contrario*, *Smolik proti Ukrajině*, č. 11778/05, rozsudek ze dne 19. ledna 2012, § 54) nebo prostou silniční kontrolu bez významného omezení jednání stěžovatele (*a contrario*, *Aleksandr Zaichenko proti Rusku*, č. 39660/02, rozsudek ze dne 18. února 2010, § 47–48).

Stěžovatel ovšem úvodem svého zadržení nebyl informován o svém právu nechat se zastupovat advokátem. Zjevně se tedy tohoto svého práva nevzdal. Vnitrostátní právo v tento okamžik neukládalo policistům povinnost informovat stěžovatele o jeho právu být zastoupen advokátem, které mu ostatně ani nepřiznávalo, a o jeho právu nevypovídat. Stěžovatel během soudního řízení poukazoval na nepřítomnost advokáta během výpovědi, které učinil v nemocnici a na policejní stanici, avšak soudy tyto námitky věcně nepřezkoumaly, jelikož dle vnitrostátního práva je stěžovatel neuplatnil včas. Soudy tak nenapravily důsledky, které vyplynuly z nedostatku zastoupení stěžovatele advokátem během úvodního výslechu. Soud prvního stupně a odvolací soud se navíc ve svých rozhodnutích o předmětné výpovědi výslovně opřely. Ačkoli dovolací soud odkázal spíše na protokol sepsaný policisty a předmětné stěžovatelovy výpovědi nezmínil, výslovně je nevyloučil. Stěžovatelovými námitkami ohledně nepřítomnosti advokáta během výpovědi se pak věcně nezabýval.

S ohledem na výše uvedené Soud rozhodl, že nemožnost stěžovatele nechat se během úvodních výslechů v nemocnici a na policejní stanici zastoupit advokátem nenapravitelným způsobem poškodila jeho práva obhajoby. Došlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci č. 15487/08 – *Przydział proti Polsku*

Senát čtvrté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že skutečnost, že stěžovatel neměl v žádné fázi řízení možnost vyslechnout nezletilou oběť trestného činu znásilnění, z něhož byl odsouzen, neznamenal porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V únoru 2004 oznámila profesorka technického lycea policii, že jedna z jejích studentek, Z. S., se jí svěřila, že byla v červenci 2002, kdy jí bylo 14 let, znásilněna třemi muži za přítomnosti čtvrtého, avšak z důvodu svého psychického stavu se odmítá obrátit na policii sa-

ma. Ještě v únoru 2004 Z. S. vyslechli vyšetřovatelé. V březnu 2004 byla Z. S. vyslechnuta soudcem, za přítomnosti státního zástupce a psychologičky. Během výslechu Z. S. podle fotografie identifikovala stěžovatele jako jednoho z pachatelů, což později potvrdila během rekognice. Psycholožka následně výpověď poškozené označila za velmi věrohodnou a ve své zprávě též uvedla, že vzhledem k jejímu psychickému stavu a sebevražedným sklonům je žádoucí, aby se nemusela řízení účastnit a byla hospitalizována. O dva týdny později byla Z. S. soudcem znovu vyslechnuta, opět za přítomnosti státního zástupce a psychologičky, a účastnila se ohledání místa činu.

V květnu 2004 byla Z. S. pro pokus o sebevraždu hospitalizována. V následné zprávě psychologička konstatovala, že její psychický stav jí neumožňuje účastnit se řízení, což potvrdil i primář oddělení. Z. S. byla během hospitalizace ještě jednou vyslechnuta soudcem, též za přítomnosti státního zástupce a psychologičky.

V mezidobí byli zadrženi a vyslechnuti stěžovatel a jeho spolupachatelé a následně byl získán další důkazní materiál. V prosinci 2005 byl stěžovatel a jeho spoluobžalovaní shledáni vinnými z trestného činu znásilnění. Z. S. se řízení neúčastnila a její výpovědi byly soudem toliko přečteny. V odvolání stěžovatel mj. namítal, že skutečnost, že o výsleších Z. S. nebyl předem zpraven jeho právní zástupce, byla v rozporu s trestním řádem. Odvolací soud dal v tomto ohledu stěžovateli zapravdu, avšak dospěl k závěru, že tato samotná skutečnost nebránila zařazení výpovědi Z. S. do spisu a jejich přečtení během hlavního líčení. Soud prvního stupně navíc podrobně svůj rozsudek odůvodnil. Výpovědi Z. S. nebyly výlučným důkazem viny stěžovatele, nýbrž byly podepřeny přiznáním jednoho z obžalovaných, výpovědi očitého svědka a dalšími důkazy. Odvolací soud proto v rozsudku z června 2006 potvrdil výrok o vině stěžovatele a toliko s přihlédnutím k jeho nízkému věku v době spáchání činu snížil trest odnětí svobody na 5 let.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 Odst. 1 a odst. 3 písm. d) ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že trestní řízení proti němu bylo nespravedlivé, jelikož neměl příležitost vyslechnout oběť činu, jejíž svědecká výpověď byla podle jeho názoru základním prvkem jeho odsouzení.

Soud úvodem připomněl, že jeho úkolem není posoudit soulad pořízení důkazů a jejich provedení s vnitrostátním právem, ale posoudit spravedlivost řízení jako celku. Článek 6 Úmluvy též nedává obviněnému absolutní právo domoci se předvolání svědka; posouzení nezbytnosti a vhodnosti předvolání svědka náleží vnitrostátním soudům (*Aigner proti Rakousku*, č. 28328/03, rozsudek ze dne 10. května 2012, § 35).

Soud dále uvedl, že řada mezinárodních dokumentů (Úmluva OSN o právech dítěte; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU o boji proti pohlavnímu zneužívání, pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii; směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu) zdůrazňuje nutnost zohlednit zvláštní zranitelnost nezletilých obětí trestných činů a potřebu zamezit tomu, aby dítě utrpělo další újmu z důvodu vedení trestního řízení. Toto pravidlo má zvláštní význam v případech, kdy jde o trestné činy sexuální povahy. Během trestního řízení o těchto činech proto mohou být přijata opatření, která chrání práva obětí. Tato opatření nicméně musí umožnit adekvátní a účinný výkon práv obhajoby (*Rosin proti Estonsku*, č. 26540/08, rozsudek ze dne 19. prosince 2013, § 53). Mezi právy obhajoby a právy nezletilé oběti tak musí být nastolena spravedlivá rovnováha, přičemž příslušné orgány musí přijmout opatření, kterými vykompenzují překážky, na něž obhajoba v těchto případech naráží (*A. S. proti Finsku*, č. 40156/07, rozsudek ze dne 28. září 2010, § 55).

Jde-li o použití svědecké výpovědi svědka, jehož obhajoba neměla v žádné fázi řízení možnost vyslechnout, pro odsouzení, je třeba zkoumat, zda pro takový postup existoval závažný důvod, zda předmětná svědecká výpověď byla jediným či rozhodujícím důkazem viny a zda byla ve vztahu k obhajobě přijata dostatečná vyrovnávací opatření, která umožnila korektní a spravedlivé posouzení věrohodnosti výpovědi (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011). Není-li pro nepřítomnost svědka během hlavního líčení vážný důvod, jedná se o okolnost vychylující misku vah směrem k porušení článku 6 Úmluvy, avšak sama o sobě k takovému závěru nestačí; klíčové je posouzení spravedlivosti řízení jako celku. Navíc, i v případech, kdy svědecká výpověď není jediným či rozhodujícím důkazem viny, avšak má pro odsouzení jistou váhu a její připuštění mohlo způsobit obhajobě potíže, je namístě zkoumat, zda byla přijata dostatečná kompenzační opatření. Čím je důležitost výpovědi nepřítomného svědka pro odsouzení větší, tím solidnější budou muset být vyrovnávací opatření, aby řízení jako celek mohlo být považováno za spravedlivé (*Schtschaschwili proti Německu*, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 111–131).

Ve vztahu k projednávané věci Soud v první řadě shledal, že nepřítomnost Z. S. během hlavního líčení spočívala na vážných důvodech. Z několika lékařských zpráv jasně vyplývalo, že její přítomnost před soudem by mohla vážně poškodit její zdraví. Vnitrostátní soudy tedy postupovaly správně, když Z. S. jako nezletilá oběť násilného sexuálního trestného činu poskytly ochranu, k jednání ji nepředvolaly a během hlavního líčení toliko přečetly její výpovědi.

Ohledně významnosti výpovědi Z. S. Soud shledal, že se jednalo o důležitý důkaz viny stěžovatele, avšak nikoli jediný ani rozhodující. Odsouzení stěžovatele spočívalo též na dalších přímých důkazech, jakými byly přiznání jednoho ze spoluobžalovaných a výpověď očitého svědka, mladšího bratra tohoto spoluobžalovaného, a na nepřímých důkazech, jakými byly výpovědi svědků, kteří se o činu dozvěděli z doslechu, znalecké zprávy a výsledky ohledání místa činu.

Co se týče přijetí vyrovnávacích opatření pro obhajobu, Soud v první řadě připomněl, že nevyrozumění obhájce stěžovatele o konání výslechů Z. S. odvolací soud označil za vážné nedodržení postupu stanoveného trestním řádem. Jakkoli je dle Soudu toto porušení vnitrostátního práva politováníhodné, není jeho úkolem posoudit, zda byla svědecká výpověď připuštěna v souladu či v rozporu s vnitrostátním právním řádem, ale zhodnotit, zda byla obhajobě dána dostatečná a adekvátní možnost zpochybnit předmětnou svědeckou výpověď a příležitost svědkyni vyslechnout před soudem.

V této souvislosti Soud shledal, že vnitrostátní soudy neproověřily všechny možnosti, které existovaly, aby stěžovatel či jeho obhájce mohl během řízení Z. S. vyslechnout. Pro absenci Z. S. před soudem přesto existovaly vážné důvody. Její výpovědi byly před soudem přečteny, což obhajobě umožnilo se s nimi seznámit a podrobit je kontradiktornímu projednání. Obhajoba též měla možnost vyslechnout psychologku, která byla se Z. S. v přímém kontaktu a která se účastnila jejich výpovědí.

Soud dále zdůraznil, že vnitrostátní soudy si byly vědomy nezbytnosti posoudit výpovědi Z. S. se zvláštní opatrností. Důležité dle Soudu též bylo, že výslechy provedl soudce. Věrohodnost svědeckých výpovědí Z. S. byla soudy zkoumána za pomoci znaleckého posudku, jehož závěry znalec potvrdil i během jednání, kde mu byly kladeny otázky soudcem i obhajobou. Soudy podrobily důkladné analýze i věrohodnost dalších svědků, přičemž uvedly podrobné důvody, proč nepovažovaly za věrohodné pozdější výpovědi spoluobviněného a jeho bratra, kteří původně stěžovatelčinu verzi potvrdili, avšak později ji popírali. Soudy též velmi detailně posoudily zjištěné skutkové okolnosti i provedené důkazy ve svém souhrnu a své závěry podrobně odůvodnily.

Soud proto uzavřel, že zejména s ohledem na to, že odsouzení stěžovatele bylo podepřeno i dalšími důkazy, jejichž pevnost nebyla zpochybněna, neznamenal skutečnost, že stěžovatel či jeho obhájce neměl v žádné fázi řízení možnost Z. S. vyslechnout, porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces. K porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy tedy nedošlo.

Rozsudek ze dne 24. května 2016 ve věci č. 36934/08 – I. C. proti Rumunsku

Senát čtvrté sekce Soudu dospěl k jednomyslnému závěru, že událost, při níž stěžovatelka měla být znásilněna, nebyla v rozporu s článkem 3 Úmluvy účinně vyšetřena, jelikož orgány činné v trestním řízení nepřihlédly dostatečně ke specifické situaci stěžovatelky coby mladistvé a lehce mentálně postižené oběti.

I. Skutkové okolnosti

V lednu 2007 byla stěžovatelka dle svého tvrzení třemi mladíky donucena jít do opuštěného domu, kde byla přinucena k pohlavnímu styku se třemi dalšími muži. O incidentu se ještě téhož dne svěřila svému otci, který neprodleně přivolal policii.

Dva muži byli později obviněni z trestného činu pohlavního styku s nezletilým. Obvinění v rámci trestního vyšetřování tvrdili, že k pohlavnímu styku došlo se souhlasem stěžovatelky. Lékařské zprávy nezmiňovaly žádné fyzické následky poukazující na pohlavní styk, obsahovaly však závěry o stavech úzkosti, strachu a poruchách spánku, jakož i o lehké mentální retardaci stěžovatelky. Vnitrostátní soudy na třech stupních soudní soustavy dospěly k závěru, že obvinění spáchali trestný čin pohlavního styku s nezletilým, nikoliv však znásilnění. Svě závěry odůvodnily tím, že se stěžovatelka v průběhu události nepokusila přivolat pomoc a nevykazovala žádná zranění.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že vnitrostátní orgány dostatečně nezohlednily specifické okolnosti jejího znásilnění, zejména její nízký věk a duševní stav, a danou událost nevyšetřily účinně, čímž došlo k porušení pozitivního závazku státu vyplývajícího z článku 3 Úmluvy.

Soud úvodem připomněl, že z článku 3 Úmluvy vyplývá státu povinnost zajistit všem osobám nacházejícím se v jeho jurisdikci, aby nebyly podrobeny špatnému zacházení, a to ani ze strany soukromých osob (*I. G. proti Moldavsku*, č. 53519/07, rozsudek ze dne 15. května 2012, § 40). Zvláštní důraz je v této souvislosti kladen na požadavek účinné ochrany zranitelných osob, jako jsou osoby zdravotně postižené, a to vzhledem k jejich snížené schopnosti či ochotě bránit se trestné činnosti (*B. proti Rumunsku*, č. 42390/07, rozsudek ze dne 10. ledna 2012, § 50). Smluvní státy proto mají pozitivní závazek přijmout právní úpravu účinně postihující znásilnění, jakož i takovou právní úpravu skrze vyšetřování a trestní stíhání účinně prosazovat. Musí tak účinně stíhat a trestat jakýkoliv nedobrovolný pohlavní styk, a to i v případech, kdy oběť nevytvořila žádné fyzické úsilí k jeho odvrácení (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 153 a 166).

V projednávané věci byly vnitrostátní orgány konfrontovány se dvěma protichůdnými verzemi události. Ve srovnatelných případech Soud v minulosti konstatoval, že je potřebné přistoupit k citlivému posouzení kontextu a přihlédnout ke všem okolnostem, které mohou vést k objasnění důvěryhodnosti tvrzení dotčených osob. To může být provedeno výsledkem účastníků řízení, jejich přátel, sousedů, učitelů či vyžádaním psychologického posudku (*I. G. proti Moldavsku*, cit. výše, § 43). Zkoumat je třeba i to, zda oběť neměla důvod obvinění si vymyslet. Nic z toho však v projednávané věci nebylo učiněno.

Soud zdůraznil, že z dokumentů Rady Evropy a OSN plyne, že postižené osoby jsou častějšími oběťmi násilí či zneužívání. S ohledem na lehké mentální postižení byla proto i stěžovatelka v obzvláště zranitelném postavení a orgány činné v trestním řízení měly povinnost vynaložit zvýšené úsilí při posuzování důvěryhodnosti jejich výpovědí. Otázka duševního zdraví stěžovatelky měla být přitom zvážena rovněž při posouzení platnosti jejího souhlasu s pohlavním stykem. Vnitrostátní orgány však v dané věci k těmto úvahám nepřistoupily a nepřihlédly ani k dalším okolnostem, jako např. nízkému věku stěžovatelky či jejímu psychickému a fyzickému vývoji, ani k tomu, že čin byl spáchán v noci, v chladném počasí a měl se ho dopustit větší počet mužů. Namísto toho vnitrostátní orgány vycházely pouze z výpovědí pachatelů, skutečnosti, že na těle stěžovatelky nebyly zjištěny žádné známky fyzického násilí, a z toho, že během události stěžovatelka nevolala o pomoc a ihned po ní se nesvěřila svým kamarádkám; nenařídily však jakýkoli psychologický znalecký posudek, jehož účelem by bylo vyhodnocení schopnosti stěžovatelky reagovat. Nepřihlédly ani k rozsáhlé lékařské dokumentaci svědčící o psychických traumatech stěžovatelky v důsledku události.

Soud závěrem poznamenal, že stěžovatelka během řízení před vnitrostátními orgány neměnila svá vyjádření, pouze je zpřesňovala; obvinění naproti tomu v průběhu řízení výpovědi měnili, přičemž ze spisu není zřejmé, zda k této okolnosti státní orgány přihlédly.

Soud proto rozhodl, že vyšetřování trestného činu v projednávané věci nebylo v souladu s pozitivním závazkem vyplývajícím z článku 3 Úmluvy účinně prosazovat trestní právo zakazující všechny formy znásilnění a pohlavního zneužívání. Došlo proto k porušení článku 3 Úmluvy.

VYŠETŘOVÁNÍ ŠPATNÉHO ZACHÁZENÍ

Rozsudek ze dne 5. dubna 2016 ve věci č. 30050/12 – Cazan proti Rumunsku

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že tím, že se policista na policejní stanici snažil fyzicky zabrá-

nit stěžovateli v použití mobilního telefonu a přitom ho zranil, podrobil stěžovatele ponižujícímu zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Jelikož událost nebyla účinně vyšetřena, došlo i k porušení procesní složky tohoto ustanovení. Současně podle Soudu nepředstavoval krátkodobý pobyt stěžovatele na policejní stanici zbavení svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

V červenci 2010 se stěžovatel, advokát, společně se svým klientem G. dostavili na policejní stanici ve městě Constanța za účelem nahlížení do spisu a vyjasnění některých okolností trestního stíhání vedeného proti G. Následně došlo ke konfliktu, kdy (podle tvrzení stěžovatele) policista P. stěžovatele urážel a bránil mu odejít, dokud nepodepíše protokol o tom, že je srozuměn s vedením příslušného trestního stíhání. Fyzicky mu taktéž bránil volat mobilním telefonem, přičemž mu poranil ruku. Téhož dne byl stěžovatel ošetřen na ortopedickém oddělení místní nemocnice; podle lékařské zprávy došlo k vykloubení ukazováčku stěžovatele. Uvedený nález potvrdila i další lékařská zpráva vydaná o čtyři dny později, podle které bylo stěžovateli doporučeno, aby se se zraněním léčil po dobu pěti až sedmi dní.

Den po incidentu podal stěžovatel na P. trestní oznámení ohledně několika trestných činů (zneužití pravomoci úřední osoby, nezákonného zbavení svobody a urážky). Policie toliko vyslechla stěžovatele a jeho klienta G., a to měsíc po podání trestního oznámení. Policistu P. vyslechl až příslušný státní zástupce, a to o rok později, kdy byl rovněž znovu vyslechnut stěžovatel. V srpnu 2011 státní zástupce věc odložil s tím, že znaky trestných činů uváděných stěžovatelem nebyly naplněny. Rozhodnutí bylo potvrzeno i nadřízeným státním zástupcem. Stěžovatel se následně odvolal k soudu. V rámci řízení před soudem byli stěžovatel a P. znovu vyslechnuti. V listopadu 2011 soud odvolání stěžovatele odmítl s tím, že ze shromážděných důkazů nelze vyvodit trestní odpovědnost policisty P.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel namítal, že byl na policejní stanici podroben špatnému zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy a že následné vyšetřování události nebylo účinné. Dále namítal, že jeho zajištěním na policejní služebně došlo k porušení práva na osobní svobodu zaručeného v čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ HMO TNĚPRÁVNÍ ČÁSTI ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Soud předně odkázal na obecné zásady, které shrnul ve věci *Bouyid proti Belgii* týkající se uštědření facky na policejní služebně (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 81–90). Pokud jde o popis události na policejní služebně, stěžovatel a vláda se svými tvrzeními v podstatných sku-

tečnostech rozcházel. Dle judikatury Soudu však v případech, kdy se jednotlivec ocitl v rukou policie či jiného obdobného orgánu a v okamžiku zajištění se nacházel v plném zdraví, je na státních orgánech, aby vyvrátily domněnku o tom, že ke zraněním, která dotyčný prokazatelně utrpěl, nedošlo v souvislosti s příslušným zajištěním. Soud dále připomněl, že tato zásada se nevztahuje toliko na zbavení svobody *stricto sensu*, ale rovněž na zajištění za účelem identifikace nebo podání vysvětlení, přičemž zákaz použití jakékoli síly, která není nezbytně nutná s ohledem na předchozí jednání dotčené osoby, se vztahuje nejen na situace, kdy je tato osoba zbavena svobody, ale na všechny situace, kdy je konfrontována s pořádkovými silami (*Bouyid proti Belgii*, cit. výše, § 84 a 88).

V projednávané věci sice stěžovatel nepobýval na policejní služebně proti své vůli (*a contrario*, *Bouyid proti Belgii*, cit. výše), jednal nicméně v pozici advokáta. Tito přitom podle ustálené judikatury Soudu požívají zvýšené ochrany, neboť hrají ústřední roli při výkonu spravedlnosti (*Morice proti Francii*, č. 29369/10, rozsudek velkého senátu ze dne 23. dubna 2015, § 132–133). Soud dále odkázal na článek 10 Evropského kodexu policejní etiky (a jeho odůvodnění) [viz Doporučení Výboru ministrů rady Evropy Rec(2001)10 ze dne 19. září 2001], podle kterého mají policisté respektovat roli advokátů, nevměšovat se neoprávněně do jejich činnosti a nepodrobovat je jakémukoli zastrašování či šikaně. S ohledem na tyto okolnosti tedy důkazní břemeno tížilo zejména státní orgány.

Zatímco stěžovatel předložil dvě lékařské zprávy o utrpěných zraněních, vláda podezření, že ke zranění stěžovatele došlo v souvislosti se zajištěním, nijak nevyvrátila. S ohledem na nedostatky vyšetřování shledané Soudem v procesněprávní rovině článku 3 Úmluvy (viz níže) přitom nebylo dostačující vyvrátit tvrzení stěžovatele pouhým odkazem na protichůdné tvrzení policisty P.

Námítce vlády, podle které předmětné zacházení nedosahovalo závažnosti potřebné pro použití článku 3 Úmluvy, Soud nevyhověl s odkazem na skutečnost, že příslušné zranění nebylo jen povrchové, když stěžovateli bylo doporučeno léčit se pět až sedm dní. I kdyby stěžovatel jednal s P. pohrdavě tak, jak tento policista tvrdil, v žádném případě nebyl dán důvod pro použití fyzické síly vůči stěžovateli.

Předmětné zacházení tedy podle Soudu bylo ponižujícím zacházením v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ PROCESNÍ ČÁSTI ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Soud v první řadě odkázal na ustálenou judikaturu (*Bouyid proti Belgii*, cit. výše, § 114–123) a konstatoval, že ve světle zásad zde obsažených stěžovatel vznesl, zejména s ohledem na obsah lékařské zprávy, tzv. „hájitelné“ tvrzení, že došlo ke špatnému zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy.

Při posouzení, zda vyšetřování události bylo účinné, se Soud předně pozastavil nad tím, že policista P. byl poprvé vyslechnut více než rok po incidentu, přičemž pro tuto prodlevu nebylo žádné vysvětlení. Mimo výslechy P., stěžovatele a jeho klienta G. přitom nebyly provedeny žádné další vyšetřovací úkony, přestože podle výpovědi P. učiněné před státním zástupcem byly na policejní služebně v době incidentu další osoby. Nebyla dále provedena konfrontace mezi stěžovatelem a P. a nebyli vyslechnuti lékaři, kteří stěžovatele ošetřili. Všechny tyto úkony přitom mohly osvětlit skutkový stav.

Soud nakonec odmítl námitku vlády, že skutkovou podstatu trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby nebylo možné použít, jelikož jde o úmyslný trestný čin, a policista měl v úmyslu toliko zabránit stěžovateli v telefonování, a nikoli mu způsobit zranění, jelikož orgány činné v trestním řízení se těmito úvahami nijak nezabývaly a toliko konstatovaly, že nebylo prokázáno, že policista P. spáchal trestný čin. V každém případě je nicméně dle Soudu obdobná jednání nutné stíhat trestně a nestačí možnost, aby stěžovatel využil občanskoprávního řízení o náhradu škody. Pokud by totiž státní orgány rezignovaly na závazek stíhat a trestat úmyslné násilné jednání policistů, tito by se vyhnuli jakékoli odpovědnosti a absolutní zákaz špatného zacházení vyplývající z článku 3 Úmluvy by přes svou zásadní důležitost byl zbaven jakéhokoli účinku (*Gäffen proti Německu*, č. 22978/05, rozsudek velkého senátu ze dne 1. června 2010, § 119).

Vyšetřování události na policejní stanici tedy nebylo účinné a došlo k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 1 ÚMLUVY

Podle Soudu se verze stěžovatele a policisty P. lišily rovněž ohledně toho, zda byl stěžovatel na policejní služebně zajištěn tak, že dveře dané místnosti byly policistou P. zamčeny na klíč. Výpověď G. se navíc v tomto aspektu v průběhu času měnila. Přes výše zdůrazněnou zvýšenou ochranu advokátů Soud dospěl k závěru, že i kdyby byl stěžovatel skutečně zamčen v místnosti tak, jak uvedl, bylo tomu tak pouze na velmi omezenou dobu, která nepřesáhla deset minut (*Foka proti Turecku*, č. 28940/95, rozsudek ze dne 24. června 2008, § 75). Na policejní služebnu se přitom dostavil dobrovolně a po výše uvedené době mu také bylo umožněno odejít (*a contrario, Creangă proti Rumunsku*, č. 29226/03, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2012, § 94–100). Stěžovatel proto nebyl zbaven svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy a k porušení tohoto ustanovení nedošlo.

Rozsudek ze dne 12. dubna 2016 ve věci č. 12060/12 – M. C. a A. C. proti Rumunsku

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že v důsledku průtahů, nevyšetření diskriminačního mo-

tivu jednání pachatelů, jakož i dalších nedostatků, kterými bylo zatíženo šetření útoku na stěžovatele motivovaného jejich sexuální orientací, došlo k porušení práva stěžovatelů na účinné vyšetřování dle článku 3 Úmluvy ve spojení s článkem 14 Úmluvy. S ohledem na závažnost zásahu do práv stěžovatelů.

I. Skutkové okolnosti

V červnu 2006 se stěžovatelé zúčastnili každoročního pochodu za práva gayů (resp. LGBTI komunity) v Bukurešti. Po jeho skončení spolu s několika dalšími účastníky spořádaně, v souladu s pokyny organizátorů pochod opustili. Při cestě metrem však byli fyzicky napadeni skupinou osob zahalených v kapucích a tento útok si vyžádal následné ošetření obětí na lékařské pohotovosti. Ještě téhož večera stěžovatelé spolu s dalšími zraněnými podali na útočníky trestní oznámení. V něm popsali veškeré okolnosti útoku, jakož i své přesvědčení, že incident byl motivován nenávistí útočníků vůči homosexuálně orientované komunitě, neboť celý útok měl být doprovázen homofobními nadávkami.

Z důvodu probíhající reorganizace policie se spis vedený v této věci přesouval z jedné policejní stanice na druhou a k posunu v šetření tak nedošlo ani přes značnou procesní aktivitu stěžovatelů. V červnu 2011 příslušný policejní orgán věc uzavřel s tím, že i přes kroky, které byly v šetření učiněny, nevedl jeho postup, zejména z důvodu prodlevy ve vyšetřování způsobené zmíněnou reorganizací, k žádnému výsledku. Požádal tedy státního zástupce, aby nezhajoval trestní stíhání, jelikož navíc v mezidobí došlo k promlčení trestní odpovědnosti pachatelů za spáchané trestné činy. Státní zástupce návrhu policejního orgánu vyhověl a šetření ukončil. Stížnost stěžovatelů k nejvyššímu státnímu zástupci byla zamítnuta, stejně jako pozdější stížnost k okresnímu soudu.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 14 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že vnitrostátní orgány neprovedly v jejich věci účinné vyšetřování a nezohlednily dostatečně homofobní podtext předmětného útoku.

Při posouzení, zda je na projednávané věc použitelný článek 3 Úmluvy, Soud připomněl, že stěžovatelé byli při cestě ze shromáždění na podporu práv členů LGBTI komunity napadeni šesti maskovanými osobami, které je bily a kopaly do těla i do hlavy, přičemž na ně křičely, „ať táhnou, buzny, do Holandska“. Stěžovatelé utrpěli podlitiny a pohmožděniny a k překonání psychického traumatu museli podstoupit skupinovou terapii. Cílem útoku pravděpodobně bylo stěžovatele vystrašit a odradit je od další veřejné podpory členů LGBTI komunity. Tato komunita se navíc v žalovaném státě setkává s negativními postoji veřejnosti. Předmětné jednání, které bylo namířeno proti je-

jich identitě, tedy dle Soudu muselo ve stěžovateli vyvolat pocity strachu, úzkosti a nejistoty, bylo neslučitelné s požadavkem na respektování lidské důstojnosti, a dosáhlo tak míry závažnosti nezbytné pro použití článku 3 ve spojení s článkem 14 Úmluvy.

Co se týče účinnosti vyšetřování, Soud zdůraznil, že přestože stěžovatelé neprodleně podali na útočníky trestní oznámení a během několika následujících dní předložili veškeré důkazy, které měli k dispozici a které měly dle jejich přesvědčení vést k identifikaci alespoň některých útočníků, žádné významnější kroky ze strany příslušných vnitrostátních orgánů učiněny nebyly. Dokonce ani po více než pěti letech, kdy bylo šetření oficiálně ukončeno, policie nedokázala zjistit totožnost pachatelů. Během vyšetřování nastalo několik období úplné nečinnosti. Ačkoli vyšetřování jistě nebylo s ohledem na množství osob, které se účastnily protidemonstrace, a na probíhající reorganizaci policie snadné, vyšetřování se omezilo jen na výslech jednoho svědka a bezúspěšnou snahu identifikovat některého z útočníků při fotbalových zápasech a náhodných kontrolách totožnosti v metru. Orgány činné v trestním řízení žádným významnějším způsobem nevyužily důkazy navržené stěžovateli, zejména jejich výpovědi, fotografie a identifikaci několika útočníků.

Soud konečně zdůraznil, že příslušné orgány pochybily též tím, že nijak neprošetřily možnou roli homofobních motivů skrývajících se za útokem na stěžovatele a přistupovaly ke spáchanému činu stejně jako ke kterémukoli jinému skutkově podobnému činu spáchanému bez jakýchkoli diskriminačních podtextů. Takový přístup je dle Soudu roven oficiálnímu schválení

trestných činů z nenávisti (*Identoba a ostatní proti Gruzii*, č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 77)

S ohledem na výše zmíněné Soud dospěl k závěru, že vyšetřování podezření ze špatného zacházení bylo neúčinné, neboť trvalo neodůvodněně dlouho, bylo zatíženo závažnými nedostatky a nevzalo do úvahy možné diskriminační motivy útočníků. Došlo proto k porušení procesní složky článku 3 ve spojení s článkem 14 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Soudce Wojtyczek ve svém souhlasném stanovisku vytkl většině, že rozsudek spojuje nutnost důkladně prošetřit možné diskriminační motivy stojící za útokem s častými homofobními náladami panujícími v žalovaném státě, což může vyvolávat nesprávný dojem, že přístup Soudu se může lišit stát od státu. Opak je však pravdou, vnitrostátní orgány mají v případě ohrožení práv zaručených článkem 3 Úmluvy vždy tutéž povinnost provést účinné vyšetřování, a to bez ohledu na celkovou situaci v dané zemi.

Dle částečně nesouhlasného stanoviska soudce Kūrise se měl Soud v rámci odůvodnění rozsudku vyjádřit též k otázkám namítaného porušení článků 8, 11 a 13 Úmluvy, a nikoliv jejich přezkum z důvodu nadbytečnosti odmítnout. Tento přezkum totiž mohl mít podstatný vliv přinejmenším na výši přiznané náhrady nemajetkové újmy.

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Zpravodaj vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti.

Autoři anotací (v abecedním pořadí): Jan Bena (NS), Kristýna Benešová (KVZ), Katarína Deáková (NS), Ota Hlinomaz (KVZ), Petr Konůpka (KVZ), Viktor Kundrák (KVZ), Jana Martinková (KVZ), Tereza Ordeltová (ÚS), Eva Petrová (KVZ), Vladimír Pysk (KVZ), Martin Šaroch (KVOP), Kateřina Šimonová (ÚS), Eva Vávrová (KVOP).

Obsah Zpravodaje: Petr Konůpka. **Úvodní fotografie:** © Vít Alexander Schorm.

ZÁVĚREM...

Co u Soudu uzrálo během léta?

Ve vztahu k **České republice** nebyla úroda nijak bohatá; Soud vydal jen dvě rozhodnutí o přijatelnosti. V srpnu odmítl pro zjevnou neopodstatněnost stížnost, v níž stěžovatel namítal nespravedlivost trestního řízení z důvodu tvrzené podjatosti soudkyně soudu prvního stupně (*Sedlák proti České republice*, č. 4835/12, rozhodnutí ze dne 30. srpna 2016). V září pak též pro zjevnou neopodstatněnost odmítl stížnost, v níž stěžovatel namítal nespravedlivost řízení, v němž byla odmítnuta jeho žádost o navrácení dítěte do Portugalska podle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, a nepřiměřenou délku řízení před Ústavním soudem (*Amade proti České republice*, č. 22796/16, rozhodnutí ze dne 13. září 2016).

Ve vztahu k **jiným smluvním stranám Úmluvy** zmiňme především pět rozsudků proti Francii vydaných dne 12. července 2016 (*A. B. a ostatní proti Francii*, č. 11593/12; *A. M. a ostatní proti Francii*, č. 24587/12; *R. M. a ostatní proti Francii*, č. 33201/11; *R. K. a ostatní proti Francii*, č. 68264/14; *R. C. a V. C. proti Francii*, č. 76491/14) týkajících se **zajištění rodin s malými dětmi za účelem vyhoštění**. Zatímco v dosavadní judikatuře (např. *Popov proti Francii*, č. 39472/07 a 39474/07, rozsudek ze dne 19. ledna 2012; *Kanagaratnam a ostatní proti Belgii*, č. 15297/09, rozsudek ze dne 13. prosince 2011) Soud posuzoval případy, kdy byly rodiny s dětmi zajištěny v zařízeních, která nebyla pobytu dětí přizpůsobena, v těchto rozsudcích se zabýval situacemi, kdy byly rodiny umístěny do zařízení, která byla pro děti a jejich potřeby plně vybavena. Přesto Soud dospěl k závěru, že zajištění rodiny s dětmi i v takto uzpůsobeném zařízení může být v souladu s Úmluvou jen tehdy, pokud je nařízeno jen jako *ultima ratio*, tedy v případech, kdy realizaci vyhoštění nelze zajistit jiným způsobem a trvá jen velmi krátkou dobu, po kterou příslušné orgány musí vyvíjet maximální možné úsilí vedoucí k realizaci vyhoštění. Doba zajištění, která podle Soudu dětem přináší nepřijatelný stres a duševní strádání v rozporu s článkem 3 Úmluvy, byla ve dvou zmíněných rozsudcích jen 7 dní.

Stejného dne Soud vynesl i rozsudek týkající se soudního **přezkumu zákonnosti zbavení svobody v zařízení pro zajištění cizinců**, v němž oproti dosavadní judikatuře rozsah soudního přezkumu rozšířil, když konstatoval, že soudy se musí vedle zákonnosti samotného zbavení svobody v zařízení zabývat i zákonností okolností a podmínek, za nichž došlo k zadržení cizince (*A. M. proti Francii*, č. 56324/13, rozsudek ze dne 12. července 2016).

Dlužno dodat, že francouzská vláda zjevně nepožádala o postoupení těchto věcí velkému senátu, takže rozsudky již nabyly právní moci.

U **cizineckého práva** zůstaneme i v případě věci *J. K. a ostatní proti Švédsku* (č. 59166/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. srpna 2016), v níž Soud dospěl k závěru, že bezpečnostní situace v Iráku se zhoršila natolik, že státní orgány nejsou schopny poskytnout účinnou ochranu osobám, které byly a pravděpodobně i nadále budou terčem útoků ze strany Al-Káidy. Takto ohrožené osoby, mezi něž patří i rodina stěžovatele, který do roku 2008 provozoval obchod na americké vojenské základně v Bagdádu, proto v současné době nelze do Iráku vyhostit.

Velmi důležitý je rozsudek ve věci *Ibrahim a ostatní proti Spojenému království* (č. 50541/08 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016), v němž Soud definoval podmínky, za jejichž splnění může být výjimečně neumožněn **zastoupení advokátem během prvního výsledku podezřelého na policii** či neinformování o právu nevypovídat v souladu s právem na spravedlivý proces zaručeným článkem 6 Úmluvy.

Nepříliš častým tématem štrasburské judikatury jsou **autorská práva**. Vaší pozornosti by proto určitě neměla uniknout kauza *SIA AKKA/LAA proti Lotyšsku* (č. 562/05, rozsudek ze dne 12. července 2016), v níž Soud řešil otázku přiměřenosti soudem určené výše autorských poplatků, které byly rozhlasové stanice povinny platit kolektivnímu správci autorských práv v případě, kdy mezi nimi nedošlo k dohodě.

Ve věci *Wenner proti Německu* (č. 62303/13, rozsudek ze dne 1. září 2016) se pak Soud vůbec poprvé zabýval otázkou, za jakých podmínek jsou státy povinny odsouzeným osobám závislým na drogách poskytovat substituční léčbu.

Konečně ve věci *Mamatas a ostatní proti Řecku* (č. 63066/14 a další, rozsudek ze dne 21. července 2016) Soud shledal, že podstatné snížení hodnoty státních dluhopisů přijaté jako úsporné opatření v rámci řešení závažné hospodářské a finanční krize neporušilo majetková práva držitelů dluhopisů.

Toto a mnoho dalšího naleznete v příštím Zpravodaji.

Mgr. Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce